

စာင်္ဂဘိက္ခုနီသံဃာ ဝိသုဒ္ဓိစာပေပရိယေဇနိကဗိမာန်

องค์ความรู้
ด้านวัฒนธรรม
และประเพณีไทใหญ่

คำนำ

หนังสือองค์ความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือเล่มนี้ เกิดจากการรวบรวมองค์ความรู้จากโครงการต่างๆ ในเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือ โดยการสนับสนุนของแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สสส. เพื่อให้แต่ละพื้นที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือ ในการทำงานสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของตนเอง และใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อสารกับคนในชุมชนและสังคมต่อไป จัดพิมพ์เป็น ๔ ชุดองค์ความรู้ ได้แก่ ชุดที่ ๑ องค์ความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ชุดที่ ๒ องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ชุดที่ ๓ องค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรม และชุดที่ ๔ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและประเพณีไทใหญ่ ในหนังสือองค์ความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อนี้ ประกอบด้วย ๔ องค์ความรู้ คือ

ในหนังสือองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทใหญ่นี้ ประกอบด้วยเรื่องราวของชาวไทใหญ่ที่รวบรวมจากการค้นคว้า สืบค้นข้อมูล ทั้งจากเอกสารวิชาการ จากอินเทอร์เน็ต และจากการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนไทใหญ่ ในโครงการดนตรีหลากเผ่าพันธุ์สร้างสรรค์คนดี โรงเรียนบ้านเวียงห้วย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ และของเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมอำเภอปาย จ.แม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยเรื่องราวต่างๆ ดังนี้

- ๑.ประเพณี ๑๒ เดือน
- ๒.ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การตาย
- ๓.ประเพณีกาตหลู่
- ๔.การแสดงจ๊าดไต
- ๕.เฮินไต

๖. ภาษาไทใหญ่

ทางคณะผู้จัดทำจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทใหญ่เล่มนี้ คงเป็นประโยชน์แก่เยาวชน คนในชุมชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาเรียนรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ จากหนังสือเล่มนี้

คณะผู้จัดทำ

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือ

สารบัญ

ประเพณี ๑๒ เดือน	๗
ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การตาย	๖๑
ประเพณีกาตหู่	๖๗
การแสดงจ๊าดไต	๗๑
เฮินไต	๘๑
ภาษาไทยใหญ่	๙๗
ภาคผนวก	๑๐๗

ປະເພດີ ໑໒ ເດືອນ ບວງໄທໃໝ່

ອາກໂຄຣງກາຣ໌ອຸທິສລາກເຜ່າພັ້ງຮຸ້ສຳຮ່າງສອຣ໌ຄຸມດີ
ໂຣງເຈີຍພ້າງເວີຍອຸວາຍ ອ.ຝາງ ອ.ເຈີຍໃໝ່

ประเพณี ๑๖ เดือนของไทใหญ่

ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชนที่ยึดมั่นในประเพณีมาก ในแต่ละเดือนของรอบปีจะมีงานประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยตลอด ดังนี้

๑. ประเพณีเซลิซอแง (ตองกับเดือนธันวาคม)

ประวัติความเป็นมา

ภาษาปุงนา (ปะโหริต) เรียกว่า “ระคยาหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “นะต่อละ” ชาวไทใหญ่เรียกเดือนหนึ่ง หรือเดือนเจ้ง ธาตุประจำเดือน คือ เตโชธาตุ ดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกปานเซ (ภาษาถิ่น) มีนิทานที่เป็นบ่อเกิดของประเพณีเล่าว่า

“สมัยเมื่ออะลิ่งกอนติงญะ(โกญทัญญะ) เป็นชวานาอยู่ในกรุงพาราณสี ได้ถวายข้าวใหม่ ๙ ครั้ง คือ ๑.ตอนที่ข้าวเริ่มท้อ ๒.ตอนที่ข้าวเป็นน้ำใส ๆ เหมือนน้ำนม ๓.ตอนที่เก็บเกี่ยว ๔.ตอนร่วมมาไว้ในงาน ๕.ตอนเริ่มตีข้าว ๖.ตอนตีข้าวเสร็จแล้ว ๗.ตอนที่ขนข้าวจากนาไปยังฉาง ๘.ตอนนำข้าวใส่ถังฉาง ๙.ตอนนำข้าวออกจากฉางมาตำเป็นข้าวสาร ด้วยอานิสงส์การถวายข้าว ๙ ครั้งนี้ ชาติด่อม่าชวานาได้เกิดเป็นฤๅษี ๕ ตน ซึ่งได้ออกบวชตามพระพุทธเจ้า และเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าเทศนาโปรด(ปฐมเทศนา) ทำให้สามารถบรรลุพระอรหันต์สาวกชุดแรกด้วย”

จากนั้นต่อมาในเดือน ๑ ของทุกปี จึงเป็นเดือนที่พระพุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระสงฆ์ และบำรุงผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จึงเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เรียกประเพณีนี้ว่า “กาบชอมอู” หรือทำบุญข้าวใหม่คือนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ จัดทำอาหารหรือขนมแล้วเชิญคนเฒ่าคนแก่ไปร่วมทำบุญถวายพระที่วัด ถือว่าเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ (คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 28 -29)

สำหรับหมู่บ้านเวียงหวายในเดือนนี้จะมีกิจกรรมปอยปีใหม่ไต โดยจะทำการแบบสนุกๆเป็นงานเล็กๆในหมู่บ้าน เช่น มีการไปทำบุญที่วัด มีการกินเลี้ยงฉลองกันในหมู่เครือญาติด้วยความเชื่อว่าเป็นการเริ่มต้นปีอย่างมีความสุข ส่วนการจัดงานปอยปีใหม่ไตที่ยิ่งใหญ่ก็มีทุกปี โดยเลือกเป็นบางพื้นที่เป็นเจ้าภาพ บ้านไทใหญ่เวียงหวาย และหมู่บ้านไทใหญ่อื่นๆ ก็ส่งตัวแทนไปร่วมมีกิจกรรมแสดงพลังรักชาติของชาวไต มีการละเล่นฟ้อนรำกันอย่างสนุกสนาน มีการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน อ่านประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านที่เป็นเจ้าภาพ บุคคลสำคัญที่มาร่วมพิธี นิมนต์พระมาประกอบพิธีมงคล ทำพิธีส่งเคราะห์ให้กับผู้ที่มาร่วมงาน เป็นต้น ในปีที่ผ่านมาจัดที่ต๋อยสันจู้ที่อยู่ใกล้ชายแดนไทย-พม่า ส่วนการทำบุญข้าวใหม่ หรือหลู่ข้าวใหม่ หรือฮับข้าวใหม่ก็มีการปฏิบัติดังที่เคยทำในอดีต เพียงแต่บางอย่างอาจมีการปรับเปลี่ยนไป เช่น นำข้าวใหม่มาทำเป็นข้าวหลาม ข้าวเม่า หรือขนมที่ทำจากข้าวไปทำบุญ ซึ่งส่วนมากจะซื้อหามาจากตลาดแบบสำเร็จรูปเพราะคนส่วนมากมีงานประจำงานรับจ้างไม่มีเวลามาทำ

พ่อครูประเสริฐ ปัญญาวงศ์ ได้เล่าให้ฟังว่าในอดีตคนไทใหญ่มีงานปอยล้างสาด (ล้างเสื้อที่ไ้ครองในการนวดข้าว) ทั้งนี้เพื่อสร้างความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยให้กับชาวนา แต่ในปัจจุบันก็ไม่มีให้เห็นกันแล้ว จะมีก็เพียงการตีหม้อเหล้าดองยาของชาวนากลุ่มเล็กๆ หลังจากการเก็บข้าวสู่ยุ้งฉาง

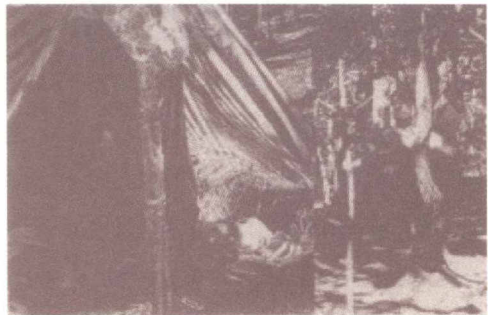
๑. ประเพณีเหลลิดกัว (ตองกับเดือนฆงกออฉม)

ประวัติความเป็นมา

ภาษาปุงนา (บุโหริต) เรียกว่า “มะกะระหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “ปุนาโล่” ภาษาไตเรียกว่าเดือน ๒ หรือเดือนก้ำ ธาตุประจำราศีคือ ปฐวีธาตุดอกประจำราศีคือ ดอกข่าใหญ่ (ภาษาถิ่น) หรือดอกกว้งช่อง (ภาษาถิ่น) เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสธรรมและมานัต มีนิทานที่เป็นปอเกิดประเพณีนี้เล่าว่า

“สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์อยู่ มีพระภิกษุจำนวน ๒๐ รูป ทำผิดวินัยอาบัติสังฆาติเสส พระพุทธองค์ทรงลงโทษให้ไปบำเพ็ญเพียรเจริญสมถกัมมัฏฐาน ทรมานอยู่ในที่โล่งแจ้งท่ามกลางน้ำค้างและสายหมอก ในขณะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เห็นความทุกข์ยากของพระภิกษุทั้ง ๒๐ รูป ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพระภิกษุที่ถูกทำโทษตากน้ำค้างอยู่ท่ามกลางที่โล่งแจ้ง ไม่มีสิ่งกำบังใดๆ ได้รับทุกขเวทนา หากข้าพระพุทธเจ้ามีเจตนาครีธาจะทำที่อยู่ที่พักถวายจะเหมาะสมประการใดหรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่าสามารถถวายได้ พระเจ้าปเสนทิโกศล จึงตรัสให้เสนาอมาตย์นำปองจ้าง (สับคับหลังช้าง) ไปถวายรูปละ ๑ ที่ จนครบและจัดอาหารบิณฑบาตมาถวายตอนเวลาที่พระภิกษุอยู่ปริวาสธรรมและมานัต”

ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเดือนก้ำพระสงฆ์จะมีการเข้าปริวาสธรรมและอยู่มานัต ส่วนประชาชนก็ถือโอกาสทำบุญถวายอาหารบิณฑบาตและเสนาสนะที่อยู่อาศัยแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสธรรมและมานัตสืบต่อมาจนทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี มปป. : 29-30)

การเข้าปริวาสของพระสงฆ์

การเข้าปรีวาสธรรมของพระสงฆ์คนไทใหญ่เรียกว่า “ปอยปางวาส” ในอดีตจะมีการสลับสับเปลี่ยนกันเป็นเจ้าของภาพในแต่ละตำบลจะมีการนิมนต์พระมาจำศีลที่วัด ศรัทธาก็จะสลับกันมาเป็นเจ้าภาพรับเลี้ยงเพล เลี้ยงน้ำปานะ เลี้ยงอาหารสำหรับผู้ที่มาร่วมทำบุญ ซึ่งระยะเวลาที่ทำประมาณ ๑๐ วัน นอกจากนี้ก็จะมีทำข้าวปุก (ข้าวที่ตำด้วยงา นวดจนเหนียวเป็นเนื้อเดียวกัน) มาถวายพระ เรียกว่า “ปอยหลู้ข้าวตำงา หลู้ข้าวปุก” ในปัจจุบันก็ยังมี การเข้าปรีวาสธรรมของพระสงฆ์แต่จะจัดพิธีที่ป่าช้า เพราะเชื่อว่าเป็นการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลไปยังวิญญาณที่เร่รอน เป็นเสมือนการล้างป่าช้า และเหตุที่ไปจัดที่ป่าช้าอีกประการหนึ่งก็คือเป็นสถานที่สงบเงียบไม่ค่อยมีใครรบกวน ทำให้ การประกอบกิจของสงฆ์ไม่มีผู้ใดรบกวน

๓. ประเพณีเชลิดสาวว (เดือนสาววตรงกับเดือนกุมภาพันธ์) ประวัติความเป็นมา

ในภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “กุมหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “ตีโปแตละ” ธาตุประจำราศี คือ วาโยธาตุ ธาตุลม ดอกไม้ ประจำราศีคือ ดอกชูปานและดอกอิงแง (ภาษาถิ่น) เป็นฤดูถวายไม้โหล (พิน) ถวายข้าวหย่ากู่ (ข้าวเหนียวแดง) มีนิทานบ่อเกิดประเพณีเล่าว่า

“นานมาแล้วในเมือง สาวตถิ มีนายมานพเข้ใจคนหนึ่ง พอถึงเดือน ๓ ยามหนาวเหน็บ ได้เก็บพินมากองไว้ที่ต้นทางที่พระสงฆ์จะบิณฑบาตในเมือง พอถึงเวลาเช้าตรู่ก็ตื่นแต่เช้ามีด เดินทางไปยังกองพินและก่อกองไฟที่ต้นทาง แห่งนั้น พร้อมกับนิมนต์พระสงฆ์มาผิงไฟให้เกิดความอบอุ่นแล้วจึงออก บิณฑบาตทำอย่างนี้ทุกเช้าจนสิ้นฤดูหนาว ด้วยอาณิสสแห่งการกระทำดังกล่าว ส่งผลให้มาณพนั้นตายไปเกิดในสวรรค์ เป็นเทพบุตรผู้มีรัศมียิ่งใหญ่ ดุจดวงไฟ ที่ลุกโชน เป็นที่เคารพนับถือของเหล่าเทพยดาทั้งหลาย สำหรับการถวายข้าว หย่ากู่ (ข้าวเหนียวแดง) มีตำนานบ่อเกิดประเพณีกล่าวไว้ว่า มีอยู่ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงประชวรด้วยโรคพระอุทรปวดๆ เสียๆ พระอานนท์ ได้ออก

บิณฑบาตและพบนางสุชาดาที่กำลังหุงข้าวยาคุใส่เนย น้ำมัน น้ำมัน จ่าตีไฟ (ยาสมุนไพรมะพร้าว) เลงยาง (กานพลู) พิดซาง พิดป้อม (พริกไทย) พอเหลือบเห็น พระอานนท์ นางสุชาดารีบตักข้าวยาคุไปใส่บาตรพระอานนท์ทันที พระอานนท์ ได้นำข้าวยาคุนั้นไปถวายแด่พระพุทธเจ้า เมื่อฉันข้าวยาคุของนางสุชาดาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงหายจากอาการประชวรพระอุทร ด้วยอานิสงส์การถวายข้าว ยาคุนี้ นางสุชาดาเมื่อตายไปแล้วได้ไปจุติบนสวรรค์ เสวยผลบุญอย่างเป็นสุข”

ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงเดือน ๓ บรรดาพุทธบริษัทชาวไทยใหญ่ต่างนิยม ทำบุญถวายข้าวหย่ากู่ (ยาคุ) หรือข้าวเหนียวแดง และข้าวยาคุหุงด้วยนม เนย ผสมสมุนไพรเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีประเพณีหลู่ ข้าวหย่ากู่ และปอยก่องโหลขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประเพณีปอยหลู่ข้าวหย่ากู่ (ทำบุญข้าวเหนียวแดง)

ช่วงที่มีการจัดงาน ประเพณีปอยหลู่ข้าวหย่ากู่มักจัดในเดือน ๓ หรือเดือน กุมภาพันธ์ ของทุกปี

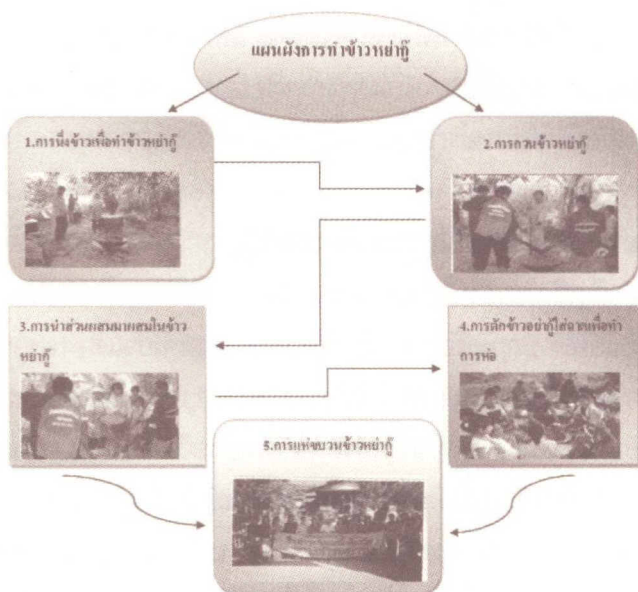
ประวัติความเป็นมาของปอยหลู่ข้าวหย่ากู่

ประเพณีการหลู่ข้าวหย่ากู่เป็นประเพณีหนึ่งที่เกิดขึ้นทุกปี และเป็น ประเพณีที่มีความผูกพันกับชาวบ้านผู้ทำการเกษตรมาช้านาน ถือว่าเป็น ประเพณีของชาวไทยใหญ่จัดขึ้นและสืบทอดแก่ลูกหลานสืบมา โดยมีความเชื่อ ว่าหลังจากทำนาหรือหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จจัดต้องมีการระลึกถึงบุญคุณของข้าว (พระแม่โพสพ) ที่ได้คุ้มครองไร่นาหรือให้ชาวนามีข้าวไว้หล่อเลี้ยงชีวิต และเมื่อ

ได้เข้ามา ก็จะนำไปถวายวัดเพื่อเป็นศิริมงคล และชาวนั้นต้องเป็นข้าวใหม่ ใน วัน “เทลินสาม” หรือเดือนสามซึ่งตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีชาวไทใหญ่ จึงมีประเพณีถวายข้าวหย่ากู่สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการทำข้าวหย่ากู่

เมื่อถึงเดือน ๓ หรือ เดือนกุมภาพันธ์ บรรดาพุทธบริษัทชาวไทใหญ่ ทั้งหลายจะนิยมทำบุญหลှ่ข้าวหย่ากู่ หรือถวายข้าวเหนียวแดง เพราะเชื่อกันว่า การหลှ่ข้าวหย่ากู่นี้จะได้บุญกุศลทำให้ได้ไปจุติบนสวรรค์ เสวยผลบุญอย่างเป็น สุข เช่นเดียวกับนางสุชาดา ซึ่งเป็นประเพณีที่ทำการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจน ถึงปัจจุบัน การจัดงานประเพณี “ปอยหลှ่ข้าวหย่ากู่”(หลှ่ หมายถึง ถวายหรือ ให้ทาน)หรือการถวาย ข้าวเหนียวแดง คือ กิจกรรมประเพณีที่เกิดขึ้นหลังจาก ที่ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวผลผลิตจาก การทำไร่ทำนา และได้ผลผลิต หรือเรียกว่า ได้ข้าวใหม่ ก็จะมาเอาข้าวใหม่นี้ไปทำบุญในรูปข้าวหย่ากู่ ในการหลှ่ข้าวหย่ากู่ นั้น ชาวบ้านจะแบ่งส่วนหนึ่งไปถวายพระภิกษุ สามเณร และส่วนที่เหลือทั้งหมด จะนำไปทาน (ให้ทาน) คนเฒ่าคนแก่ที่บุคคลนั้นๆ ให้ความเคารพนับถือ หรือ แจกเป็นทานในหมู่บ้านหรือตามบ้านญาติสนิทมิตรสหาย เพราะเชื่อกันว่าการ หลှ่ข้าวหย่ากู่มีนี้จะได้บุญกุศล ชุมชนไทใหญ่บางแห่งจะรวมตัวกันจัดงาน ใน สมัยก่อนมีการแห่ขบวนข้าวหย่ากู่ โดยใช้เกวียนบรรทุกข้าวหย่ากู่แห่ไปทั่ว หมู่บ้าน ซึ่งเกวียนจะประดับตกแต่งขบวนอย่างสวยงาม มีการละเล่นดนตรี พื้นบ้านและการฟ้อนรำเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน แต่ปัจจุบันนิยมใช้รถยนต์ บรรทุก ๔ ล้อแทนเกวียนในการให้ทานข้าวหย่ากู่ สำหรับปริมาณของการทำ ข้าวหย่ากู่แต่ละครัวเรือนก็จะลดน้อยลงตามสภาพเศรษฐกิจ เพราะปัจจุบัน ข้าวมีราคาแพงบางบ้านจึงมีการทำพอเป็นพิธีเท่านั้น ไม่มีแจกจ่ายกันมากมาย เช่นแต่ก่อน

ประวัติความเป็นมาประเพณีปอยกองโหล

หลังจากเสร็จสิ้นประเพณีการหลู่ข้าวหายากูแล้วจะมี “ปอยโหล” คือ งานจุดพิน ในวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสาม เป็นฤดูถวายไม้โหล(พิน) มีนิทาน บ่อเกิดเกี่ยวกับประเพณีได้กล่าวไว้ว่า กาลครั้งหนึ่ง ณ เมืองสาวัตถี ในช่วงเดือน ๓ ซึ่งมีอากาศหนาวเหน็บมาก มีชายหนุ่มผู้ยากจนคนหนึ่งได้เก็บพิน มากองไว้ ที่ต้นทางที่พระสงฆ์จะบิณฑบาตในเมือง พอถึงเวลาเช้าตรู่ก็จะตื่นขึ้นมาแต่เช้ามีด เดินทางไปยังกองพิน และก่อกองไฟที่ต้นทางแห่งนั้น พร้อมนิมนต์พระสงฆ์มา ผิงไฟให้เกิดความอบอุ่น แล้วพระสงฆ์จึงค่อยออกบิณฑบาต ทำอย่างนี้ทุกเช้า จนสิ้นฤดูหนาว อานิสงส์แห่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้ชายหนุ่มผู้นั้นเมื่อตาย ไปจึงได้เกิดบนสวรรค์ เป็นเทพบุตรผู้มีรัศมียิ่งใหญ่ดุจดวงไฟที่ลุกโชน เป็นที่ เคารพนับถือของเหล่าเทวดาทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อถึงเดือนสามชาวบ้านจึงมี ประเพณีนำพินมารวมกันจุดให้แสงสว่างที่วัดในเวลากลางคืน และมีการละเล่น พินบ้านต่างๆ เพื่อเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ลงมาสั่งสอน ประชาชนบนโลกมนุษย์

งานกองโหล จัดในเดือน กุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่มีอากาศหนาวเย็น ชาวบ้านนิยมจัดงานกองโหล (โหล แปลว่า ฟืน) เป็นพิธีถวายฟืนเป็นพุทธบูชา มีนัยว่าให้พระพุทธเจ้าได้ผิงไฟคลายหนาว จัดขึ้นทั่วไปตามวัดไทใหญ่ ชาวบ้านจะจัดหาไม้ฟืนบ้านละท่อนสองท่อนมารวมกันที่วัด พิธีการทำบุญถวายกองโหลคือเอาไม้เนื้ออ่อนนำมาก่อฐานสี่เหลี่ยมคอกหมู ปลายแหลมขึ้นไปเป็นยอดเจดีย์ มีฉัตรเป็นยอดเป็นฉัตรห้าชั้นประดับด้วยดอกจ้ากจ่า ยอดเจดีย์ทำด้วยไม้แปกคือ ไม้สนที่จุดติดไฟง่าย นำไม้เฒ่ามาขัดราซวดี หิ้งสี่มุม ปักหน่อกล้วย หน่ออ้อย พอเวลากลางคืนหลังจากทำพิธีถวายพระเสร็จแล้วจะนำน้ำมันมาราดจนทั่วแล้วจุดไฟถวายเป็นพุทธบูชา บางหมู่บ้านจะเผากองโหลโดยใช้ไฟมาล่อบ้องไฟสัน เมื่อจุดมาไฟแล้ว มาไฟจะวิ่งไปตามเส้นลวดไปชนสายขนวนที่กองโหล ไฟนั้นจะพุ่งเข้าหากองโหลที่ราดด้วยน้ำมัน ไฟก็จะลุกโชติช่วง มีการประโคมด้วยเสียงกลองกันยาว อย่างครึกครื้น

ปัจจุบันการทำบุญถวายกองโหลของชาวไทใหญ่ไม่ค่อยมีให้เห็นกันแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป คนในหมู่บ้านมีการงานที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น การใช้ฟืน หรือโหลจะในวิถีชีวิตมีน้อยลง ต้นไม้ที่จะนำมาทำเป็นฟืนก็หายาก ประกอบกับสภาพอากาศที่แปรปรวน ซึ่งในช่วงเดือนกุมภาพันธ์อากาศก็เริ่มร้อนแล้ว จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเพณีงานปอยกองโหลเริ่มสูญหายไป คงเหลือไว้แต่เรื่องราวที่ดั่งงาม ที่ลูกหลานชาวไทใหญ่พึงได้รับรู้ไว้เท่านั้น

ส่วนในหมู่บ้านเวียงห้วยก็จะมีปอยกินข้าวหลาม ปอยกองโหล (กองฟืน) ปอยหลูไฟ โดยเชื่อว่าช่วงฤดูหนาวหากใครได้ถวายฟืนแด่พระสงฆ์ก็จะได้อานิสงส์แรง ในอดีตฟืนหาง่ายทุกคนก็จะหาฟืนไปวัด คนละท่อนปัจจุบันก็เหลือครอบครัวละท่อนแต่ก็ยังมีการจัดกิจกรรมนี้กันอยู่

๔. ประเพณีเซลีสลี (เดือนสี่ตรงกับเดือนมิถุนายน)

ประวัติความเป็นมา

ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “มะหยิ่นหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “ตีะปองละ” ธาตุประจำเดือนคือ อาโปธาตุ ดอกไม้ประจำราศีคือดอกเปา (ภาษาจีน) ตำนานบ่งเกิดประเพณีกล่าวไว้ว่า

“ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ เขตวันวิหาร เมืองสาวัตถีนั้น ชาวคราวของพระองค์ได้ทรงทราบถึงพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา ท่านจึงทรงส่งอำมาตย์ ๑,๐๐๐ คน นิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองกบิลพัสดุ์ ฝ่ายอำมาตย์ทั้งหลายเมื่อมาเฝ้าพระพุทธเจ้า และเมื่อได้สดับพระธรรมเทศนาต่างพากันตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ ขอบรรพชาอุปสมบทไม่กลับไปกรุงกบิลพัสดุ์ ตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมา พระเจ้าสุทโธทนะส่งอำมาตย์อีก ๑,๐๐๐ คนไปนิมนต์พระพุทธเจ้าอีก เหตุการณ์ก็เป็นเช่นเดิม ทุกคนบรรลุอรหันต์ แล้วไม่กลับกรุงกบิลพัสดุ์ ทำเช่นนี้ถึง ๓ ครั้ง ครั้งสุดท้ายจึงทรงรับสั่งให้กาฬทายีอำมาตย์มานิมนต์พระพุทธเจ้าอีก กาฬทายีอำมาตย์จึงขอพระบรมราชานุญาตพรพชาอุปสมบทก่อนจึงจะนิมนต์พระพุทธเจ้ากลับมาสู่กรุงกบิลพัสดุ์พระเจ้าสุทโธทนะทรงอนุญาต อำมาตย์กาฬทายีจึงพาคณะ ๑,๐๐๐ คน เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า”

เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาและบรรลุมรรคผล จึงอยู่จำพรรษากับพระพุทธเจ้าจนครบถ้วน ๓ เดือน แล้วจึงอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ทรงใคร่ครวญแล้วเห็นว่าเป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ในอดีตที่จะต้องไปโปรดพระประยูรญาติ จึงทรงรับพระนิมนต์ เมื่อทราบแน่ชัดแล้ว กาฬทายีภิกษุจึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเดินทางไปเตรียมการล่วงหน้าและแจ้งข่าวแก่พระเจ้าสุทโธทนะและข้าราชการบริพารว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์ในเดือน ๔ นี้ ให้ทุกคนเตรียมซุ้มรับเสด็จและเครื่องไทยธรรม อาหารบิณฑบาตและอื่นๆ ไว้รับเสด็จพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าสุทโธทนะมีรับสั่งให้จัดทำถนนหนทางปราสาทและซุ้มรับเสด็จทั่วกรุงกบิลพัสดุ์พอถึงวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ พระพุทธองค์ทรงนำพระสงฆ์ออกจาก

เขตวันวิหาร เดินทางไปวันละ ๑ โยชน์ เมื่อนาคณะสงฆ์ เดินทางถึงกรุงกบิลพัสดุ์ แล้วบรรดาศรัทธาประชาชนชาวเมืองต่างชื่นชมยินดี พวกกันจัดไทยธรรมไว้ถวาย เป็นจำนวนมาก ทั้งอาหารบิณฑบาต ล้วนแต่เป็นสิ่งของสิ่งแปลกๆ ที่ทุกคนคิดว่าทำๆ ได้ดีที่สุดใน บางกลุ่มจัดทำต้นเวชยันต์หรือต้นหอม ต้นร่ม ต้นธง ต้นจิวร ๑,๐๐๐ ผืน พร้อมทั้งบรรเลงเครื่องดนตรี ดุริยางค์ นานาประการรับเสด็จ พระพุทธเจ้าทุกแห่งหน จัดเป็นงานพิธียิ่งใหญ่ในการแสดงความยินดีที่ได้รับ เสด็จพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้น”

ด้วยเหตุนี้แม้พระพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพานไปนานแล้วในวันเดือน ๔ อยู่มีรูลีมี จึงพากันจัดงาน ประเพณีสืบต่อกันมาเป็นประจำปี ตัวแทนของ พระพุทธเจ้า เช่น พระธาตุเจดีย์ก็ดี พระพุทธรูปดี พระบรมฉายาลักษณ์ก็ดี มี อยู่ ณ ที่ใด ศรัทธาพุทธบริษัททั้งหลายก็จะพากันไปทำบุญเป็นงานรับเสด็จ เช่นใน สมัยพุทธกาล เป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

ประเพณีปอยส่างลอง

การจัดงานปอยส่างลองจะจัดในช่วงเดือนสี่ถึงต้นเดือนห้า (มีนาคม – เมษายนทุกปี)

ประวัติปอยส่างลอง

คำว่า “ปอยส่างลอง” เป็นภาษาไทยใหญ่เกิดจากคำ ๓ คำ มาสมาสกัน คือ คำว่า “ปอย” แปลว่า “งาน” คำว่า “ส่าง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจาก คำว่า “สาง” หรือ “ขุนสาง” หมายถึงพระพรหม ในหนังสือธรรมะของชาว ไทยใหญ่กล่าวถึงว่า “พระคณิตพรหมได้ถวายจิวรแก่เจ้าชายสิทธัตถะ ณ ริมฝั่ง

แม่น้ำโนมา เมื่อคราวที่หนีออกไปบวช” อีกความหมายหนึ่งนั้น คำว่า “สำง” มาจากคำว่า “เจ้าสำง” หมายถึง สามเณร ส่วนคำว่า “ลอง” มาจากคำว่า “อลอง” แปลว่า พระโพธิสัตว์ หรือหน่อพุทธางกูร ดังนั้นงาน “ปอยสำงลอง” ก็คืองานบวชลูกแก้วของชาวล้านน่านนั่นเอง

ประวัติความเป็นมา สำงลอง มีความหมาย ๒ นัย ดังนี้ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 215-217) นัยที่หนึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า “สำง” หมายถึง เจ้าสำง คือสามเณรในภาษาไทย กับคำว่า “ลอง” หรือ “อลอง” หมายถึง หน่อกษัตริย์หรือผู้ที่เตรียมจะเป็นสำงลองคือผู้ที่เตรียมจะเป็นสามเณร

การเป็นสำงลองนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่ เป็นเจ้าชายสิทธัตถะครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช การกระทำทุกอย่าง ในช่วงเวลาการเป็นสำงลองจะปฏิบัติเสมือนการปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ เป็นความเชื่อตามวรรณกรรมไทใหญ่เรื่องอะหน่าก้าตตะหว่างซึ่งกล่าวถึงพระเจ้า อ่าจ่าตะชาดมังจี (อชาตศัตรู) หลังจากที่ได้อำนาจในการทำปิฎกชาติโดยหลงผิดไปร่วมมือกับพระเทวทัตทำบาปหนักต่างๆ แล้วได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าทำอย่างไรจะได้เป็นเหล่ากอของพระพุทธเจ้าคือเป็นอลองพญา (หน่อพุทธางกูร) พระพุทธองค์ทรงตอบว่าต้องนำบุตรชายเข้าบวชในศาสนา จึงได้นำเจ้าชาย อะจิกตะมังชา (อชิตกุมาร) พระราชโอรสของพระองค์เข้าบรรพชาเป็นสามเณร และทรงมีพุทธทำนายว่าอชิตสามเณรจะมาตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรย พระพุทธเจ้าแห่งภัทรกัปปินี้ วรรณกรรมฉบับนี้แต่งเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ โดยพระอุ่กว่าวจิงดำ วัดสบตุ้ง เมืองตุง จังหวัดจ้อกแม ประเทศพม่าและพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๘

นัยที่สอง ถือตามความในวรรณกรรมไทเรื่อง “อ่าหนั้นต่าตองป่าน” หรือ เรื่องการทูลถามของพระอานนท์ แต่งขึ้นเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ โดย พระสุหนั้นต่า บ้านกุนอ้อ จังหวัดจ้อกแม ประเทศพม่า กล่าวถึงเรื่องต่างๆ ที่ พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าในเรื่องเหล่านั้นมีอยู่เรื่องหนึ่งที่ทูลถามเกี่ยวกับการเป็นสำงลองว่ามีอานิสงส์มากน้อยอย่างไรและพระพุทธเจ้าทรงชี้แจงว่า ถ้านำบุตรของตนบวชจะได้สวรรค์สมบัติเป็นเวลา ๘ กำผ่า (กัลป์) ถ้าวรับเป็นพ่อ

ข้ามแม่ข้าม (พ่อแม่อุปถัมภ์) จะได้อันิสงส์ ๔ กำฟ้า (กัลป์) และวรรณกรรมดังกล่าวได้บรรยายเรื่องราวสาบลงไว้ว่า ในอดีตบรรดาภคินีและเศรษฐีคหบดีได้ร่วมกันเป็นเจ้าของกิจการปอຍสาบลงขึ้น บังเอิญมีบุตรชายของหญิงหม้ายคนหนึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์และมีศรัทธาอยากบรรพชา แต่ไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะเป็นเจ้าภาพบวชด้วยบุญบารมีและแรงศรัทธาของบุตรชาย ได้บันดาลให้พระอินทร์เกิดเมตตาจึงเสด็จมา นำไปพยาบาลให้อาบน้ำเงินน้ำทองขัดสีผิวพรรณล้างคราบโคลตต่าง ๆ กลายเป็นกุมารที่มีรูปร่างสวยงาม และขุนนาง (พระพรหม) ได้ลงมามอบขมา (ปานกุม) และสร้อยสังวาล (ลอปเป) ให้ พร้อมทั้งรับภาระเป็นพ่อข้าม (พ่ออุปถัมภ์) ในการกิจการปอຍสาบลงครั้งนั้นบุตรชายหญิงหม้ายได้เป็นลูกข้าม (ลูกอุปถัมภ์) ของขุนนาง (พระพรหม) จึงเรียกลูกบุตรที่ได้รับการยกย่องในช่วงก่อนบรรพชาว่า “สาบลง” หรือ “สาบลง” คือ ลูกอุปถัมภ์หรือลูกบุญธรรมของพระพรหมสืบต่อมาจนปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าลูกบุตรที่จะได้เป็นสาบลงนั้นเป็นผู้มีบุญบารมีมากกว่าคนธรรมดาสามัญ จึงมีโอกาสได้รับการยกย่องให้เป็นหน่อภคินี หรือบุตรบุญธรรมของพระพรหมในช่วงเวลาก่อนบรรพชา

ประเพณีปอຍสาบลงเกิดจากศรัทธายึดมั่นในบรรพพุทศาสนาอย่างมั่นคงของชาวไทยใหญ่ซึ่งถือว่าการที่ลูกบุตรสามารถอุทิศตนบรรพชาอุปสมบทในพุทศาสนาเป็นผู้มีบุญอันยิ่งใหญ่ เจ้าภาพจะยอมเสียสละ สิ่งของ เงิน ทอง อันเป็นโลกียทรัพย์ภายนอกเท่าไรก็ได้เพื่อสนับสนุนให้ลูกบุตรได้มีโอกาสพบกับอริยทรัพย์ในทางพระพุทศาสนา คือ การบรรพชา เสียสละ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขมุ่งดำเนินตามอริยมรรคเส้นทางไปสู่พระนิพพาน เป็นการเลียนแบบเหตุการณ์ตามพุทประวัติ ตอนที่พระพุทเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระประยูรญาติวันหนึ่งพระนางพิมพาถือโอกาสที่ปลอดโปร่งแต่งองค์ทรงเครื่องให้ พระราหุลกุมาร และส่งไป ขอราชสมบัติจากพระพุทองค์ เมื่อได้รับคำขอรากราหุลกุมารแทนที่จะพระราชทานราชสมบัติให้ พระพุทองค์ทรงดำริว่าราชสมบัติอันเป็นโลกียทรัพย์นี้ไม่จีรังครที่เราจะพระราชทาน อริยทรัพย์

อันยังยืนตึกว่า แล้วทรงรับสั่งให้บรรพชาราหุลกุมารเป็นสามเณรแทน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน2549 : 215-217)

ในอดีตที่ผ่านมาการจัดงานปอยสา่งลองใช้เวลาานประมาณ ๗-๑๕ วัน ในการจัดงานปอยสา่งลองต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากทำให้ผู้มีฐานะยากจนไม่สามารถจะจัดงานปอยสา่งลองได้ ส่วนผู้มีฐานะดีแต่ไม่มีบุตรชายหรือมีแต่บุตรชายไม่ต้องการบวช ทำให้เกิดการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะยากจนที่ต้องการให้บุตรชายสา่งลองจะมอบบุตรของตนแก่ผู้มีฐานะซึ่งต้องการจัดงานปอยสา่งลองแต่ไม่มีบุตรชาย การมอบในลักษณะนี้ ผู้ที่รับเป็นเจ้าของบวชจะต้องยอมรับหน้าที่เป็นบิดามารดาคนที่สองของผู้ที่ซึ่งตนรับบวช จะให้ความอุปถัมภ์ค้ำจุนในขณะที่บวชและหลังจากสึกแล้วด้วย บางรายถึงกับมอบมรดกให้เหมือนกับเป็นบุตรคนหนึ่งทีเดียว ผู้ที่ได้บวชลักษณะนี้จะเรียกผู้รับเป็นเจ้าของบวชให้ตนว่า “พ่อ - แม่” หรือ “พ่อข่าม แม่ข่าม” คำว่า “ข่าม” แปลว่า รักรอง หรือรักรับภาระอุปถัมภ์ ในอดีต “พ่อข่าม แม่ข่าม” หรือ ผู้ที่รับอุปถัมภ์บรรพชาสามเณรจะได้รับการยกย่องยอมรับนับถือในสังคมเป็นอย่างมาก โดยจะได้รับการยกย่องและเรียกค่านำหน้าว่า “พ่อสา่ง แม่สา่ง” ส่วนผู้ที่รับอุปถัมภ์อุปสมบทพระภิกษุจะได้รับการยกย่องและเรียกค่านำหน้าว่า “พ่อจาง แม่จาง” ผู้ที่ผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรมาแล้วเมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า “สา่ง” สำหรับผู้ที่ผ่านการอุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า “ทาก” หรือ “หนาน” นำหน้าชื่อ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน2549:215-217)

ประเภทของการบวชสา่งลอง

วิธีจัดงานบวชเณรของชาวไทยใหญ่นั้นมีวิธีการบวช ๒ วิธีคือ แบบที่เรียกว่า “ข่ามดิบ” และแบบที่เรียกว่า “ข่ามสา่งลอง”

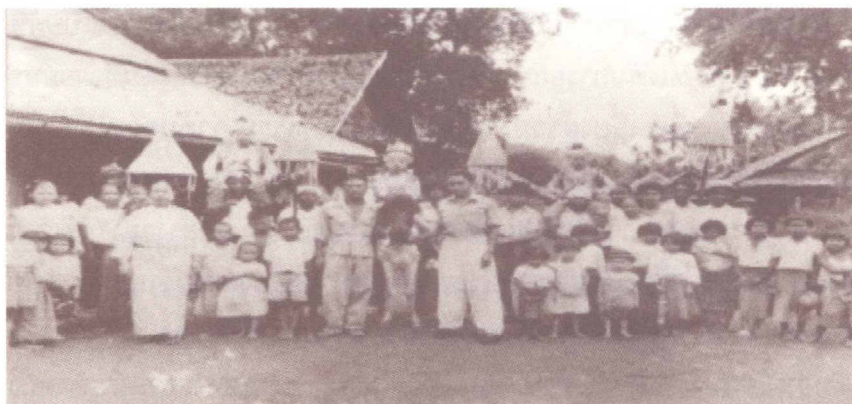
๑) แบบ “ข่ามดิบ” เป็นวิธีการง่ายๆ และประหยัดไม่ต้องใช้เวลาในการเตรียมงานและไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก วิธีการคือเมื่อตกลงว่าจะนำเด็กมาบรรพชาเป็นสามเณรแล้วพ่อแม่ก็จะโกนผมหรือนำเด็กไปโกนผมที่วัด แล้วพระจะทำพิธีบรรพชาเป็นเณรให้เลย

๒) แบบ “ขำมสำลง” เป็นพิธีที่ต้องเตรียมงานกันนานมีค่าใช้จ่ายสูงใช้เวลาจัดงาน ๓-๕ วันมีการเชิญผู้มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก และมีขั้นตอนมากมาย คือหลังจากเตรียมงานแล้วก็นำเด็กมาโกนผมแล้วแต่งตัวเป็น “สำลง” หรือลูกแก้ว แห่ไปขอขมาตามที่ต่างๆ แห่เครื่องไทยทานจากบ้านไปสู่วัด แห่สำลงจากบ้านไปทำพิธีขอพรพญาที่วัด และมีการเฉลิมฉลองที่วัดหรือที่บ้านอีก ๑ วัน จึงเสร็จพิธีแต่แบบ “สำลง” นี้เป็นที่นิยมจัดกันมากถือกันว่าเป็นบุญกุศลของผู้จัดและเป็นสง่าราศีแก่หมู่บ้านและท้องถิ่นด้วย

การจัดงาน “ปอยสำลง” ในอดีตนั้นเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มากไม่มีงานอื่นใดในรอบปีที่จะมาเทียบได้ ใช้เวลาเตรียมงานกันเป็นแรมเดือน มีการบอกกล่าวไปตามหมู่บ้านต่างๆ ให้ได้ทราบก่อนล่วงหน้า เพื่อป้องกันไม่ให้แต่ละหมู่บ้านจัดตรงกัน และเพื่อที่จะให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลได้รับทราบข่าวล่วงหน้า ช่วงระยะเวลาในการจัดงานปอยสำลง นิยมจัดในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ซึ่งเป็นช่วงปิดภาคเรียนและว่างเว้นจากการทำนา มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ผืนฟ้าไม่ตก สะดวกในการเดินทางไปมาหาสู่กัน พ่อแม่เด็กเมื่อตกลงที่จะให้บุตรของตนไปบวชเป็นสามเณรก็จะนำบุตรและคนที่จะบวชไปฝากฝังให้เจ้าอาวาสอบรมสั่งสอน ทัดให้ท่องจำคำขอพรพญา คำให้ศีลให้พร ก่อนจะจัดงานประมาณ ๗-๑๐ วัน จากนั้นก็จะเชิญผู้ที่มาร่วมในการจัดงานปอยสำลง มาประชุมปรึกษาหารือกันว่าใครจะรับเป็นเจ้าภาพใหญ่ “ตะกำโหลง” ซึ่งมักจะเป็นผู้มีฐานะดี หรือผู้ที่ได้รับการยกย่องในหมู่บ้านนั้น จะจัดงานกี่วัน ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าอาหารที่จะเลี้ยงผู้ร่วมงาน ค่าเครื่องไทยธรรม ค่าต้นตะเป่ซ่า (ต้นกัลปพฤกษ์) จำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่จะนิมนต์มารับเครื่องไทยธรรม จำนวนแขกที่จะเชิญมาร่วมงาน การยืมสิ่งของเครื่องใช้ ค่ารางวัล “ตะแปสำลง” (พี่เลี้ยงสำลง) ค่าเจ้ามือ (ผู้รับผิดชอบในการปรุงอาหารเลี้ยงผู้ร่วมงาน) ฯลฯ เมื่อตกลงกันได้แล้วก็จะเชิญตะแปสำลงมาอธิบายหน้าที่การงานให้รับผิดชอบเป็นองค์ ๆ ไป ตะแปสำลงนั้นมีหน้าที่ดูแลสำลงตั้งแต่การอาบน้ำ ผัดหน้าทาแป้ง เขียนคิ้ว เกล้ามวยผม แต่งองค์ทรงเครื่อง ดูแลในเรื่องอาหารการกิน

และให้ส่งลงชื่อกับไปในที่ต่าง ๆ ตั้งแต่วันแรกจนวันสุดท้ายของงาน โดยเฉพาะวันสุดท้ายจะต้องคอยดูแลไม่ให้คลาดจากสายตาเพราะมักจะมีการแอบนำเอาส่งลงไปหลบซ่อนไว้ไม่ให้บรรพชา เตือดร้อนเจ้าภาพจะต้องนำ “อะชู” คือรางวัลไปมอบให้จึงจะได้ส่งลงกลับมาบรรพชาเป็นสามเณรต่อไป

ประเพณีการเชิญแขกมาร่วมงานบอยส่งลงในสมัยก่อน จะมีญาติพี่น้องที่เป็นหนุ่ม ๆ สาว ๆ บ้านใกล้เรือนเคียงเจ้าภาพ มาช่วยกันเชิญแขก แต่เดิมจะใช้วิธี “ตักห่อเน้ง” (เมียง) คือ นำเมียงที่นิยมกินกันนำมาห่อด้วยใบตองอย่างสวยงาม ให้หนุ่มสาวนำ “ห่อเน้ง” ไปมอบให้เจ้าของบ้านที่จะเชิญมาร่วมงานโดยบอกรายละเอียดการจัดงานให้ทราบ ว่า ใครเป็นเจ้าภาพจัดงานบอยส่งลง จำนวนกี่องค์จะรับส่งลงวันไหน แห่โคหูลู(ของทำบุญ) วันไหน และทำพิธีบรรพชาวันไหน ฯลฯ ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนไปใช้เทียนไขแทน เรียกว่า “ตักเต็น” (บอกเทียน) การให้หนุ่มสาวไปบอกเทียนหรือ ตักเต็นนั้น เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง คือ เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน อีกประการหนึ่งการบอกบุญในต่างหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปหนุ่มสาวจึงเหมาะสมที่จะทำหน้าที่นี้ ส่วนการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์เป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุจะนำกระสวยดอกไม้ธูปเทียนไปนิมนต์พระตามวัดที่ศรัทธา ปัจจุบันนิยมจัดพิมพ์เป็นการ์ดเชิญ

ภาพประเพณีส่งลงในอดีต

กิจกรรมในเดือนสี่ของบ้านเวียงหวายนอกจากปอยสา่งลอง
ปอยกองโหลแล้ว ยังมีการจัดปอยไหว้กองมู(ไหว้ธาตุเจดีย์) ปอยเดือน
สี่มน (เพ็ญเดือนสี่) มีการตักบาตรแห้งแด่พระสงฆ์ (บาตรแห้งหมายถึง
การตักบาตรด้วยเงิน ลูกอม ขนมแห้ง)

๕. เหลลิดซั่ว (เดือนซั่วตรงกับเดือนเมษายน)

ประวัติความเป็นมา

เนื้อความตามปี่ปสาซื่อ ตีชะชนิดหย่าสี่สิบสองเหลลินซากเส่อต่าน
กล่าวไว้ว่า เดือน ๕ ภาษาปุ่นา (บุโรหิต)เรียกว่า “มิกชะหย่าสี่” ภาษาพม่า
เรียกว่า “ตีะกู่ละ” ธาตุประจำเดือนคือเตโชธาตุอากาศจึงค่อนข้างร้อน ดอกไม้
ประจำราศีคือ ดอกก้ามก้อ (ดอกบุนนาค) เป็นเดือนที่เปลี่ยนศักราชใหม่ มีเรื่อง
เล่าเกี่ยวประเพณีนี้ว่า ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ที่เขตวันวิหาร
ในกรุงสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ชักชวนข้าราชการบริพารเตรียมไทย
ธรรมอาหารคาวหวาน นำไปถวายพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัส
เทศนาว่า ในช่วงเทศกาลเปลี่ยนศักราชนี้ขอให้ทำพิธีการวาระพระรัตนตรัย ผู้มี
พระคุณและสร้งน้ำพระพุทธรูป รตน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อขอพรปีใหม่ให้มี
โชคลาภอยู่เย็นเป็นสุข เจริญด้วยจตุรพิธพร ๔ ประการ มีอายุ วรรณะ สขะ
พละ ปฏิภาณธรรมาสมบัติ ตลอดไป และพระพุทธองค์ทรงนำพระสงฆ์ทำการ
สร้งน้ำพระในสระอนปทัต ที่มีกลุ่มดอกบัว ๕ ประเภท ที่บานสะพรั่งเต็มสระ
พอลถึงเดือน ๕ ชาวประชาจึงพากันทำโกมโบ (โคมรูปดอกบัว) เพื่อบูชาพระ
ตามวัดวาอารามต่างๆ จึงยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้
(โกศล ศรีมณีมปป. : 7)

จากเอกสารโรเนียวเย็บเล่มภาษาไต ชื่อ “หย่าสี่สิบสองเหลลินคำ”
เขียนโดย เจเรแสงเฮิง บ้านแม่สาว อ.แม่ฮาย จ.เชียงใหม่ กล่าวว่าเดือน ๕
เป็นวาระการเปลี่ยนศักราชเนื่องจากธิดาท้าวมหาเทพพรหมเปลี่ยนวาระอุ้ม

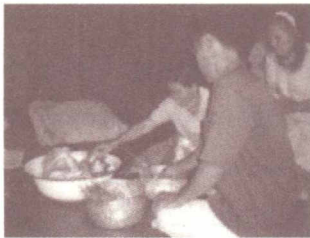
เศียรบิดาไว้ในแต่ละปี ตามตำนานเล่าว่าหลังเกิดโลกวินาศไฟประลัยกัลป์ล้างโลกและน้ำท่วมโลกแล้วมีดอกบัว ๕ ดอกผุดขึ้นที่กลางสระใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของภทรกัลป์นี้ ในกัลป์นี้มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๕ พระองค์ และมีดอกบัว ๕ ดอก มีจีวร ๕ ชุด พระพรหมได้ลงมาอัญเชิญจีวรทั้ง ๕ ชุด ขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ ท้าวมหาพรหมและคณะจะนำผ้าจีวรลงมาถวายตามลำดับขณะนี้พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ไปแล้ว ๔ พระองค์ ยังเหลืออีก ๑ พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมาตรัสรู้ต่อจากยุคของพระโคตมพุทธเจ้า บรรดาพระพรหมที่ลงมาในโลกมนุษย์โลกมาได้สูดกลิ่นดินหอมแล้วเกิดความพอใจพากันขุดมาขมิดู หลังจากขมิดินหอมแล้วทำให้วิชาผจญ (เหาะเหินเดินอากาศ) เสื่อมไม่สามารถเหาะกลับไปสู่พรหมโลกได้ จึงอาศัยอยู่ในมนุษย์โลกต่อมาจนถึงปัจจุบัน(โกศล ศรีมณี มปป. : 8)

เหล่าพรหมและเทวดาได้ประชุมปรึกษาเรื่องวิธีการกำหนดราศีฤดูกาลและพิจารณาหาผู้ที่มีความสามารถกำหนดราศีฤดูกาลได้ ซึ่งท้าวมหาพรหมได้รับอาสาเป็นผู้จัดทำ พร้อมกับสัญญาว่าหากไม่สามารถทำให้สำเร็จก็จะให้ศีรษะเป็นประกัน ต่อมาเมื่อไม่สามารถกำหนดราศีฤดูกาลให้ติดต่อกันได้ พระอินทร์จึงขอให้ศาสดาพยากรณ์ (งะพอมอกยาม) กำหนดฤดูกาลเป็นฤดูร้อน , ฝน , หนาว ซึ่งเป็นฤดูกาลมาตราจนถึงปัจจุบันนี้ พระอินทร์จึงบอกกับพระธิดาทั้ง ๗ ของท้าวมหาพรหมว่า ใครสามารถตัดศีรษะของท้าวมหาพรหมได้ จะอภิเษกยกขึ้นเป็นอัครมเหสี ธิดา ๖ องค์ ไม่สามารถทำได้ แต่ธิดาองค์สุดท้าย (วันเสาร์) ได้ใช้เส้นผมขึงกับโครงไม้ ทำเป็นเลื่อยใช้เลื่อยคอของท้าวมหาพรหมจนขาด พอลาแล้วนำไปไว้ที่ไหนก็ได้ไว้ในน้ำก็น้ำแห้ง ไว้บนบกก็ไฟไหม้จำเป็นที่ธิดาทั้ง ๗ จะต้องผลัดเปลี่ยนกันทูนศีรษะของบิดาไว้คนละ ๑ ปี หมุนเวียนกันตลอดกาล พอถึงเดือน ๕ ของแต่ละปีก็จะเปลี่ยนกันครั้งหนึ่ง ธิดาองค์ที่หมดภารกิจก็จะถือโอกาส ล้างมือ อาบน้ำ ชักผ้า สระผมให้สดชื่น หลังจากที่ได้รับภารกิจมานานเป็นเวลาแรมปี ด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นประเพณี พอถึงเดือน ๕ เปลี่ยนศักราชใหม่จะพากันอาบน้ำชำระร่างกาย สระผม ปักกวาดทำความสะอาดบ้านเรือนในโอกาสวันขึ้นปีใหม่เป็นกรณีพิเศษ สำหรับตัวท้าวมหาพรหม

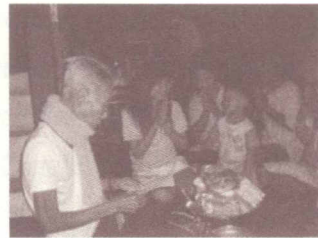
นั้นพระอินทร์ได้ทูลถามมารดาของท้าวมหาพรหมว่าจะสามารถหาศีระของใครมาต่อแทนได้ มารดาตอบว่าศีระของใครอะไรก็ได้ที่นอนหันศีระไปทางทิศเหนือพระพรหมและเทวดาทั้งหลายจึงพากันลงมายังโลกมนุษย์และได้พบกับช่างตัวหนึ่ง กำลังนอนหันหัวไปทางทิศเหนือ จึงตัดหัวช่างนั้นนำไปต่อติดกับตัวของท้าวพรหม ทำให้ท้าวพรหมฟื้นคืนชีพและได้รับขนานนามว่า “มหาปิงเน” (พระพิฆเนศ - ผู้เรียบเรียง) ส่วนตัวช่าง ก็นำไม้พินมาก่อกองไฟสุมฉาปนกิจจนเสร็จกิจ (โกศล ศรีมณีมปป. : 8-9)

เหล่าพระพรหมและเทวดาทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันว่า บาบที่ตัดเศียรท้าวมหาพรหมนี้ จะตกแก่ใคร พระอินทร์ตอบว่า ตกแก่ชาวเมืองทั้งหลาย เพราะชาวเมืองอยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวชะราสี ฤดูแล และถามต่อว่า หากต้องการถ่ายบาปจะต้องทำอย่างไรบ้าง พระอินทร์ตอบว่า ต้องพากันก่อเจดีย์ทราย ถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ให้ทำขนมไปทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่แลพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอธิษฐาน ขอพรให้พ้นจากบาปและได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงเกิดมีประเพณีรดน้ำดำหัว คารวะผู้เฒ่าผู้แก่ ทำขนมประเพณีแจกจ่ายและถวายพระสงฆ์สืบกันมาจนถึงทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณีมปป. : 8-9)

การกัณฑ์ (ขอขมา) บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่และพระสงฆ์

ถวายค้ำหล่ำ

ผู้เฒ่าผู้แก่ให้พร

ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน เดือน ๕ และเดือน ๑๑ (เดือนเมษายนและเดือนตุลาคม) หรือก่อนวันขึ้นวัด ๑ วัน คือช่วงเวลาดังตั้งแต่วันที่ ๑๔-๑๕ เมษายนของทุกปี และขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี ประเพณีกัณฑ์หรือขอขมานี้จะมีปีละ ๒ ครั้ง

ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับพิธี

เหลืนห้ำเป็นเทศกอลสำคัญของข่วไทยใหญ่ เรียกว่าปอຍเหลืนห้ำหรือปอຍซอนน้ำ ในเทศกอลนี้จะมีการสร้งน้ำพระ กั้นตอบิดามารดาญาติผู้ใหญ่ขอขมาพระสงฆ์และทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ ฟังธรรมตามประเพณี เช่นเดียวกับงานสงกรานต์ของล้านนา และชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าบิดามารดา ก็คือพระพุทธรเจ้าคนแรก ถ้าไม่เลี้ยงบิดามารดาแล้วจะลำบากในสมัยก่อนถ้าไม่ได้กั้นตอบิดามารดาก่อนก็ไม่กั้นตอพระได้ เมื่อสมัยก่อนมีเศรษฐีคนหนึ่งจะไปกั้นตอพระพุทธรเจ้าที่วัด จึงนำผลไม้ อาหารคาวและอาหารหวาน นำมากั้นตอพระพุทธรเจ้าที่วัด พระพุทธรเจ้าถามท่านเศรษฐีว่า ท่านเศรษฐีกั้นตอบิดามารดาหรือยัง ท่านเศรษฐีบอกว่าเราไม่มีบิดามารดา พระพุทธรเจ้าถามต่อไปว่าถ้าท่านเศรษฐีไม่มีบิดามารดาแล้วท่านเกิดมาได้อย่างไร เศรษฐีคนนั้นรู้สึกอับอายมาก พระพุทธรเจ้าให้ท่านเศรษฐีไปกั้นตอบิดามารดาก่อน พระพุทธรเจ้าถึงจะรับของที่มากั้นตอได้ ถ้าท่านเศรษฐีไม่กั้นตอบิดามารดา พระพุทธรเจ้าก็ไม่เอาจรับสิ่งของที่มากั้นตอนี้ได้ ท่านเศรษฐีต้องจึงต้องไปกั้นตอบิดามารดาก่อนถึงจะกั้นตอพระได้ เศรษฐีรู้สึกอับอายมาก ก็นำอาหารที่มากั้นตอพระพุทธรเจ้า นำไปเททิ้งลงในกระบอกไม้ ทำให้หมากจิกอาหารที่ท่านเศรษฐีทิ้งไว้ นกที่มากจิกกินมีอาการเมาเหมือนเมาสุราเพราะผลไม้ที่หมักดองกันมากๆ ทำให้เกิดเป็นสุรา เหตุนี้การเกิดสุราก็เลยเกิดขึ้นในสมัยนั้นเป็นต้นมา (ชิน ฐะตระกุลวงศ์ : 23/08/2550)

การกั้นตอต้องมีการเตรียมสิ่งของที่จะใช้กั้นตอหรือขอขมาก่อน การกั้นตอหรือขอขมาจะเริ่มกั้นตอบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ของตนเองก่อนเสมอ และก่อนวันขึ้นวัด ๑ วัน คือช่วงเวลาวันที่ ๑๔-๑๕ เมษายน ของทุกปี คือ ถ้าขึ้นวัดวันที่ ๑๕ เมษายน จะเริ่มกั้นตอหรือขอขมาในวันที่ ๑๔ เมษายน และถ้าวันขึ้นวัดตรงกับวันที่ ๑๖ เมษายน ก็จะเริ่มกั้นตอในวันที่ ๑๕ เมษายน ในเวลาตอนค่ำๆ ตั้งแต่เวลา ๑๗.๐๐-๒๑.๐๐ น. และวันรุ่งขึ้นวันที่ ๑๖ เมษายน ก็จะทำบุญที่วัด เตรียมข้าวปลาอาหารใส่ปันโต และของใช้ต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมจัดใส่ถาดถวายพระสงฆ์ที่วัด พอทำบุญเสร็จแล้วจึงจะกั้นตอญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะพากันเป็นหมู่คณะแสดงถึงความพร้อมเพียงกัน

จากนั้นก็ไปก้นตอหมู่บ้านและวัดต่างๆ ที่ใกล้เคียง การก้นตอวัดในชุมชนที่ตนเองอยู่มักจัดพิธีในวันที่ ๑๘ เมษายน กิจกรรมจะก้นตอหรือขอมาพระสงฆ์ที่วัดและก็จะมีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูปที่วัด ให้คนในชุมชนได้สงฆ์น้ำพระชาวบ้านในชุมชนก็จะจัดเตรียมน้ำส้มป่อย น้ำอบน้ำหอม ใส่น้ำส้มป่อยผสมน้ำอบน้ำหอมในขันเงินที่เตรียมไป เพื่อจะก้นตอหรือขอมาพระสงฆ์และสงฆ์น้ำพระพุทธรูปที่วัด แล้วพระสงฆ์ให้คำอวยพรเป็นเสร็จพิธี และจะมีอีกการก้นตออีกครั้งในเดือน ๑๑ คือเดือนตุลาคม ก่อนออกพรรษา จะเริ่มที่การก้นตอ บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ ในวันที่ ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ เช้าวันรุ่งขึ้นมีการตักบาตรเทโว ตอนสายฟังเทศน์ ฟังธรรมที่วัด ประมาณวันแรม ๒-๓ ค่ำ เดือน ๕ จะมีการก้นตอต่างหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง โดยอาศัยวัดประจำหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง (คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 27)

การขอน้ำเจ้าพารา (สงฆ์น้ำพระพุทธรูป)

วันปีใหม่ชาวไทยใหญ่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปอยซอนน้ำ จึงเป็นช่วงเทศกาลที่ชาวไทยใหญ่จะได้สงฆ์น้ำพระพุทธรูปตามวัดอารามหรือบ้านเรือนของตน บางวัดอาจสร้างสถานที่สงฆ์น้ำพระขึ้นมาเฉพาะ เรียกชื่อว่า จองซอน มีการอัญเชิญพระพุทธรูปบนวัดมาประดิษฐานไว้ ณ จองซอน เพื่อให้ชาวบ้านที่เลื่อมใสศรัทธาได้สงฆ์น้ำพระตามประเพณี ซึ่งยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานสำหรับวัดที่ไม่มีจองซอนสำหรับเป็นที่สงฆ์น้ำพระพุทธรูป ก็อาจอัญเชิญพระพุทธรูปที่สำคัญบนวัด วางไว้สถานที่ที่เหมาะสม เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมกันสงฆ์น้ำ ส่วนใหญ่จะมีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูปในวันผญาวัน (ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 12/10/2550)

สำหรับบ้านเวียงหวายที่ยังมีการปฏิบัติกันคือปอยก้นตอ การทำข้าวมนท้อเพื่อนำไปดำหัวขอมาผู้สูงอายุ และผู้มีพระคุณ

๖. ประเพณีเซลิซชก (เดือซชกตรงกับเดือซชกฤชวาคม) ประวัติความเป็นมา

ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “ปึกชะหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “กีะสู่่งละ” ธาตุประจำเดือนที่มีลักษณะแข็งดกไม้ประจำราศีคือ ดอกจำปา-โหลง หรือดอกจำแป (ดอกลั่นทม) ดอกก้านง้อก (ดอกช่อนกลิ่น) เรื่องราวอันเป็นบ่อเกิดประเพณีระบุไว้ว่า

“ในเมืองลีโห้ (เมืองลังกา-ผู้เรียบเรียง) มีมานพผู้ยากเข็ญคนหนึ่ง หาเลี้ยงชีพโดยการหาฟืนและใบตองขาย ต่อมาเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๖ มานพผู้นี้ก็ยังเข้าป่าหาฟืนหาใบตองตามปกติ เมื่อเดินทางถึงฝั่งลำธารแห่งหนึ่ง จึงนั่งพักและถุกคิดขึ้นว่าชาตินี้เกิดเป็นทั้งที่แต่ไม่เคยทำบุญเลยที่จะเป็นปัจจัยส่งผลให้เสวยสุขในชาติหน้า วันนี้เป็นวันเพ็ญควรที่จะได้ทำบุญอะไรสักอย่างหนึ่ง เมื่อคิดได้นั้นจึงวางสัมภาระลงแล้วไปตัดทรายที่ฝั่งลำธารมากองก่อเป็นรูปเจดีย์พร้อมหาหาดอกไม้ในป่ามาประดับตกแต่งให้สวยงาม ตัดไม้ไผ่มาจักดอกसानเป็นราชวัตรจัดเป็นสี่เหลี่ยมกันเป็นชั้นๆเหมือนเจดีย์ เสร็จแล้วแก้ห่อข้าวออกมาเป็นสามส่วน ส่วนที่ ๑ นำถวายเป็นพุทธานุชา ส่วนที่ ๒ นำถวายเป็นธรรมบูชา ส่วนที่ ๓ นำถวายเป็นสังฆบูชา ส่วนที่ถวายเป็นสังฆบูชาเมื่อเสร็จสิ้นการถวายแล้วนำไปให้นกกาบิน (โกศล ศรีมณี มปป. : 12)

เมื่อทำบุญถวายทานเสร็จแล้วเกิดปิตุชาบซึ่งในการกระทำของตน มานพผู้นี้จึงร้องรำทำเพลงไปรอบๆ เจดีย์ทรายอยู่คนเดียวในป่า พอพลบค่ำก็กลับบ้านตั้งแต่นั้นมานานพผู้นี้เมื่อนึกถึงบุญที่ได้ทำในวันนั้นก็รู้สึกปิติเป็นสุขขึ้นมาทุกครั้ง ต่อมาถึงคราวที่จะเมื่อใกล้จะตาย เป็นช่วงเวลาที่ยกขุนหอคำ (กษัตริย์) ผู้ครองเมืองลีโห้ และนางมิพญา(พระมเหสี) ทรงช้างเสด็จออกเรียบบนครเสด็จผ่านมาถึงกระต๊อบที่อยู่ของมานพผู้นี้พอดี และแกล้งมองเห็นพระมหากษัตริย์และพระมเหสีที่ทรงช้างเสด็จมาใกล้ที่อยู่ของตน จึงเกิดอุปทานขึ้นในใจใคร่ที่จะเกิดเป็นพระโอรสของพระราชชา จากนั้นนั้นก็สิ้นใจไปในทันที ชาติต่อมาจึงได้ไปจุติปฏิสนธิในครรภ์พระมเหสี พอเติบโตใหญ่ก็ได้สืบราชสมบัติแทนพระบิดาอยู่มาวันหนึ่งได้นิมนต์พระอรหันต์มาเทศนาในพระบรมมหาราชวัง ขณะที่ฟังพระธรรมเทศนาอยู่นั้นเกิดศรัทธาจะถวายผ้าสไบค่าควรแสนทองคำที่พระองค์

ทรงหม่อมอยู่เป็นเครื่องบูชาธรรม แต่ก็ไม่อาจตัดใจได้ในทันที ครั้งที่หนึ่งก็แล้ว ครั้งที่สองก็แล้ว ครั้งที่สามก็แล้ว ยังมีอาจตัดสิ้นใจละทิ้งความเสียดายได้ เป็น เจตนาศรัทธาที่ยึดๆ หดๆ อยู่ ไม่อาจให้สำเร็จอย่างแท้จริงได้ พอดีมีกาลสองตัว ผัวเมียบินมาจับอยู่บนกิ่งมะขามตรงหน้าต่าง กามองเห็นและทราบในเจตนา พยายามของพระราชาก็ว่า กาดัวผู้จึงพูดกับกาดัวเมียว่าพระราชานี้ด้วยเหตุที่เคย เป็นคนยากจนได้เกิดเป็นพระราชาก็ไม่อาจตัดสิ้นใจถวายสิ่งที่มีค่าสูงแม้มีเจตนา ศรัทธาก็ตาม หากพระองค์ถวายในคราวที่มีเจตนาครั้งแรกก็จะได้ส่วยผล ๘ ประการ พระราชาได้ยินคำสนทนาของกาลสองผัวเมียและรู้ภาษาากาจึงได้ชื่อว่า “ก่าทะหุ่นลียะ” (กาลกวนวิญญู : ผู้รู้คำพูดกา-ผู้เรียบเรียง) พระราชาก็ทรง พระสรวลออกมา พระอรหันต์จึงทรงถามเหตุที่พระราชาทรงพระสรวลนั้น พระราชาก็มีสการเรื่องราวตามที่กาลสองผัวเมียพูด พระอรหันต์ผู้เป็นประธาน จึงถวายพระพรว่า “จริงแล้วมหาบพิตรกาทั้งสองนี้ ชาตีก่อนก็เป็นกาเช่นเดียวกัน เป็นบริวารของมหาบพิตรได้รับประทานของพระมหาบพิตร (ตอนที่ถวายเจดีย์ ทรายได้นำข้าวส่วนที่เป็นสิ่งขมบูซาไปวางไว้ให้กากิน) พระราชาจึงตัดสิ้นใจถวาย ผ่าสไปค่าควรแสนทองคำ บูชาพระธรรมเทศนา เมื่อละจากภพนั้นก็ไปจุติส่วย ผลบุญในสรวงสวรรค์ไปมาฯระหว่างสวรรค์และมนุษย์ตลอดมา ไม่ได้เกิดใน นรกอบายใดๆเลย” จากเรื่องเล่าดังกล่าว พอถึงเดือน ๖ ชาวไทใหญ่ในกลุ่ม พุทธศาสนิกชนจึงพากันทำบุญก่อเจดีย์ทรายถวายห่อข้าวห่อแกง เป็นประเพณี สืบต่อมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี มปป. : 12-13)

ปอยจำตี

ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน การจัดงานจะเริ่มก่อนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ประมาณ ๕-๗ วัน

ประวัติความเป็นมาของประเพณีและความเชื่อ

ประวัติความเป็นมาของ ปอยจำตี จาก “ลิกโหลง” หนังสือธรรมะ ของชาวไทใหญ่ที่เขียนขึ้นเพื่อถวายเป็นกุศลในพระพุทธศาสนา และจะถูกนำมาอ่านในโอกาสสำคัญต่างๆ เรียกกันว่า “ถ่อมลิก” ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“ในสมัยพุทธกาลมีชายคนหนึ่งทำงานสุจริตและประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลในธรรมขยันหมั่นเพียร ทำแต่ความดีจนชายผู้นี้ถึงแก่กรรมด้วยบุญกุศลที่ได้ทำดีมา จึงได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์เป็นเทวดาใช้ชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย เสวยสุขอยู่อย่างนี้เป็นเวลาเกือบ ๑ แสนปีก็จะสิ้นสุดบุญและต้องตาย เมื่อใกล้จะตายร่างของเทวดาองค์นั้นก็เปลี่ยนไปจากที่เคยแต่งตั้งสวยงามก็กลายเป็นเหี่ยวแห้ง ลิ่งเหล่านี้นี้เป็นลางบอกเหตุว่าอายุของการเป็นเทวดาใกล้จะสิ้นสุดลง และจะต้องไปรับกรรมที่เคยทำไว้ในโลกมนุษย์ เทวดาจึงได้เดินทางไปหาเทวดาที่ชื่อพระเจ้าวิปาลี เทวดาผู้หยั่งรู้เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ เทวดา และสรรพสัตว์ทั้งหลาย พร้อมทั้งขอคำแนะนำ พระเจ้าวิปาลีจึงแนะนำว่า หากไม่อยากจะไปรับกรรมในนรกก็จงไปก่อกุศลถวายถวายพระพุทธรูปเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ โดยให้ไปก่อกุศลถวายที่ริมฝั่งมหาสมุทรให้ได้ถึง ๕๐๐ กอง จึงจะรอดพ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าว เวลาผ่านไปจนเหลืออีก ๗ วันเทวดาองค์นั้นก็สิ้นบุญ จึงได้เดินทางไปหาทวยหาริมฝั่งมหาสมุทร และเริ่มลงมือก่อสร้างเมื่อก่อกุศลถวายได้บางส่วนก็มีลมพายุและคลื่นจากมหาสมุทรพัดเอาเจดีย์ทวยหารเหล่านั้นพังทลายหายไป เทวดาก็พยายามก่อกุศลถวาย ๕๐๐ กองก็มีลมพายุและคลื่นมากวาดพัดไปอีก เป็นเช่นนี้ทุกครั้ง เทวดาก็พยายามต่อไปเรื่อยๆ จวบจนครบ ๗ วัน ยมทูตก็ขึ้นมาจากนรกจะมาจับตัวเทวดา ฝ่ายเทวดาก็ยินดีจะไปรับกรรมดังกล่าว แต่ได้ขอร้องยมทูตว่า ขอให้รอจนกว่าตนจะก่อสร้างเจดีย์ทวยหาร ๕๐๐ กองจนครบเสียก่อนยมทูตก็ตกลง เทวดาก็ลงมือก่อกุศลถวายต่อไป แต่ก็ยังเกิดเหตุการณ์เช่นเดิมคือมีลมพายุและคลื่นมาพัดเจดีย์ทวยหารหายไปครั้งแล้วครั้งเล่าจนยมทูตรอไม่ไหวจึงกลับไปเมืองนรก ฝ่ายเทวดาก็ก่อกุศลถวายต่อจนครบ ๕๐๐ กองได้ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชาด้วยผลบุญดังกล่าวจึงทำให้เทวดาองค์นั้นพ้นจากผลกรรม และได้เสวยสุขในสรวงสวรรค์ต่อไป”

จากเรื่องราวดังกล่าวนี้ทำให้ชาวไทใหญ่นิยมจัดงาน “ปอยจ่าตี” ก่อ
เจดีย์ทรายเพื่อบูชาพระพุทธองค์กันทุกหมู่บ้านในช่วงเดือน ๖ กันทุกปี (คณะ
อนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 51-57 ; สำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549:250 -252; โรงเรียนห้องสอนศึกษา 2543 : 59-63)

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าต่อกันมาอีกเรื่องหนึ่งว่า มีชายคนหนึ่งตายไป
ชั่วคราว แล้วมียมบาลจะมาเอาวิญญาณของชายคนนั้นไป เมื่อเปิดบันทึกการ
ทำความดีและการทำความชั่วของมนุษย์มาดูว่า ชายคนนั้นทำชั่วหรือทำดีอะไร
ไว้บ้าง ปรากฏว่าชายคนนี้เคยถวายเจดีย์ทราย ยมบาลจึงปล่อยตัวทำให้เขามี
ชีวิตฟื้นคืนมา เขาก็ไปทำบุญก่อก่อเจดีย์ทราย ยมบาลมากอยก่อก่อเจดีย์ทราย แต่
เกิดพายุพัด ไม่สามารถจะนับได้ ชายคนนั้นก็ไม่ต้องถูกนำไปนรกอีกต่อไป
(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 251)

การจุดบั้งไฟ

เจดีย์ทรายสมัยก่อน

ความเชื่อเกี่ยวกับ ปอยจ่าตี

วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปีเป็นวันวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันที่สำคัญ
ยิ่งทางพระพุทธศาสนา และเป็นวันทำบุญบูชาเจดีย์ทรายของชาวไทใหญ่ด้วย
ว่ากันว่าหากได้ร่วมประเพณีนี้จะได้รับบุญกุศลยิ่งใหญ่ เคาระห์กรรมไม่ดีต่างๆ ที่
อาจจะเกิดขึ้นกับตัวเราก็จะจางหายไป สิ่งที่ทำร้ายจะกลายเป็นดียิ่งๆ ขึ้นไปอีก
และถือเป็นประเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย (คณะอนุกรรมการ
วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 51-57)

วัตถุประสงค์ของปอยจำตี (การทำบุญก่อเจดีย์ทราย)

คือ เพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นการสะเดาะเคราะห์และเป็นการขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ปอยจำตีหรืองานบูชาเจดีย์ทราย เป็นงานทำบุญที่นับว่าสำคัญและยึดถือปฏิบัติกันมานานตั้งแต่สมัยพุทธกาล สำหรับที่วัดพระนอนได้จัดงานนี้เป็นประจำทุกปีนับเป็นเวลาร้อยกว่าปีมาแล้ว ตั้งแต่ครั้งก่อตั้งแม่ฮ่องสอนจนมาถึงปัจจุบัน งานประเพณีบูชาเจดีย์ที่วัดพระนอนเป็นงานบุญที่ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ หนุ่มสาว และผู้เฒ่าผู้แก่ชื่นชอบ การขนทรายจะเริ่มก่อนวันวิสาขบูชา ๗ วัน ตอนเย็นๆของทุกวันในช่วงนี้จะมีผู้คนเป็นจำนวนมากทั้งหญิงชายพากันเดินไปที่บ่อทรายขาว ใกล้บริเวณโรงฆ่าสัตว์ในปัจจุบัน ซึ่งบริเวณดังกล่าวนี้จะเต็มไปด้วยทรายขาว ฟูไม่เตี้ย มีต้นไม้อำพวดต้นพวง ต้นหว้า ทุกคนจะขุดทรายขาวใส่ย่าม ชัน ถังน้ำ หรือบางทีก็บรรจุทุกใส่เกวียน และเด็ดยอดต้นหว้า (ไม้สะเป) เสียบไปในดินขวานั้นด้วย เพื่อจะได้นำทรายและไม้สะเปมาบูชาที่วัดพระนอนด้วย ที่วัดจะมีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อจะจัดเป็นที่ก่อเจดีย์ทรายไว้บริเวณหน้ารูปปั้น ส่างสี่ หรือราชสีห์คู่ใหญ่ เมื่อผู้คนขนทรายมาถึงวัดจะนำเทกองไว้ ณ บริเวณที่ทางวัดจัดไว้ให้พร้อมทั้งนำยอดไม้สะเป(นิยมเรียกว่าหมอกสะเป) ปักไว้บนกองทรายด้วย คำว่าสะเป แปลว่าเต็มอกเต็มใจหรือพอใจ (ชาวไทใหญ่เชื่อว่างานบุญใดๆหากได้บูชาด้วยดอกสะเปถือว่าได้ทำบุญนั้นด้วยความเต็มอกเต็มใจ) เมื่อเททรายไว้ที่วัดแล้วก็พากันกลับบ้าน บางคนก็ช่วยพระตีกลองไปต่อ ซึ่งเป็นกลองสองหน้าซึ่งด้วยหนังสัตว์มีขนาดเท่ากับคนโอบ ๑ ใบ และฆ้องขนาดใหญ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ ฟุต เวลาตีจะสลับกันระหว่างฆ้องกับกลอง กลองจะตีด้วยไม้ พอถึงเวลาค่ำมืดไม่มีผู้คนขนทรายมาเพิ่มแล้วก็หยุดตีวันรุ่งขึ้นก็ตีกลองอีกตลอดเวลา ๗ วันก่อนวันงานคนที่ได้ยินเสียงกลองไปต่อทุกเย็น เป็นสัญญาณบอกว่าได้เวลาขนทรายเข้าวัดแล้ว แต่ปัจจุบันไม่มีเสียงกลองแล้วอีกทั้งบ่อทรายขาวก็ถูกนำไปปั้นที่ปลูกสร้างบ้านเรือนหมด จะใช้รถบรรทุกขนทรายมาจากแม่น้ำ สำหรับบางวัดอาจจัดปอยจำตีก่อนวันเพ็ญเดือนหก (คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 51-57; สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549:250 -252, โรงเรียนห้องสอนศึกษา 2543 : 59-63)

การขนทรายตามวันเกิดจากตำราโหราศาสตร์ใต้

เรียกว่า “กุ ยามลอกี ปองขุยก” การทำบุญตามวันเกิดเพื่อสะเดาะเคราะห์ด้วย การตักทรายและ การนึ่งบูชา (ไหว้) เจดีย์ทรายตามวันเกิด การเริ่มตักทรายใส่ในเจดีย์เริ่มตรงหน้าวันเกิดก่อนแล้วเวียนขวาไปตามลำดับแปดทิศและตักทรายใส่ลงไปแต่ละด้านทิศต่างๆดังนี้ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 252)

- คนเกิดวันอาทิตย์อยู่ทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๖ ครั้ง

- คนเกิดวันจันทร์ทางทิศบูรพา (ตะวันออก) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๑๕ ครั้ง

- คนเกิดวันอังคารอยู่ทางทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๘ ครั้ง

- คนเกิดวันพุธอยู่ทางทิศทักษิณ (ใต้) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๑๗ ครั้ง

- คนเกิดวันพฤหัสบดีอยู่ทางทิศปัจฉิม (ตะวันตก) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๑๘ ครั้ง

- คนเกิดวันศุกร์อยู่ทางทิศอุดร (เหนือ) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๒๑ ครั้ง

- คนเกิดวันเสาร์อยู่ทางทิศหรดี (ตะวันตกเฉียงใต้) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๑๐ ครั้ง

- คนเกิดวันพุธกลางคืนหรือราหูอยู่ทางทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) ของเจดีย์ทราย ตักบูชา ๑๒ ครั้ง

เมื่องาน”ปอยจำดี” เสร็จแล้วระยะหนึ่งมักจะมีฝนเริ่มตกโปรยปรายลงมา จึงเป็นช่วงเวลาที่ชาวไทยใหญ่จะเริ่มลงมือประกอบอาชีพทำไร่ทำนากันไป การเข้าร่วมพิธี “ปอยจำดี” จึงเป็นการสร้างความมั่นใจว่า จะทำให้ตนเอง ครอบครัว ชุมชนมีความสุขทั้งกายและใจอย่างถ้วนหน้าทุกคน อีกทั้งการประกอบอาชีพต่างๆก็จะประสบผลสำเร็จแน่นอน

๗. ประเพณีเซลิวเอ็ด (เดือนเอ็ดตรงกับเดือนมิถุนายน)

ประวัติความเป็นมา

เดือน ๗ ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “เหม่ถ่งหย่าสี่” ภาษาพม่า เรียกว่า “นหย่งละ” ธาตุประจำเดือนคือ วาโยธาตุ เป็นเดือนที่มีลมแรงดอกไม้ประจำราศี คือดอกเข้าแตกโหลง (ดอกมะลิ) เป็นเดือนที่พระสงฆ์จัดให้มีจำแนบอย (ปุจฉา-วิสัชนา) ศึกษาคัมภีร์ว่า ชักถามในเรื่องพระธรรมคำสั่งสอนและวิชาการต่างๆ ซึ่งแจลแสงเฮิง กล่าวว่า เดือน ๗ เป็นเดือนที่พระพุทธเจ้าทรงไตร่ตรองในหลักโมกขธรรมที่ทรงตรัสรู้โดยเฉพาะหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวิญญจักรของสังสารวัฏ จนถึงหลักความจริงแห่งความหลุดพ้น ๔ ประการ หรือ อริยสัจจ ๔ (โกศล ศรีมณี มปป. : 19)

ประเพณีวานปะลึกและประเพณีเลี้ยงเมือง

วานปะลึก เป็นประเพณีหนึ่งในเดือน ๗ ก่อนเข้าพรรษาของชาวไทยใหญ่ วานปะลึกเป็นการทำบุญหมู่บ้าน เจ้าของบ้านจะนำถ้ำน้ำใส่น้ำใส่ทราย ทำตาแหลว ๗ ชั้น นำใบไม้มงคล (ใบไม้ที่มีชื่อ กัน กัดขวางและหนาม) มาทำพิธีเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการจัดทำประเพณีวานปะลึกจะช่วยป้องกันอันตรายทั้งปวงและเชื่อว่าการเลี้ยงเจ้าเมือง จะทำให้หมู่บ้านได้รับการคุ้มครอง ป้องกันอันตรายจากสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ (สุรศักดิ์ บ่อมทองคำ 2540 : 22-23)

ใน ๑ ปี จะมีพิธีเลี้ยงเมืองตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ ๑ ครั้ง จะถือเอาวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ เป็นวันเลี้ยงเมือง ยึดถือตามตำราโหราศาสตร์ที่

กำหนดไว้ว่า วันขึ้นหรือแรม ๑๓ ค่ำเป็นวันฝีกินไก่ เนื่องจากการเลี้ยงเมืองจะต้องมีเครื่องเช่นที่เรียกว่า เหล้าไหโก๋คู่เป็นหลัก จึงต้องเลือกวันฝีกินไก่ ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีพร้อมๆ กันทุกหมู่บ้าน ภาคเช้าจะประกอบพิธี “เลี้ยงเมือง” ภาคบ่ายจะประกอบพิธี “วานปะลึก” จึงมีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน เช่นจะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองในเดือน ๗ ของทุกปีที่เรียกว่า “การเลี้ยงเมือง” เพราะประชาชนมีความเชื่อว่า ผีเจ้าเมืองจะคอยปกป้องรักษาดูแล ผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข (ประเสริฐ ประดิษฐ์ มปป. :)

๘. ประเพณีเซลิดแปด เซลิดแก้ว และเซลิดสิบ (ตอกกับเดือนง กอกฎาคม สิงฆาคมและกัษยายง)

ช่วงเดือน กรกฎาคม สิงหาคมและกันยายน มีงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหลายงาน เช่น งานเข้าพรรษา งานประเพณีทำบุญสลากภัตต งานประเพณีต่างขอมต่อโหลง ปอยเหลินสิบเอ็ด การตักบาตรเทโว ปอยก้อยจ๊อด การหลู่เตนเหง และการแห่จองพารา

งานประเพณีเข้าพรรษา

ภาษาป่งนา (โปรฮิต) เรียกว่า “กระระกั๊ดหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “หว่าเสื่อละ” ธาตุประจำเดือนคือ อาโปธาตุเป็นเดือนที่มีน้ำมาก ดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกสะระพีเล็ก (ดอกสารภี) เป็นฤดูที่มีการบรรพชาอุปสมบทกันมากเป็นเดือนที่พระสงฆ์อธิษฐานอยู่จำนำพรรษา มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับงานประเพณีในเดือนนี้ไว้ว่า

“ตอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทับนั่งบนบัลลังก์ที่ตรัสรู้นั้นเป็นเพ็ญเดือน ๖ ระหว่างเดือน ๖ แรม ๗ ค่ำ จนถึงวันสิ้นเดือน ๗ นั้น เป็นระยะที่พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข พอวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ พระองค์ก็ไปยังมิกกะตำห่วน (มฤคทายวัน) ใช้เวลาเดินทาง ๑๐ วัน ถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ ได้เทศนาธรรมจักกัทยา (ธรรมจักร

กับปวัตนสูตร) วัน ๑๕ ค่ำ เทศนาโปรดก่อนตึงยะ (โกญทัณฺเฐ) วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เทศโปรด วัปะปะ ภัททียะ มหานานะ และอัสสชิต ตามลำดับ ใน ปะทะมะหะว่า (ปฐมพรรษา) พระองค์อยู่จำพรรษาในมฤคทายวัน พอพรรษา ที่ ๒ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติการเข้าพรรษาไว้ให้พระสงฆ์อยู่จำพรรษาไม่ไป ค้างคืนที่อื่นตลอดจนครบถ้วน ๓ เดือน”

ส่วนศรัทธา อุบาสก อุบาสิกาก็ได้ถือศีล ภavana ในพรรษาตามพระสงฆ์ ไปด้วย ในเดือนนี้เป็นเดือนที่เป็นช่วงวันเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่จะมักจะทำศีล ที่วัดตั้งแต่วันเข้าพรรษาจนถึงวันออกพรรษา(โกศล ศรีมณี มปป. : 19-20)

งานประเพณีทำบุญสลากภัตร

ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “สินนะหยาสี” ภาษาพม่าเรียกว่า “คยองละ” ธาตุประจำเดือนคือ เตโชธาตุ เป็นเดือนที่มีอากาศร้อนเล็กน้อย ดอกประจำราศีคือ ดอกกะต้อโหลง (ภาษาถิ่น) เป็นเดือนที่ทำให้สลากภัตร มี เรื่องราวที่เกี่ยวกับงานประเพณีกล่าวไว้ว่า

“ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิมีหน่อพุทธานุสรที่ตกทุกข์ ได้ยากถือกำเนิดในตระกูลของมหาบุคคละ ในเมืองปาหฺร่านะสี (พาราณสี) ในสมัยนั้น ชาวเมืองทั้งหลายนิยมทำบุญถวายสลากภัตร คนหนึ่งก็รับถวาย ไทยธรรม ๑ องค์บ้าง ๒ องค์บ้าง ๓ องค์บ้าง ๑๐ องค์บ้าง จับสลากกัน เพราะ ความที่หน่อพุทธานุสรเป็นมีฐานะยากจน ทั้งสามีและภรรยาไม่มีอาชีพหาพินหา ไปตอง มาขายเพื่อเลี้ยงชีพไปวันหนึ่งๆ แต่มีเจตนาศรัทธาประสงค์จะร่วมทำ บุญสลากภัตกับคนอื่น ๆ ไปบอกเจ้าหน้าที่ ขอรับเป็นเจ้าภาพ ๑ องค์ แล้วกลับไปเตรียมไทยธรรมอาหารเพื่อถวายบิณฑบาตที่บ้าน พอถึงวันทำบุญก็บอก เจ้าหน้าที่ที่จัดทำรายชื่อศรัทธาเจ้าภาพเพื่อขอรับสลากกลับได้รับคำตอบว่าลืมน จดชื่อไว้ และได้จับสลากกันไปหมดแล้ว พระสงฆ์ก็ได้รับนิมนต์ไปจนหมดสิ้น ไม่เหลือเลย พอได้ยินดังนั้นมหาบุคคละรู้สึกน้อยอกน้อยใจถึงกับร้องไห้โย ขี่ขึ้นมาท่ามกลางฝูงชน ผู้คนเกิดความสสารจึงแนะนำว่าขณะนี้เหลือเพียง

พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ยังไม่ได้รับนิมนต์ผู้ใด ขอให้ไปนิมนต์
พระพุทธองค์ดู มหาทุกคตะรู้สึกชื่นชมยินดีจึงรีบเข้าไปนิมนต์พระพุทธเจ้า
พระพุทธเจ้าก็รับนิมนต์ทันทีพร้อมทั้งยื่นบาตรให้มหาทุกคตะ เมื่อรับบาตรแล้ว
มหาทุกคตะก็ทูลบาตรไว้บนศีรษะและเดินผ่านท่ามกลางพุทธบริษัทไปอย่าง
อึมเเมใจ เหล่าพุทธบริษัทที่รอนิมนต์พระองค์เห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ต่างพยายาม
ขอซื้อการเป็นเจ้าภาพจากมหาทุกคตะด้วยเงิน ๑๐๐-๑๐๐๐ กษาปณ์ แม้มหา
ทุกคตะจะไม่มีอาหารดี ๆ ถวายพระพุทธเจ้า จึงได้ชวนกันตามไปดูที่เรือนด้วย
หวังว่าหากอาหารบิณฑบาตและไทยธรรมไม่ดี หรือไม่เพียงพอ จะได้นิมนต์
พระพุทธเจ้าไปยังบ้านเรือนของตน แต่ปรากฏว่าเทพยดาได้ลงมาช่วยหุงช่วย
ปรุงอาหารรสชาติอันเป็นทิพย์พอเปิดฝาภาชนะเท่านั้น กลิ่นอันหอมหวาน
จรจรายไปทั่วบ้านทั่วเมือง คณะศรัทธาทั้งหลายจึงช่วยกันจัดอาหารบิณฑบาต
ไปถวายพระพุทธเจ้า เมื่อกลับคืนมาถึงบ้านเรือนพระอินทร์ก็เนรมิตฝนเงินฝน
ทองและฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงมารอบๆ เรือนของมหาทุกคตะเป็นกอง
พะเนินเทินทึก พระมหาक्षัตริย์ทราบเรื่องดังกล่าวจึงพระราชทานตำแหน่ง
มหาเศรษฐีใหญ่ให้แก่มหาทุกคตะ มหาเศรษฐีใหม่ก็ได้โอกาสทำบุญ ทำทาน
อย่างยิ่งขึ้น เมื่อสิ้นอายุขัย จึงจุติเป็นเทวดาในสวรรค์ จากสวรรค์ก็จุติเป็นมนุษย์
กลับไปกลับมาจนถึงสมัยพระโคตมสมณเจ้า จึงสามารถบรรลุมรรคผล เมื่ออายุ
ได้ ๗ ขวบ มีชื่อว่า ปันตีกต่ามะเหน “สามเณรบัณฑิต”

ด้วยเหตุนี้ในเดือน ๙ นี้จึงมีประเพณีทำบุญสลากภัตรสืบต่อกันมาจน
ถึงปัจจุบัน (โกศล ศรีมณี มปป. : 20-22)

งานประเพณีต่างซอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส)

ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน การจัดงานจะอยู่ในช่วงเข้าพรรษา คือช่วง
เดือนกรกฎาคม หรือในเดือนกันยายน และการจัดงานจะอยู่ในช่วงของวันพระ
ซึ่งจะใช้ระยะเวลาในการจัดงานแต่ละครั้งจำนวน ๒ วัน

ประวัติการต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส)

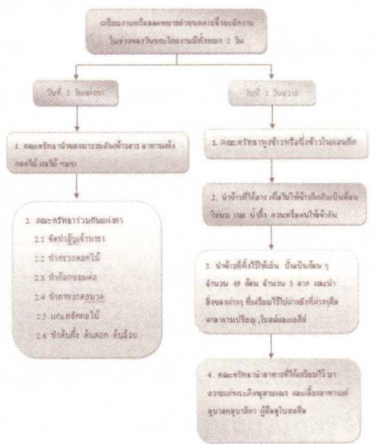
ประเพณีถวายข้าวมธุปายาสหรือประเพณี “ต่างข้าวพระเจ้าหลวง” หรือทางไทใหญ่เรียกกันว่า “ต่างขอมต่อโหลง” นั้น ถึงจะเรียกชื่อต่างกันแต่ก็มีความหมายเดียวกันคือเป็นการถวายข้าวแด่พระพุทธเจ้าเพื่อเป็นพุทธบูชา แต่เดิมจะทำกันในวันวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือน ๘ เหนือ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันที่คล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในตอนหนึ่งของพุทธประวัติตอนปฐมโพธิกาลเขียนไว้ว่า

“ก่อนวันตรัสรู้ ๑ วัน พระบรมโพธิสัตว์ทรงรับข้าว “มธุปายาส” ของนางสุชาดาซึ่งเป็นธิดาของนายบ้าน ตำบลอรุเวลาเสนาณิกมได้ทำข้าวมธุปายาสด้วยความละเอียดประณีตโดยฝีมือของ นางเอง (วิธีในการทำข้าวมธุปายาส ของนางสุชาดานั้นมีขั้นตอนคือ บีบเอาน้ำนมจากวัว ๕๐๐ ตัว แล้วเอามาเลี้ยงวัวจำนวน ๒๕๐ ตัว แล้วรีดนมจาก ๒๕๐ ตัว มาให้วัวอีก ๑๒๕ ตัว กิน ทำเช่นนี้จนเหลือวัว ๕ ตัวสุดท้าย และบีบน้ำนมวัวไปหุงข้าว ซึ่งทำให้ได้น้ำนมวัวบริสุทธิ์มาหุงเรียกว่า “ข้าวมธุปายาส” นำไปใส่ภาชนะถาดทองคำ แล้วนำไปถวายพระมหาบุรุษ ซึ่งนางสุชาดาเข้าใจว่าเป็นเทพเจ้าที่นางเคยบนบานไว้ไว้ว่าขอให้ได้บุตรชาย เมื่อสมปรารถนาแล้วนางจึงทำข้าวมธุปายาส ซึ่งเป็นข้าวที่เลอเลิศมาถวาย พระมหาบุรุษจึงปั้นข้าวในถาดนั้นเป็นก้อน ๆ ได้จำนวน ๔๙ ก้อน และทรงเสวยจนหมด แล้วนำถาดไปลอยในแม่น้ำเนรัญชรา ตั้งคำสัจอธิฐานว่า ถ้าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขอให้ถาดทองใบนี้ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป แล้วถาดใบนั้นก็ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปซ้อนกันกับถาดของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต เป็นสัญญาณให้รู้ว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นที่แน่นอน ตอนเย็นพระองค์ได้เสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชรากลางทางพบกับพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า “โสตถิยะพราหมณ์” ซึ่งกลับจากการไปเกี่ยวหญ้าคา จึงเอาหญ้าคา ๘ กำมือเข้าไปถวายให้กับพระมหาบุรุษ พระองค์รับแล้วนำไปที่โคนพระศรีมหาโพธิ์ ทรงปูหญ้าคา ๘ กำมือนั้นเพื่อรองนั่งและตั้งสัจอธิฐานในพระทัยว่า トラบใดที่ไม่บรรลुพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ถึงแม้ว่าเนื้อหนัง

จะเหี่ยวแห้งไปก็ตามก็จะไม่เสด็จลุกขึ้นจากที่นี้ตราบนั้น แล้วพระองค์ทรงนั่งผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทรงพิจารณาในอาณาปานสติทรงกำหนดรู้ลม อัสสาสะปัสสาสะ หายใจเข้าออกในปฐมยามตรัสรู้บุพเพนิจาสนามุสตีญาณญาณที่หยั่งรู้ชาติหนหลังได้ พระองค์ทรงบรรลุนิยามที่เรียกว่า จตุปปาตญาณ หยั่งรู้การจตุติและการเกิดของสัตว์ทั้งหลายในมัชฌิมยาม (ยาม ๒) ในปัจฉิมยาม (ยามที่ ๓) ได้บรรลุนิยามอีกขยญาณญาณที่ทำอาสวะให้สิ้น ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกในโลก และธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น เรียกว่า “อริยสัจสี่” คือ ๑.ทุกข์ ๒.สมุทัย ๓.นิโรธ ๔.มรรค ซึ่งเป็นธรรมที่พระองค์ไม่เคยศึกษามาก่อนในสำนักบุคคลใดเลย จึงได้ พระนามว่า “สัมมาสัมพุทธะ” ตรัสรู้ชอบเอง ไม่มีครูอาจารย์สั่งสอนและเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงเปล่งพุทธอุทาน ดังพระบาลีว่า อัปยาปชฌัง สุขังโลกे แปลว่า ความไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลก แล้วต่อจากนั้นพระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขเป็นเวลา ๗ สัปดาห์ ที่ละ ๗ วัน รวมเป็น ๔๙ วัน โดยไม่ได้เสวยพระกระยาหารเลย โบราณบัญญัติ ท่านอธิบายว่า ข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา ที่พระองค์ทรงปั้นเป็น ๔๙ ก้อนนั้นก็เปรียบเสวยวันละก้อน แต่เป็นการเสวยครั้งเดียวทีเดียว” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวพุทธทั้งหลาย จึงนิยมถวายข้าวพระเจ้าหลวงจำนวน ๔๙ ก้อน สืบมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 :234-235)

ผังขั้นตอนการจัดงานต่างขอมต่อไหลง

(ถวายข้าวพระเจ้าหลวง)
มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑๑. ประเพณีเซลิซสิบเอ็ด (เดือนตุลาคม)

เดือนสิบเอ็ดตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปี ภาษาปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “ตูพม่าเรียกว่า สะตางกยอต” เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไทยใหญ่มากันถวาย จองแข่งต่างปู้ด (จองพารา = ชุ่มรับเสด็จ) จุดธูปเทียน ถวายภัตตาหารนม เนย ผลไม้ในฤดูกาล มีเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีไว้ว่า

“พระโคตมสมณเจ้าได้ตรัสรู้อรุณตรัสสมาธิโพธิญาณมาเป็นเวลา ๗ พรรษา ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ในเมืองสาวัตถีที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประทับนั่งหรือบัณทุกัมพลศิลาอาสน์ ทรงเทศนาอภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดสันตุภูมิพุทธมารดา พร้อมทั้งเหล่าเทพยดาและพระพรหมตลอดระยะเวลาในพรรษา ๓ เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน ๑๑ ณ เมืองสังกะนะโก (สังกสินคร) ในการเสด็จลงมานั้น พระอินทร์ได้เนรมิตบันไดเงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว พาดตรงประตูสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้านทิศใต้ลงสู่ประตูเมืองสังกสินครด้านทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนจะถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระมหาโมคคัลลานะ ว่าพระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปจนทั่วทุกหนทุกแห่งบรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมาได้ก็จะมารับเสด็จที่สังกสินคร ที่มาไม่ได้ก็จัดทำจองแข่งต่างสว่างปู้ด (ชุ่มปราสาทรับเสด็จ) ที่บ้านเรือนของตน พอถึงเช้าวันเพ็ญเดือน ๑๑ จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จมาประทับยืนอยู่ที่หัวบันไดแก้ว แล้วปลงรัศมี ๖ ประการ (ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น กิงนะหรี (กิงรี) กิงกะหล่า (กิงนร) นะกา (นาค) กะหฺรุง (ครุฑ) ยักคะ (ยักข) กันตูป๊ะ (คนธรรพ์) ผีลูผีผาย (สัตว์ประหลาดจากป่าหิมพานต์ ลักษณะคล้ายลิงใหญ่) ส่างซี (สิงโต) และบรรดาสัตว์ ๙๐ ประเภท มาแสดงความชื่นชมบุญบารมี และเดขานุภาพแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สนุกสนานกันทั่วไปทุกถิ่นแคว้น ขณะที่พระพุทธองค์ทรงปลงฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีกระจายสาดส่องไปถึงจองแข่งต่างสว่างปู้ด (ชุ่มปราสาทรับเสด็จ) ของทุกบ้านเรือน บรรดาพุทธบริษัทที่อยู่ในบ้านเรือนรู้สึกชื่นชมโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมกันถวายภัตตาหารและจุดธูปเทียนบูชาเป็นเวลา ๗ วัน”

จากเรื่องเล่าข้างต้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ ครั้งใด ชาวไทใหญ่จึงพากันทำจองแข่งต่างสำงปืด (ซุ้มปราสาท) หรือจองพาราไว้เสด็จพระพุทธรองค์ทุกบ้านเรือนเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ และได้จัดเป็นประเพณี “ปอยเหลินสิบเอ็ด” หรือประเพณีออกพรรษา ซึ่งถือว่ามีค่ามากสำหรับชาวแม่ฮ่องสอน (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:22 -23)

งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด จะเริ่มตั้งแต่ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ (ตรงกับเดือนตุลาคม) โดยมีรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมดังนี้

การแหนขอมโก่จา

“แหนขอมโก่จา” คือการทำบุญเป็นครั้งที่ ๒ (การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายครั้งแรกในวันฉาปนกิจศพ หรือหลังจากนั้น ๗ วัน เรียกว่า “แหนขอมใจขาด”) ในระหว่างวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ของปีที่ตาย หากตายระหว่างเดือนสิบเอ็ดจะต้องเลื่อนการแหนขอมโก่จาท่ออกไปอีก ๑ ปี คือเลื่อนไปทำบุญในปีต่อไป เมื่อมีการแหนขอมโก่จาแล้ว ถือได้ว่าได้อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ตายครบถ้วนตามประเพณีเรียบร้อยแล้ว ต่อจากนี้ไปก็จะมีไม่มีการทำบุญใดๆ อีก ซึ่งแตกต่างจากที่อื่นที่จะอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายในวาระครบรอบ ๑๐๐ วัน ครั้งเดียวเท่านั้น ในประเพณีการแหนขอมโก่จาสิ่งที่ขาดเสียมิได้คือ การถวายหนังสือที่เรียกว่า “ลิกซุดติะ” (ลิกซุดติะคือหนังสือธรรมของชาวไทใหญ่เนื้อหาของหนังสือจะเป็นเหมือนนิทานเรื่องเล่า) ในลิกซุดติะจะมีเรื่อง นางว้วแกง การแพร่กรรม มอนธรรม ซึ่งจะใช้อ่านในงานศพหรืองานแหนขอมโก่จาแล้วนำ

ไปถวายวัด นอกจากนั้น การถวายธง(ตุง)ให้แก่ผู้ตายหรือเรียกว่า “ตุงดำข่อน” มาจากความเชื่อว่า ตุงนี้จะมีอานิสงค์ช่วยให้ผู้ตายรอดพ้นจากการไปเกิดเป็นเปรต หรือการตายตกรกได้ (โรงเรียนห้องสอนศึกษา 2549 : 51-52)

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแฮนหอมโก่จา

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นความเชื่อของชาวไทใหญ่ (คนไต) ที่จะจัดขึ้นในเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาช้านาน เมื่อญาติพี่น้องเสียชีวิตไปแล้ว หลังจากผ่านไปประมาณ ๑ ปี ก็จะเริ่มมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เพราะเชื่อกันว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ญาติพี่น้องนำไปให้และถ้าไปตกอยู่ ณ จุดใดในยมโลกก็จะกลับมารับเอาบุญกุศลนี้ไปใช้ในอีกภพหนึ่ง ส่วนหนึ่งก็จะเป็นความสบายใจของญาติพี่น้องเอง (จุม อินแก้ว : 29/08/2550)

งานกาตพิต (ตลาดนัดเดือนสิบเอ็ด)

เมื่ออย่างเข้าเดือน ๑๑ ช่วงวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ จะมีการจัดงานตลาดนัดขายของทั้งวันทั้งคืนหรือเรียกว่า “กาตพิตเทลิน ๑๑” ขึ้นที่ตลาดสด ถนนสิงหนาทบำรุง ตำบลจองคำ อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะเป็นช่วงที่ประชาชนทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลต่างมาจับจ่ายซื้ออาหารและสิ่งของต่างๆกันอย่างครึกครื้น เพื่อนำไปขอมมาผู้เฒ่าผู้แก่และไปทำบุญที่วัด (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:2 3)

การแห่จองพารา

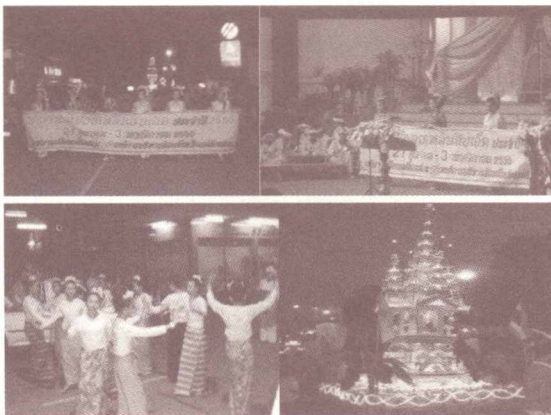
การแห่จองพารา(จองแข่งต่างสำปืด) มีขึ้นในวันขึ้น ๑๓ หรือ ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยจะนำจองพาราของแต่ละชุมชนในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านนอกเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานราชการ เข้าร่วมในขบวนแห่ ซึ่งจะเริ่มขบวนที่โรงแรมรุคซอลิเดย์ หรือถนนขุนลุมประพาสไปสิ้นสุดที่ ถนนสิงหนาทบำรุง โดยในขบวนจะมีการแสดงต่างๆ ดังนี้

๑) การฟ้อนรำนก (กิ้งก่าเหล่า) เป็นการรำชนิดหนึ่งของชาวไทใหญ่ หรือรำเป็นฟ้อนตามจังหวะกลองกันยาวขบวน ฟ้อนรำกลองมอชิงจะเป็นกลุ่ม เด็กสาวอายุ ๑๘-๒๐ ปี ใส่ชุดไทใหญ่เข้าเป็นคณะฯ ละ ๗-๑๐ คนใส่ชุดเผ่า ไทใหญ่รำพร้อมจังหวะกลองกันยาวขบวน

๒) กำล่าย เป็นการฟ้อนรำที่ประยุกต์จากลีลา การต่อสู้ด้วยมือเปล่า หรือใช้ค้อนเป็นอาวุธมาเป็นการรำล้าที่อ่อนช้อย สวยงามจะมีผู้ชายวัยกลาง คนรำเพียงคนเดียวเข้ากับจังหวะกลองมอชิงขบวน

๓) กำแลว เป็นขบวนการฟ้อนดาบ ซึ่งประยุกต์มาจากการฟันดาบ (ลายแลว) จากที่เคยใช้เป็นแม่ไม้การต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีลีลากระฉับกระเฉง ว่องไว ดุดัน มาเป็นลีลาการรำที่อ่อนช้อย

เพื่อแสดงลักษณะวัฒนธรรมประจำชนชาติขบวนหาบจองพาราจะเป็น ชายเป็นผู้หาบ ๔ คนหรือ ๔ มุมของจองพาราจะมีไม้หาบยื่นออกมาเปลี่ยนกัน หาบเมื่อเหนื่อยจะเดินกันเป็นขบวนแบบตั้งแถวทั้งชายและหญิงทั้งหมด ๔ แถว ปัจจุบันใช้รถหาบจองพาราเพราะมีขนาดใหญ่และหนักกว่าสมัยในอดีตแต่ขบวน ยังเหมือนเดิม ขบวนด้านหลังสุดจะเป็นชุดกลองกันยาวและกลองมอชิงมีคน ตีกลอง, ตีฆ้องแบบหาบจากวงเล็กไปยังวงใหญ่ตีแบบเป็นจังหวะตีฉิ่ง,คนตีฉาบ จองพาราจะถูกประกวดรางวัลความสวยงามของจองพาราแต่ละหมู่บ้านและการประกวดการฟ้อนรำต่างๆ เป็นสิ่งตอบแทนน้ำใจในการร่วมงาน (ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 18/09/2550)

การตักบาตรเทโว

การตักบาตรเทโว หรือเรียกชื่อเต็มตามคำพระว่า "เทโวโรหณะ" แปลว่าการหยั่งลงจาก เทวโลก หรือการตักบาตรนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ตักบาตรดาวดึงส์" และการตักบาตรเทโวนี้ จะกระทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ การตักบาตรเทโว จะเป็นงานที่จัดขึ้นหนึ่งครั้งในปีนั้น ตามตำนานเล่าว่า

“เมื่อก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนา "พระสัจตปรณาภิธรรม" คือพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดา ซึ่งทรงบังเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต ครั้นครบกำหนดการทรงจำพรรษาครบ ๓ เดือน พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาพระวัสสาแล้วเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกมาสู่มนุษย์โลกในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ โดย เสด็จลงทางบันไดแก้วทิพย์ ซึ่งตั้งระหว่างกลางของบันไดทองทิพย์อยู่เบื้องขวา บันไดเงินทิพย์อยู่เบื้องซ้าย และหัวบันไดทิพย์ที่เทวดาเนรมิตขึ้นทั้ง ๓ พาดบนยอดเขาพระสุเมรุราช อันเป็นที่ตั้งแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเชิงบันไดตั้งอยู่บนแผ่นศิลาใหญ่ใกล้ประตูเมืองสังกัสสนคร และสถานที่นั้นประชาชนถือว่าเป็นคุณนิมิตรสร้างพระเจดีย์ขึ้นเป็น "พุทธบูชาอนุสาวรีย์" เรียกว่า "อจลเจดีย์" ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาสู่มนุษย์โลกนั้น ประชาชนพร้อมกันไปทำบุญตักบาตรเป็นจำนวนมาก พิธีที่กระทำกันในการตักบาตรเทโว คือการทำบุญตักบาตร รับเสด็จพระพุทธเจ้าในคราวเสด็จลงมาจากเทวโลกนั่นเอง บางวัดจึงเตรียมการในคฤหัสถ์แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อเคลื่อน และมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์ พวกทายกทายิกาตั้งแถวเรียงรายคอยใส่บาตร เป็นการกระทำที่ใกล้กับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วนอาหารที่นำมาทำบุญตักบาตรในวันนั้น มีข้าว กับข้าวต้มมัดได้ ข้าวต้มลูกโยนที่ห่อด้วยใบมะพร้าวหรือใบลำเจียกไว้หางยาว และข้าวต้มลูกโยนนี้มีประวัติมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะตั้งใจอธิษฐานแล้วโยนไปให้ลงบาตรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากมีคนมากเข้าไปใส่บาตรไม่ได้ (สืบค้นจาก http://www.onab.go.th/buddhism_day 7. htm)

การตักบาตร ส่วนมากในการตักบาตรจะใช้ข้าวสาร อาหารแห้ง เพราะเชื่อว่าการตักบาตรเทโวเป็นการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้ากลับจากการโปรดพระพุทธมารดาแล้วเสด็จลงมาจากเทวโลกนั้น บางวัดจึงเตรียมการในคฤหัสถ์ แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อเคลื่อน และมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์ พวกทายกทายิกาตั้งแถวเรียงรายคอยใส่บาตร เป็นการกระทำให้ใกล้เคียงกับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า (คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนฯ มปป. : 57 ; สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:2 3)

การตักบาตรเทโว “ตักบาตรเทโวโรหณะ” ของชาวแม่ฮ่องสอนจะทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่เช้าตรู่ โดยเริ่มตักบาตรตั้งแต่วัดพระธาตุคอกยงมูลงมาจนถึงวัดม่วยต่อ (พระสงฆ์ออกบิณฑบาตจากบันไดวัดชั้นแรกจนถึงบันไดชั้นสุดท้ายของวัด) เปรียบได้กับการลงมาจากดาวดึงส์ เพราะวัดพระธาตุคอกยงมูลง ตั้งอยู่บนดอยวัดที่เข้าร่วมในการบิณฑบาตมีทั้งหมด ๑๒ วัด คือ วัดพระธาตุคอกยงมูลง วัดก้ำก่อ วัดหัวเวียง วัดม่วยต่อ วัดพระนอน วัดดอนเจดีย์ วัดจองกลาง วัดจองคำ วัดปางล้อย วัดกลางทุ่ง วัดไม้แฉะ และวัดผาอ่าง การจัดงานจะเริ่มดำเนินการในเวลาประมาณ ๐๕.๐๐ - ๐๘.๓๐ น. และมีระยะทางในการตักบาตร ประมาณ ๒ กิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:2 3 ; ประเสริฐ ประดิษฐ์: 24/08/2550 ; มานพ ประเสริฐกุล: 24/08/2550)

การตักบาตรเทโว

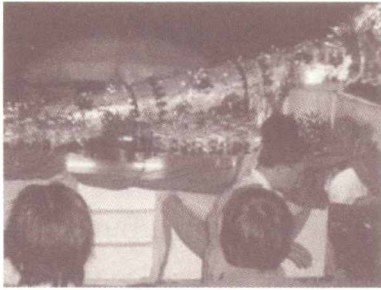
การหลู่เตนเหง

ความหมาย หลู่เตนเหง เป็นภาษาไทยใหญ่ มาจากรากศัพท์ดังนี้ หลู่ แปลว่า ถวาย เตน แปลว่า เทียน เหง แปลว่า ๑,๐๐๐ เล่ม และ หลู่เตนเหง จึงแปลความหมายได้ว่า “ถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม” มีเรื่องเล่าว่า

“ในสมัยพุทธกาล มีพระสงฆ์องค์หนึ่งมีชื่อว่า พระอนุรุท ได้ถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม (เตนเหง) ให้แก่ พระปฐมมุตตร ซึ่งเป็นพระนามของพระพุทธเจ้า สมัยก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาโพธิญาณ ด้วยอานิสงส์การถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม ดังกล่าว ทำให้พระอนุรุทมีทิพยจักขุ (มีตาทิพย์) คนใดเรียกว่า “ทิพย-จักขุหย่าน” แปลว่าผู้มีตาทิพย์ สามารถมองเห็นนรก สวรรค์ ทั้งใกล้และไกล ฉะนั้นพระอนุรุทจึงเป็นองค์แรกที่ยังมองเห็นพระพุทธเจ้า ขณะที่เสด็จลงมาจกสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้วในวันออกพรรษา”

ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวไทยใหญ่จึงยึดถือปฏิบัติประเพณีหลู่เตนเหง (ถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งจะได้อานิสงส์ดังกล่าวแล้ว ประเพณีหลู่เตนเหง มักจัดทำขึ้นหลังวันออกพรรษา ซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์หลังจากโปรดพุทธมารดาและเหล่าเทพยดาแล้วนั่นเอง เมื่อทำพิธีถวายเทียนแล้วก็จะจัดทำพิธีจุดเทียนทั้ง ๑,๐๐๐ เล่ม เพื่อเป็นพุทธบูชา ส่วนใหญ่จะจุดเทียนรอบๆบริเวณวัด เช่น ตามรั้ว เจดีย์ หรือประตูทางเข้าวัด เป็นต้น ซึ่งได้ยึดถือกันมาเป็นประเพณีของคนไตตราบจนทุกวันนี้ การ “หลู่เตนเหง” หรือการแห่เทียนพันเล่ม เดิมมีการจัดงานเพียงแห่งเดียวคือที่วัดพระนอนและไม่มีการแห่ขบวน จัดในช่วงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นประเพณีที่ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี พออย่างออกพรรษาก็จะมีการจัดให้มีประเพณีนี้ขึ้น โดยชาวบ้านจะไปหาต้นสนมาสับเป็นชิ้นเล็กๆ และมัดรวมกันเป็นต้นขนาดใหญ่สูงประมาณ ๓-๕ เมตรมาตั้งไว้ในบริเวณวัด และจัดงานเฉลิมฉลองพร้อมทั้งจุดไฟที่ต้นสนให้ลุกโชติช่วงอยู่ตลอดเวลาเพื่อเป็นพุทธบูชาจนกว่าไฟจะไหม้ต้นสนหมด งานประเพณีนี้มีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนแห่งเดียว (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:2)

ขบวนห่อเตนเหง

ปอยก้อยจ๊อด (ปอยอ่องจ๊อด)

ปอยก้อยจ๊อด (ปอยอ่องจ๊อด) เป็นประเพณีที่ต่อจากการเสร็จสิ้นของประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด โดยมีประวัติดังนี้

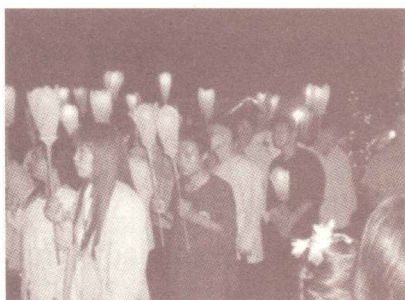
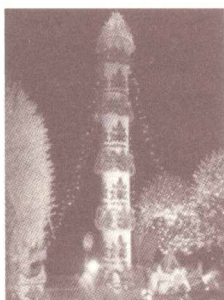
“พระโคตมสมณะเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรตรสัมมาสัมโพธิญาณมาเป็นเวลา ๗ พรรษา ทรงแสดงยมกปฏิหารย์ในเมืองสาวัตถีที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปดาวดึงส์สวรรค์ ประทับนั่งเหนือบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ทรงเทศนาอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ โปรดสันตภูจสิพุทธรมาตาพร้อมเหล่าเทพยดา และพระพรหมตลอดระยะในพรรษา ๓ เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน ๑๑ ในเมืองสังกนะโก(สังกัสนคร) ในการเสด็จลงมานั้นพระอินทร์เนรมิตบันไดเงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว พาดตรงประตูดาวดึงส์สวรรค์ด้านทิศใต้ ลงสู่ประตูกัสนครทางทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระโมคคัลลานะ ว่าพระองค์จะเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน ๑๑ พระโมคคัลลานะได้บอกข่าวการเสด็จนิวัติขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทั่วทุกแห่ง บรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมารับได้ก็มารับเสด็จที่สังกัสนคร ที่มาไม่ได้ก็ทำจองแข่งต่างสร้างปุดที่บ้านเรือนของตน พอถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จประทับยืนอยู่ที่หัวบันไดแก้วแล้วเปล่งรัสมิ ๖ ประการ(ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น กิ่งนะหรี (กินรี) กิ่งกะหล่า(กินรา) นะกา (นาค) กะกรุ้งหรือกำหอร่น (ครุฑ) ยักคะ (ยักษ์) กันตป๊ะ (คนธรรพ์) ผีลู ผีพาย (ยักษ์)

ล่างสี่ หรือโต (สิงโต) และบรรดาสัตว์ ๙๐ ประเภท มารับเสด็จพระพุทธเจ้าด้วยการที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งรัศมีทั้ง ๖ กิติ การเหล่านี้เทพบุตร เทพธิดา ซึ่งมีรัศมี มารับเสด็จทำให้เกิดแสงสว่างไสว” อันเป็นที่มาของประเพณีแห่ต้นเตน (ต้นเทียน) การประดับประทีปโคมไฟในงานประเพณีเดือน ๑๑ ประเพณีแห่ต้นเตน (ต้นเทียน) นิยมทำกันในวันปิดท้ายเทศกาลปอยเดือน ๑๑ คือวันแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ พร้อมกับถวายนางนกโต และสัตว์อื่นๆ อันเป็นประเพณีรำกิ้งกะหล่ำ ก้าโต (พ็อนนางนก สิงโต) ที่ทำการแสดงในเทศกาลปอยเหลินสิบเอ็ดที่เรียกว่า “ปอยก้อยจ๊อด” หรือปอยอ่องจ๊อด(สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 274)

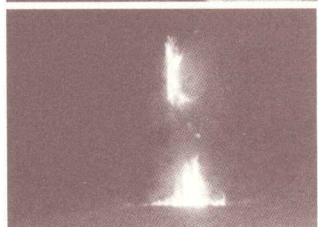
การจัดงานปอยอ่องจ๊อดในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะจัดในช่วงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ในเขตเทศบาลแต่ละชุมชนป๊อกจะจัดทำต้นเกี๊ยะ (ต้นแปก) และตกแต่งให้สวยงาม เพื่อเข้าร่วมการประกวดกับทางเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ขบวนแห่จะเริ่มตั้งตั้งแต่ตลาดนัดวันอาทิตย์หรือถนนรุ่งเรืองการค้า ถึงวัดจองคำ และนำถวาย เวลาเริ่มแห่ประมาณ ๑๕.๐๐ น. ขบวนจะมีการจัดตกแต่งต้นแปกของแต่ละป๊อกให้ดูสวยงามจะมีการแสดง การกำล่าย ก้าแลว กิ้งกะหล่ำ ก้าโต ซึ่งเป็นศิลปะของไทยใหญ่ที่อยู่คู่กับชาวแม่ฮ่องสอนมานาน ขบวนแห่จะมีการแห่ไปตามท้องถนน เมื่อขบวนไปถึงหน้าวัดจองคำจะมีการนำต้นแปกของแต่ละป๊อก มาเรียงกันอยู่ที่หน้าวัดจองคำ จากนั้นก็ได้มีการนำเอาสายสินมามัดลอบต้นแปกตั้งแต่ต้นแรกจนถึงต้นสุดท้าย แล้วจะมีการพวงสายสินอีกเส้นขึ้นไปบนวัด จากนั้นประธานในพิธีก็จะนำไหว้พระและรับกรรมทานศีล เมื่อเสร็จจากการรับกรรมทานศีลแล้วจะมีการกล่าวคำถวายต้นเกี๊ยะ (ต้นแปก) และพระสงฆ์ก็จะกล่าวคำอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี เมื่อพระสงฆ์กล่าวเสร็จตัวแทนของแต่ละป๊อกก็จะไปจุดต้นแปกที่หน้าวัด สุดท้ายก็จะมีการขอขมาพระสงฆ์ (พระจิตตะ ฐานธมโม : 15/09/2550)

ปอยก้อยจ๊อด (หรือปอยอ่องจ๊อด) ที่หมู่บ้านทุ่งกอมู มีความเชื่อว่าเมื่อถึงเทศกาลก็จะมีการนำเอาไม้แปก (ไม้เกี๊ยะ) ของแต่ละบ้านมารวมกันไปถวายวัด เพื่อเป็นการบูชาหรือฉลองให้กับพระพุทธเจ้า และเป็นการบอกให้รู้

ถึงฤดูกาลที่เปลี่ยน จากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว บางหมู่บ้านจะมีการใช้กองฟืน แทนไม้แปก(ไม้เกี้ยะ) เพื่อทำกองไฟฉลองให้กับพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า กองหลัว (ภาษาทางภาคเหนือ) หรือกองฟืนนั่นเอง และจะมีการจุดภายในบริเวณวัด ภายในงานปอยก๋อจ้อด(อ่องจ้อด) จะมีการแสดงจาดไต (ในสมัยก่อน) ก้าลาย (ในสมัยก่อน) ปิงโก สอยดาว ดนตรี เป็นต้น และยังมีความเชื่ออีกที่ว่า การนำเอาไม้แปก(ไม้เกี้ยะ) นำมาจักเป็นเส้นๆ มัดรวมกัน ตกแต่งให้สวยงาม แล้วหามแห่ไปตามถนน นำไปถวายที่วัด และจุดแสงสว่างให้เป็นพุทธบูชา เชื่อว่าเป็นการให้แสงสว่างต่ออายุให้ศาสนารุ่งเรืองต่อไปในภายภาคหน้า และเป็น การเสร็จสิ้นฤดูกาลนั้นของปี (สมัคร สุขศรี : 22 /08/25 50)

ขบวนแห่ต้นแปก

ขบวนแห่ต้นแปก

๑๖. งามประเพณีเชลยสิบสอง (เดือนสิบสองตรงกับเดือนขงฤศจิกายน)

เขาวงกต (ปอยหวังกะป่า)

ประเพณีเขาวงกต (ปอยหวังกะป่า)

ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน จะจัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน หรือทางชาวไทใหญ่ เรียกว่า เดือน ๑๒ ระหว่างขึ้น ๑ ค่ำ ถึง ๑๕ ค่ำ แต่ส่วนใหญ่มักจะจัดขึ้น ๑๓ ค่ำ ถึง ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ โดยถือเอาวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันสุดท้ายของงาน ประเพณีต่างๆ ของชาวไทใหญ่

ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับงาน

คำว่า **หวังกะป่า** แปลว่า **เขาวงกต** เป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดก เขาวงกตเป็นคำที่พระพุทธเจ้ามีไว้ในตำนานในพระเวสสันดรเล่าว่า กาลสมัยที่พระพุทธเจ้าอยู่ในทศชาติที่ ๑๐ (พระเวสสันดร) ซึ่งพระองค์ทรงบริจาคช้างเผือกแก้วซึ่งเป็นช้างคู่บ้านคู่เมืองให้แก่พราหมณ์ของเมืองกลิงคราช เป็นเหตุให้กรุงสิหิงคโคตรห่ม่านแห้งแล้ง มหาชนจึงมาร้องทุกข์ต่อพระเจ้ากรุงสัญชัยให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากบ้านเมืองพร้อมด้วยพระนางมัทรีพระโอรสและพระธิดาเสร็จเข้าไปบำเพ็ญเพียรในป่าและเดินทางมาถึง เขาวงกต มีความเชื่อกันว่าเป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดกตอนที่พระเวสสันดร ได้ออกจากเมืองไปบำเพ็ญบารมีในป่าเขาวงกต ซึ่งเส้นทางที่จะเข้าไปหาพระเวสสันดรในป่าเขาวงกตนั้นสลบซับซ้อนมีทางเข้ามากมาย ถ้าผู้ใดจะเข้าไปหาหรือไปทำบุญก็ตามหากไม่มีบุญแล้ว จะไม่สามารถเข้าไปถึง

อาคารพระเวสสันดรได้จะหลงทางไปมาอยู่ในป่าเขาวงกตนั่นเองสร้างจำลองตามประวัติและความเชื่อตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นการจำลองปราสาทมหาวีหาร ๘ หลัง ที่เศรษฐีในสมัยนั้นสร้างถวายแด่พระพุทธเจ้า โดยจำลองเหตุการณ์มาสร้างพุทธบูชาซึ่งตามพุทธประวัติได้กล่าวไว้ว่า

(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. 2549 : 253-254)

- **หลังที่ ๑** ชื่อ เขตวรรณมมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงสวตถิ ในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังไม่ปรินิพพานซึ่งเป็นวัดที่มีมหาเศรษฐีอนาถมิติกะเป็นผู้ถวาย
- **หลังที่ ๒** ชื่อ บุพผารามมหาวิหาร ตั้งอยู่ในชนบทแห่งกรุงพาราณสี โดยนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้สร้างถวาย
- **หลังที่ ๓** ชื่อ เวฬุวรรณมมหาวิหาร ตั้งอยู่ในชนบทแห่งกรุงราชคฤห์ เจ้าพิมพิศาลเป็นผู้สร้างถวาย
- **หลังที่ ๔** ชื่อ มหารวรรณมมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงปาตาลีบุตร จิตตะ-มหาเศรษฐี เป็นผู้ถวาย
- **หลังที่ ๕** ชื่อ เมกกะทายะวรรณมมหาวิหาร ตั้งอยู่ในป่าติดกับดินแดนแห่งกรุงมันลานครนั้นทียะมหาเศรษฐีเป็นผู้ถวาย
- **หลังที่ ๖** ชื่อ กัณฐารมมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงเวสาลี โขติกะมหาเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวาย
- **หลังที่ ๗** ชื่อ กุสินารามมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงโกสัมภี กากะวรรณมะมหาเศรษฐี เป็นผู้ถวาย
- **หลังที่ ๘** ชื่อ นิโครธารามมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงกะบิลละภัท พระเจ้าสุทโธธานะ

สำหรับชาวบ้านดอนเจดีย์ ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ที่เก่าแก่และยึดมั่นในขนบประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่อย่างเหนียวแน่นชุมชนหนึ่งนิยมสร้าง การจำลองเขาวงกต(ปอยห้วงกะป่า) คือในเขาวงกตที่มีจำนวนประสาท ๕ หลังเป็นการสร้างจำลองปราสาทของพระพุทธเจ้า

(ศรีวัฒน์ ศรีวิชัย : 22/8/ 25 50)

ภายในเขาวงกต

ประเพณีปอยปายหลอย (งานประจำปีบูชาพระธาตุดอยกองมู)

ปอยปายหลอยที่พระธาตุวัดพระธาตุดอยกองมู

ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน งานประจำปีบูชาพระธาตุดอยกองมูของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนตรงกับเดือน ๑๒ ของทุกปี

ประวัติความเป็นมาและความเชื่อ

“ปอยปายหลอย” มีมาตั้งแต่ครั้งสร้างองค์พระธาตุเจดีย์ ที่มีประวัติความเป็นมาและมีอายุเก่าแก่ร่วม ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว พระธาตุองค์ใหญ่สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๔๐๓ โดยจองต้องสู่ ส่วนองค์เล็กสร้างเมื่อปีพ.ศ.๒๔๑๗ โดยพญาสิงหนาทราชา หากแต่ “ปอยปายหลอย” ในสมัยนั้นเท่าที่ผู้เฒ่าผู้แก่ยังจำความได้ก็ได้เล่าให้ฟังว่า งานประจำปีนั้นไม่ใช่งานใหญ่โตอะไรมากมายนัก เพิ่งจะยึดถือเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของวัดพระธาตุดอยกองมู เมื่อประมาณ ๗๐-๘๐ ปีมานี้เอง “ปอยปายหลอย” ย่อมาจากคำว่า ปอย แปลว่า งาน กับคำว่า ปายหลอย แปลว่า ปลายดอย ฉะนั้นรวมความแล้วจึงแปลได้ว่า งานปลายดอย หรือ งานพระธาตุปลายดอย ชาวแม่ฮ่องสอนเรียกวัดพระธาตุดอยกองมูว่า

“วัดป่ายลหอย” คือ วัดปลายดอย ฉะนั้น ปอยป่ายลหอยจึงแปลว่า งาน พระธาตุดอยกองมู หรือ งานนมัสการพระธาตุดอยกองมู ที่ใช้เรียกกันอยู่ใน ปัจจุบันนี้ (ประเสริฐ ประดิษฐ์ มปป. : 1-3)

ท่านพระครูอนุสิทธธรรมสารเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกองมู และ คุณดาราณี ทองเขียว ภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นได้เล่าให้ฟังว่า ปอยป่ายลหอย นั้นมีมานานแล้ว คาดว่าน่าจะมีมาตั้งแต่ได้ซ่อมแซมพระธาตุองค์ใหญ่ ในพ.ศ. ๒๔๔๑ เมื่อครั้งที่ถล่มลงมาจนเกิดความเสียหาย คุณดาราณีเล่าอีกว่าในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ สมัยที่คุณดาราณีอายุ ๖-๗ ขวบ ได้ขึ้นไปเที่ยวงาน โดยการเดินขึ้นทางด้านหน้าของวัดพระธาตุ ซึ่งยังไม่มีทางรถยนต์เช่นปัจจุบัน ในงานมีการปล่อย โคมลอยขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “โคมไฟบิน” (ทำจากกระดาษสา ใช้ความร้อน และควันจากก้านแพก หรือไม้เกี๊ยะ รนจนทำให้ลอยได้) ไม่มีโคมลอยขนาดเล็ก โคมลอยขนาดเล็กนั้นเพิ่งมีมาในปี พ.ศ.๒๕๐๘ นี้เอง โดยความคิดของลุงแก้ว ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองล้านนามาตั้งรกรากและมีครอบครัวอยู่ที่ป็อกกาดเก่า ย่าน หนึ่งในใจกลางเมืองแม่ฮ่องสอนปัจจุบันอายุ ๗๓ ปี สมัยนั้นมีการจู่โจมไฟ ไม่มีการจุดดอกไม้ไฟเช่นปัจจุบัน มีการตักบาตรพระมาลัยเพื่อบูชาพระธาตุ (ศรัทธาจะช่วยกันสร้างพระมาลัย เป็นรูปพระพุทธรูปเจ้ายืนอยู่บนฐานดอกบัว อุ่มบาตร ตั้งอยู่บนเชือก ๒ เส้นที่ขึงโยงไปสู่องค์พระธาตุ มีการชักรอกขึ้นไปสู่ องค์พระธาตุเป็นระยะๆ) งานนี้ถือเป็นงานประจำปีในการบูชาพระธาตุ หากแต่ตรงกับเดือน ๑๒ ช่วงประเพณีลอยกระทงพอดี ในอดีตนิยมปล่อยโคมลอย ขนาดใหญ่ แต่ปัจจุบันนิยมปล่อยโคมลอยขนาดเล็ก ซึ่งศรัทธาวัดพระธาตุ ดอยกองมูช่วยกันประดิษฐ์ เพื่อให้ชาวบ้านได้บูชาปล่อยโคมลอยเป็นการทำบุญ มีการตักบาตรพระมาลัย ซึ่งปัจจุบันได้มีการประชุมคณะกรรมการเปลี่ยนคำ เรียกว่า ตักบาตรดอกไม้บูชาพระธาตุ

เมื่อวิเคราะห์จากบ่อเกิดประเพณีจะเห็นได้ว่า ปอยป่ายลหอย นั้น เป็นการเชื่อมโยงความเชื่อของชาวล้านนากับความเชื่อของชาวไทยใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา พระธาตุ และความเชื่อในการปล่อยโคมลอยเพื่อบูชา พระเกศแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือเพื่อเป็นการสะเดาะ-เคราะห์ลอยเคราะห์ เป็นการหลอมรวมความเชื่อเหล่านี้เข้าด้วยกันอย่างลงตัว

ที่เดียว ส่วนงานประเพณีลอยกระทงจริงๆนั้นจัดขึ้นที่บริเวณหนองจอกคำมาตั้งแต่อดีต คุณดารณีเล่าว่า เคยเห็นลุงจอกโพหย่า (ผู้ัญเชิญเจ้าพาราละแบ่งมาจากพม่า) พร้อมด้วยศรัทธาญาติมิตรนำกระทงใหญ่ไปลอยที่หนองจอกคำเป็นการลอยกระทงใหญ่ที่เรียกว่า “หลู่สำ อุกบูก” แปลว่า ถวายพระอุทิศ ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวไทยใหญ่ “ล่องผ่องโต” นั่นเอง
(ประเสริฐ ประดิษฐ์ มปป. : 1-3)

ปัจจุบัน งานปอยปายหลอย ยังถือเป็นงานประเพณีประจำปีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่เรียกว่างานลอยกระทง เพราะเป้าหมายที่แท้จริงก็คือการบูชาพระธาตุ ซึ่งเป็นอุดมคติและวิถีชีวิตความเชื่อของชาวไทยใหญ่ ส่วนการปล่อยโคมลอยที่เรียกว่า กระทงสวรรค์ การตัดกบาตรดอกไม้บูชาพระธาตุ เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ทำบุญสุนทาน ลอยเคราะห์หรือทำการสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อแห่งตำนานในพระพุทธศาสนา ส่วนการประกวดดอกไม้ไฟและการละเล่นต่างๆ นั้น เป็นการจัดกิจกรรมให้มีความครึกครื้นเท่านั้น ให้สมกับที่เป็นงานประจำปีระดับจังหวัดของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากวัดพระธาตุดอยกองมูถือเป็นที่เคารพสักการะและเป็นแหล่งรวมจิตใจความศรัทธาที่ชาวแม่ฮ่องสอนและผู้มาเยือนมีต่อพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงนั่นเอง
(ประเสริฐ ประดิษฐ์ มปป. : 1-3)

ความเชื่อเกี่ยวกับ ประเพณีปอยปายหลอย

ในงานปอยปายหลอยจะมีการจัดทำกระบอกน้ำกระบอกทรายไว้ให้บูชา เพื่อนำไปบูชาธาตุทั้ง ๔ เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์

กระบอกน้ำกระบอกทราย หมายถึง การบูชาธาตุทั้ง ๔ ซึ่งมีส่วนประกอบดังนี้คือ ทราย(ธาตุดิน) น้ำหรือกระบอกน้ำ(ธาตุน้ำ) พัดเงิน พัดทอง(ธาตุลม) ธูปเทียน(ธาตุไฟ) จ้ากจำ ดอกไม้ ที่เงิน ที่ทอง ไม้ค้ำโพธิ์ค้ำไทร และสะพานสี่ขาตา (ประเวช คำสวัสดิ์ : 17/09/ 25 50)

กระบอกน้ำกระบอกทราย

บูชาธาตุทั้ง ๔

นำไปถวายพระภิกษุกรวดน้ำรับพรก็ได้

นำไปถวายองค์พระเจดีย์หรือ
พระประจำวันเกิดก็ได้

เดินรอบองค์พระเจดีย์ ๓ รอบ บูชาพระประจำวันเกิด จุดธูป เทียน แล้วตั้งจิตอธิษฐาน

ขบวนแห่กระทง

ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน ระยะเวลาการจัดกิจกรรม นิยมจัดกิจกรรมในช่วง
เวลาวันขึ้น ๑๓-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ลอยกระทงบูชาพระอุปคุตในวันเพ็ญขึ้น
๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ในช่วงเช้ามีด แต่ปัจจุบันมีการลอยกระทงตอนกลางคืน
หลังเที่ยงวัน ในวันเวลาเดียวกับการลอยกระทงทั่วไป

ประวัติความเป็นมา (บ่อเกิดประเพณี)

ประเพณีล่องฝ่องไต หรือประเพณีลอยกระทงบูชาพระอุปคุตของชาวไทใหญ่นั้น มีประวัติความเป็นมา ๒ ประการ คือ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.2459 : 247 – 249 ; ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 09/10/ 25 50)

๑) จากประวัติพระอุปคุต ปรากฏในคัมภีร์ธรรมอักษรไทใหญ่ ฉบับเจ้าป่นตีตะ เมืองหนองรัฐฉาน โดยมีเจ้าชองณะ เมืองหนองรัฐฉานเป็นผู้รวบรวมและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เมื่อพ.ศ.๒๕๑๒ รวมอยู่ในเล่มเดียวกันกับคัมภีร์ธรรมไทใหญ่ (ปีบธรรมเจ้า) อ่องแปดจ้อง (มังคลแปดประการ) และเล็กป็นเจ้าสวลิ (ประวัติพระสวลิ) ในตอนท้ายประวัติพระอุปคุตตอนท้ายกล่าวว่า

“พระอุปคุตยังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใดเคารพ หากมีศีลบริสุทธิ์จักได้พบ เมื่อพระอุปคุตออกจากนิโรธสมาบัติ ผู้ใดบูชาแล้วอธิษฐานมีอานิสงส์มาก จักประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนาอย่างทันตาเห็น ในเรื่องการทำบุญด้วยอาหาร บิณฑบาตบูชาพระอุปคุตนั้น ตามประเพณีนิยมสมัยก่อนให้เตรียมเครื่องไทยทาน บรรจุลงในแพแล้วลอยไปในแม่น้ำ มีการตีฆ้อง กลอง เป็นการแสดงถึงความปิติในการทำบุญ เมื่อทำบุญแล้วจะต้องแผ่กุศล เอาวิद्याณกำจัดโมหะ ทำจิตใจให้เจตนาให้บรรลุมรรคผลนิพพาน จึงจะมีอานิสงส์มาก ถ้าจิตเสื่อมใสจกฐ์แจ้งเห็นจริงในวิद्याณ

พระอุปคุตมีตาทิพย์ หูทิพย์ เป็นพระอรหันต์อยู่ในมหาสมุทรทั้ง ๔ ด้าน มรณภาพไปแล้ว ๔ รูป ร่างไม่เนาเปื่อย อีก ๔ รูป ชราภาพแล้วยังมีชีวิตอยู่ ในตำราบอกไว้ที่ควรจะจดจำ ผู้ใดนิมนต์พระอุปคุตท่านจะทราบทุกครั้ง หากทาน ศีลของเราบริสุทธิ์ ไม่ต้องไปทำน้ำทำเป็นแพลอยก็ได้ เรานิมนต์ท่านมารับเครื่องไทยธรรมท่านจะมารับอาหารบิณฑบาตของเรา ท่านก็ต้องเป็นท่านที่บริสุทธิ์ มีเจตนาเสื่อมใสจริงๆ เมื่อพระอุปคุตออกจากนิโรธสมาบัติ เล็งเห็นด้วยญาณว่า สมควรจะมาโปรดใครหรือไม่ สมควรพบเห็นจึงจะได้เห็นพระอุปคุตนั้นไม่ฉันอาหารบิณฑบาตของเทวดาและมนุษย์เสมอไป ท่านจะดูจิตศรัทธาเสียก่อน ดังเช่นอาหารบิณฑบาตของ พระอรหันต์ที่ได้รับอานิสงส์

จากการอาเจียนให้สุนัขกิน ถ้าจะทำบุญเพียงให้สิ้นๆไป จะไม่มีโอกาสได้พบเห็นพระอุปัคฺต ประวัติพระอุปัคฺต ๘ รูป ของคัมภีร์ธรรมไทใหญ่ฉบับเจ้ากางเสอ ได้กล่าวถึงอานิสงส์การทำบุญ ตักบาตรพระอุปัคฺตทำนองเดียวกันกับฉบับเจ้าป่นตี๊ะ”

๒) ประวัติความเป็นมาของปอยมहाตุ้ก (จับฉลากถวายภัตตาหารพระพุทฺธและพระสงฆ์) ในคัมภีร์ธรรมไทใหญ่เรื่อง มหาตุ้กหลงซอม ฉบับจเรหลวง กล่าวถึงการจับฉลากถวายพระพุทฺธและพระสงฆ์ สรุปความว่า

“ในสมัยหนึ่งพระกั๊สสะพะพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกจำนวนมาก ไปแสดงธรรมโปรดชาวเมืองพาราณสี ชาวเมืองประชุมตกลงกันจับสลากถวายภัตตาหารพระพุทฺธเจ้าและพระสงฆ์ตามจำนวนที่ตนจะถวายได้ ได้มีชายยากจนเข็ญใจมากคนหนึ่งชื่อ “มหาทุคตะ” ได้ไปแจ้งชื่อรับถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ๑ รูป แล้วไปบอกภรรยาทราบ ต่างมีความปิติไปรับจ้างทำงานให้เศรษฐี นำค่าจ้างมาเตรียมทำบุญ จนพระอินทร์ปลอมตัวมาเป็นชายชรามาช่วยปรุงอาหารทิพย์ ชายมหาทุคตะได้มีโอกาสถวายภัตตาหารพระกั๊สสะพะพุทธเจ้า หลังได้รับการอนุโมทนาแล้ว เกิดฝนเงินฝนทองตกลงมา ชายมหาทุคตะนำความไปทูลพระราชาเมืองพาราณสีให้ทรงทราบและขอให้ให้นำพาหนะไปขนเงินทองมาไว้ในท้องพระคลัง พระองค์ได้แต่งตั้งให้มหาทุคตะและภรรยาเป็นมหาเศรษฐีและมหาเศรษฐีนี้ ในการจับสลากถวายพระพุทฺธและพระสงฆ์นั้น จึงได้มีการจับถวายพระอุปัคฺตและสามเณรด้วย เจ้าภาพใดจับสลากได้พระภิกษุสงฆ์รูปใดหรือสามเณรองค์ใด เจ้าภาพนั้นจักนิมนต์ให้พระภิกษุสงฆ์หรือสามเณรที่ตนจับได้รับอาหารบิณฑบาตที่บ้านเจ้าภาพ แต่ถ้าหากเจ้าภาพใดที่จับสลากได้พระพุทฺธ เจ้าภาพนั้นจักต้องจับถวายข้าวมธุปายาส โดยเจ้าภาพอื่นไปช่วย เช่นเดียวกัน หากเจ้าภาพใดจับสลากได้พระอุปัคฺต เจ้าภาพนั้นต้องจัดกระถางบูชาพระอุปัคฺต โดยมีเจ้าภาพอื่นๆไปช่วย”

ขบวนแห่ลอยกระทง

ขบวนแห่มีการตีกลอง การรำนก การรำโตะ

งานประเพณี ปอยส่างการกฐิ่ง (การถวายผ้ากฐิน)

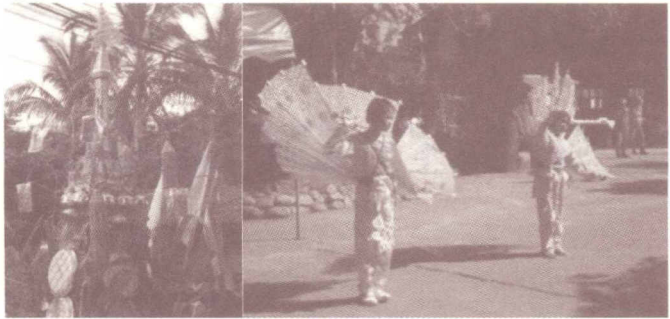
ช่วงเวลาที่มีการจัดงาน จะนิยมจัด ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ จนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน

ประวัติประเพณีปอยส่างการกฐิ่ง (การถวายผ้ากฐิน)

ภาษา ปุงนา (บุรีหิต) เรียกว่า “ปิกสาห์ยาลี” ภาษาพม่า เรียกว่า “ต๊ะสย่องมุงละ” อาโปธาตุประจำเดือน ดอกประจำราศี คือ ดอกกะจอย (ภาษาถิ่น) หรือดอกบวบ เป็นฤดูถวายผ้าจีวร นิทาน บ่อเกิดประเพณีมีว่า สมัยพระพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ นิคธาธรรม แม่น้ำโคตรมี ปชาบดีจินตนาการว่า บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ไทยธรรมที่ติงามเป็นพิเศษนั้น ฉันยังไม่ได้ถวายสักอย่าง ฉันควรชวนขวยหาวิธีการทำบุญที่ยิ่งใหญ่สักครั้งหนึ่ง ดังนั้นพอถึงฤดูกฐินเดือน ๑๒ จึงพิจารณาจัดทำจีวรทองคำ โดยนำทองคำไป ปนเป็นผงผสมกับดินและปุ๋ยบรรจุลงในอ่างทองคำสำหรับเพาะฝ้าย หยอดเมล็ดฝ้ายลงในอ่างทองคำที่เตรียมไว้พร้อมทั้งอิฐฐานให้ฝ้ายออกดอกออกผล

ในวันเดียว และนำปุ๋ยฝ้ายมาปั่นมาทอเป็นจีวรทองคำให้เสร็จในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ได้จีวร ๒ ชุด พอถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ก็นำจีวรทั้ง ๒ ชุด ไปน้อมถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารับไว้ชุดหนึ่ง อีกชุดหนึ่งได้มอบถวายท่ามกลางสงฆ์ และคณะสงฆ์ได้ทำพิธีกรานกฐิน และมีมติถวายแต่ อจินตสามเณร ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระศรีอาริยมฤตโดยพระพุทธเจ้าในโอกาสต่อไป อจินตสามเณรก็นำผ้าจีวรดังกล่าวไปทำเป็นผ้าแพดานมุงไว้ที่พระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงมีประเพณีทำบุญทอดกฐินสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี มปป. : 27)

ขบวนกฐิน

ປະເພນີການເກີດ
ການແຕ່ງງານ ການຕາຍ

ประเพณีแต่งงาน

เมื่อหนุ่มสาวรักใคร่ชอบพอกัน ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอฝ่ายหญิงจะไม่มีการหมั้นไว้นานๆ เนื่องจากเชื่อว่าอาจเกิดภัยแก่คู่หมั้นถ้าฝ่ายหญิงยอมก็จะกำหนดวันแต่งงานโดยดูฤกษ์ยามหากผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงไม่ยอมมักจะมีหนุ่มสาวพากันหนีแล้วมาขอขมาพ่อแม่ที่หลังและอาจมีการจัดพิธีแต่งงานอีกก็ได้ พิธีแต่งงานเป็นการจัดงานมงคลให้บุตรชาย

เป็นครั้งที่ ๔ คือ ครั้งแรกโถนเหลิน ครั้งที่สองบวชเป็นสามเณร ครั้งที่สามบวชเป็นพระ ครั้งที่สี่แต่งงาน ส่วนหญิงจะมีงานมงคลเพียง ๒ ครั้ง คือ โถนเหลินกับแต่งงาน

พิธีแต่งงาน เรียกว่า “สองหมั่งกำหล่า” จะมีอุ๊ปขันหมาก ที่เรียกว่า “โคหลู่หางปลา” นำใบตองกล้วยมาพับทำเป็นรูปหางปลา มีท่อกับท่อกู้ทำสิ่งต่างๆ เป็นคู่ๆ ได้แก่ ท่อเมียง ท่อน้ำอ้อย ท่อเกลือ กล้วยน้ำว้า ขบวนแห่ขันหมากฝ่ายชายจะแห่จากบ้านฝ่ายชายไปยังบ้านเจ้าสาว จะมีผู้ถือถุงเงินไปด้วยเพื่อซื้อผ่านประตูเงินประตูทอง พอผู้เฒ่าผู้แก่นำขบวนเจ้าบ่าวไปถึงประตูบ้านเจ้าสาวจะมีการไต่ถามตามประเพณีว่า ฝ่ายชายมีเพชรพลอยอย่างดีแต่ยังไม่มืวงจะใส่ทราบที่บ้านนี้มืวงอย่างดีจะนำมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นแหวน คนเฝ้าประตูจะนำสร้อยทองคำสืบต่อขวางประตูไว้ ฝ่ายชายขอซื้อผ่านมีการต่อรองกันอย่างสนุกสนาน ทำเช่นนี้จนผ่านประตู แม้กระทั่งที่นอนด้วย

เริ่มพิธีพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายใช้ด้ายผูกข้อมือคู่บ่าวสาว สลับกันมอบของขวัญอาจเป็นทองหรือเงินขวัญถุงด้วยก็ได้ จากนั้นญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายผูกข้อมือคู่บ่าวสาวและอวยพรรวมทั้งแขกที่ไปร่วมงานทยอยกันผูกข้อมือคู่บ่าวสาวเสร็จแล้วจัดเลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงาน ถ้ามีพิธีทางศาสนาให้ทำพิธีทางศาสนา ก่อน ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ก่อน จึงจะจัดเลี้ยงแขกอาหารที่ใช้เลี้ยงส่วนมากจะเป็นขนมจีน หรือข้าวซอย ซึ่งมีความหมายว่า ให้อยู่ด้วยกันยาวนานของข้าวสวยที่แจกสมัยก่อนจะเป็นห่อกับห่อกุ่มี เมียง ๒ คู่ กล้วย ๒ ลูก เมื่อแต่งงานเสร็จแล้ว คู่สมรสจะนำโคหูลู่หางปลาไปขอขมาญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายภายในหมู่บ้านในวันเดียวกัน หรือในวันต่อๆ ไปตามประเพณี

ประเพณีการเกิด

เมื่อเริ่มให้กำเนิดชีวิตขึ้นมา ระยะเวลาที่แม่กำลังเจ็บท้องอย่าหนักใกล้จะคลอดจะให้ดื่มน้ำมะพร้าวอ่อนเพราะมีความเชื่อว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่สะอาดจะไปช่วยล้างไขมันที่ติดตัวทารก ทำให้คลอดง่าย สมัยโบราณผู้ที่ทำคลอด คือหมอดำแย คนใต้เรียกว่า “แม่เก็บ” เป็นผู้ที่ทำให้ชีวิตแรกเกิดรอดปลอดภัย ถือได้ว่าเป็นแม่อีกคนหนึ่ง เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์และออกพรรษา ซึ่งเป็นเทศกาลทำบุญที่ชาวใต้จะทำพิธีรดน้ำดำหัว, ขอขมา(กันตอ) ผู้ที่มีพระคุณญาติผู้ใหญ่ “แม่เก็บ” เป็นอีกผู้หนึ่งที่จะต้องไปกันตอด้วย แม่เก็บทำคลอดด้วยการใช้ผิวไม้ไผ่ตัดสายรกหลังทำคลอดเสร็จแล้ว แม่เก็บก็จะมานอนเฝ้าดูอาการและช่วยเหลือทั้งแม่ลูกอยู่เป็นเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์

แม่จะต้องอยู่ไฟอย่างน้อย ๑ เดือนเพื่อให้หมดลูกเข้าอุ้งพั้นให้ร่างกายแข็งแรง แม่จะต้องนอนบนแคร่ซึ่งทำด้วยฟากข้างๆ แคร่จะมีเตาไฟ ซึ่งใช้ไม้กระดาน ๔ แผ่น ล้อมเป็นคอกเตดินลงในคอกเกลือให้เสมอกันอัดให้แน่น ใช้พินก่อกองไฟบนเตาไฟนี้ให้แม่ผิงไฟ เรียกว่า “การอยู่ไฟหรือแม่อยู่ไฟ” ตลอดระยะเวลาที่อยู่ไฟ ๑ เดือนนั้น แม่จะต้องงดอาหารแสลงทุกชนิดให้รับประทานข้าวสุกหรือข้าวเหนียวปิ้ง กับหมูทากมันผงกับเกลือปิ้งเท่านั้น ห้ามดื่มน้ำเย็น แต่จะให้ดื่มน้ำต้มกับหัวโพลผานเป็นแวนต้มให้เดือด ผิงไฟให้ร้อนอยู่ตลอดเวลา ๑ เดือน ยาที่ให้แม่อยู่ไฟรับประทานก็คือ “ยาหมื่นจาลาง” ซึ่งเป็น

ยาสมุนไพรปรุงจากหัวไพล, เกลือ, พริกไทย เป็นยาผง จะรับประทานเป็นผงก็ได้ หรือจะบิบมะนาวผสมกับยา ก็จะทำให้รับประทานง่ายขึ้น

ทารกแรกเกิด จะตักน้ำจากบ่อน้ำผสมกับน้ำต้มพออุ่นๆ อาบให้ต่อๆไป ก็จะใช้สมุนไพรจำพวกใบกระเพราล้างให้สะอาดขยี้ผสมลงในน้ำที่จะให้ทารกอาบ ก่อนอาบน้ำผู้ที่อาบน้ำให้เด็กจะนั่งเหยียดเท้าทั้งสองข้างให้ชิดขนานกัน แล้วนำทารกมานอนโดยนอนลงบนขา ให้ส่วนศีรษะอยู่ด้านเท้าของผู้ที่จะอาบน้ำให้ ก่อนอื่นก็จะล้างมือให้สะอาดแล้วใช้มือจุ่มลงในน้ำผสมใบกระเพรา แล้วนำมาหยอดลงในปากให้เด็กดื่ม เป็นการป้องกันท้องอืด, ท้องเฟ้อ ใช้ปากทำเสียงให้ทารกฉีก่อนที่จะอาบน้ำ เป็นการฝึกให้ฉีกเป็นเวลาได้อีกอย่างหนึ่ง

อาหารทารกแรกเกิด ใช้น้ำผึ้งผสมน้ำอุ่นหยดให้ทารกดื่ม เพื่อสร้างภูมิต้านทานสามเดือนแรกจะให้ดื่มแต่นมแม่เท่านั้นต่อจากนั้นจึงให้ข้าวบด ข้าวกับกล้วยน้ำว้าสุก ในสมัยก่อนชาวไทไม่นิยมเลี้ยงลูกด้วยนมสัตว์แต่จะเลี้ยงลูกด้วยนมของตนเอง ถือเป็นการประหยัดและได้ประโยชน์สูงสุด นอกจากมารดาที่มีปัญหาเจ็บป่วยบ้าง ไม่มีน้ำนมบ้างจึงเลี้ยงลูกด้วยนมวัวหรือนมแพะก็เคยมี เมื่อทารกโตขึ้นก็จะให้รับประทานอาหารกับต้มจืด และค่อยๆ พัฒนาการให้อาหารให้เป็นไปตามวัย

ประเพณีการตาย

เมื่อมีคนตายในบ้านญาติและเพื่อนบ้านจะช่วยกันอาบน้ำศพ แล้วนำศพไปนอนหงายบนเสื่อตั้งไว้ตรงช่อห่มด้วยผ้าขาว เอาด้ายขาวผูกมือให้อยู่ในท่าประนมมือไว้บนหน้าอก ตั้งแจกันดอกไม้ไว้และจุดเทียนหรือตะเกียงกระป๋องไว้บนหัวนอน ญาติจะไปเชิญผู้อ่านหนังสือคัมภีร์ธรรมะที่เรียกว่า “จเร” มาอ่านให้ผู้มาร่วมงานศพฟัง จากนั้นจะเตรียมเครื่องไทยธรรมหัววัดไว้ว่าเจนิมนต์ กี่วัดตามฐานะของผู้ตาย จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลประมาณ ๒-๕ วัน ถ้าผู้ตายเป็นชายหรือหญิงโสด เรียกว่า “ตายหัวหล่อต่อ” คนهامศพจะนำร่องชนต่อไม้ ๓ ครั้งแล้วนำไปฝังหรือเผาแต่ถ้าเป็นการตายผิดปกติ เช่น ถูกฆ่าตาย กินยาตาย ถูกสัตว์กัดตาย ถูกสัตว์ทำร้ายตาย หรือตายท้องกลม (ตายขณะที่ตั้งท้อง) สมัย

ก่อนจะนำไปเผาปนกิจในวันที่ตายไม่ให้ข้ามคืนคนที่ตายนอกบ้าน สมัยก่อนจะไม่นำเข้าบ้านเด็ดขาด ตายที่ไหนก็ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่นั่น ในวันขึ้นหรือแรม ๙ ค่ำ จะไม่นำศพไปเผาปนกิจด้วยเกรงว่าจะเกิดอาเพศแก่คนที่มีชีวิตอยู่ คนตายท้องถิ่นจะต้องให้สามีข้ามน้ำโดยแก้ผ้าไว้ข้างนี้แล้วไปใส่เสื้อผ้าอีกฟากหนึ่งแล้วไปบวชที่วัดสมัยก่อนหมู่บ้านต่างๆ จะไม่ยอมให้นำศพที่ตายที่อื่นนำผ่านหมู่บ้านของตน แม้กระทั่งป่าช้าก็ไม่นิยมพัฒนาหรือย้ายป่าช้า ด้วยเกรงว่าจะเกิดอาเพศเป็นเหตุให้คนตายมากกว่าปกติ อนึ่ง เมื่อมีคนตายในบ้าน “หล่าส่อ” (ประชาสัมพันธ์) จะประกาศให้ชาวบ้านทราบเพื่อให้ช่วยกันจัดการศพ

ประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับการตาย ที่ชาวใต้ได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานแล้วอีกอย่างหนึ่งในเดือน ๑๑ ก็คือประเพณี “แสนหอมโก่จ่า” ซึ่งเป็นประเพณีงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และจะทำบุญเป็นครั้งที่ ๒ (การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายครั้งแรกในวันเผาปนกิจศพ หรือหลังจากนั้น ๗ วันเรียกว่า “แสนหอมใจขาด”) ในระหว่างวันขึ้น ๑ ค่ำถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของปีที่ตาย หากตายระหว่างเดือน ๑๑ จะเลื่อนการแสนหอมโก่จ่าออกไป ๑ ปีคือเลื่อนไปทำบุญในปีต่อไป เมื่อแสนหอมโก่จ่าแล้วถือว่าได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายครบถ้วนแล้ว แตกต่างจากที่อื่นที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายในวาระครบ ๑๐๐ วันครั้งเดียวเท่านั้น โดยเจ้าภาพจะเตรียมข้าวปลาอาหารและเครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัด ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร และเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมงาน พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี ในประเพณีแสนหอมนั้นสิ่งที่จะขาดเสียมิได้ ก็คือการถวายหนังสือที่เรียกว่า “ลิกซุดตะ” ซึ่งจะใช้อ่านในงานศพหรืองานแสนหอม แล้วนำไปถวายวัดนอกจากนั้นยังมีการถวายธงให้แก่ผู้ตายซึ่งเรียกว่า “ตุงดำข่อน” มาจากความเชื่อที่ว่าตุงนี้จะมีอันสงส์ช่วยให้ผู้ตายหลุดพ้นจากนรกได้เช่นเดียวกับการถวาย “ลิกซุดตะ” จะช่วยให้ผู้ตายรอดพ้นจากการไปเกิดเป็นเปรตหรือการตกนรกได้

ປະເພດິກາດຫລໍ່
ວິດີຊີວິຕັດຜູ້ບຸກຄົນ
ຜູ້ບໍ່ມີຄວາມເລື່ອນຫາຍໄປ

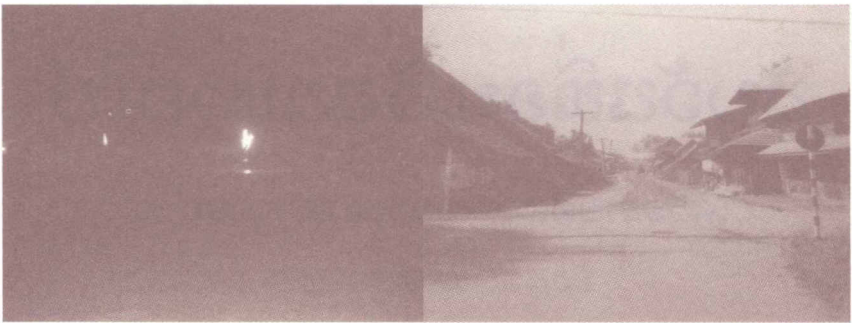
ເລື່ອນຜູ້ບຸກຄົນຜູ້ບຸກຄົນສຳເລັດຢ່າຍ

ອັດຕະໂນມັດສະຕະໂນມັດ

ประเพณีกาตหลู่

วิถีชีวิตวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่อยู่ในช่วงงาน

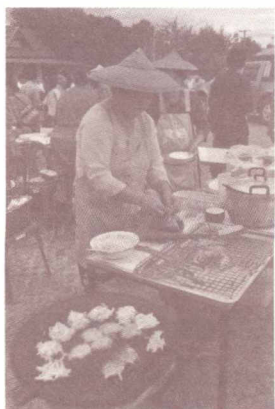
กาตหลู่เป็นกิจกรรมหนึ่งในวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่อยู่ในช่วงงานประเพณี “ออกหว่า” ประเพณี ๑๒ เหลิน อยู่ในช่วงที่เป็นงานของไทยใหญ่ กาตหลู่มาจากคำ ๒ คำที่เอามารวมกัน คือ คำว่า “กาต” แปลว่า ตลาด ที่จำหน่ายสิ่งของต่างๆ อีกคำคือคำว่า “หลู่” แปลว่า ถวายทาน เมื่อสองคำนี้รวมกันจึงมีความหมายว่าเป็นตลาดนัดขายสิ่งของสำหรับให้ชาวบ้านจัดเตรียมไปถวายวัดเนื่องในเทศกาลต่างๆ เดิมทีนั้น กาตหลู่ มี ๒ ครั้งในหนึ่งปี คือ ก่อนวันออกพรรษา ๑ ครั้ง และก่อนวันพญาวันในเทศกาลปีใหม่เมือง ๑ ครั้ง

ถนนสายกาตหลู่ (ถนนคนเดินปัจจุบัน)

ดั้งเดิมจริง ๆ กาตหลู่จัดกัน ๒ วัน ๑ คืน ก่อนวันที่ต้องไปทำบุญที่วัด ๒ วัน ถนนหนทางจะสว่างไสวด้วยแสงไฟจากต้นแคร์ ต้นเทียน ไม่มีไฟฟ้า ผู้คนต่างค่อย ๆ ทอยยเดินทางกันมาแต่เช้าเนื่องจากสมัยก่อนนั้นการเดินทางลำบาก สิ่งของที่จะต้องใช้ในการทำบุญหายาก ชาวบ้านต่างรู้กันว่าต้องนำสินค้าข้าวของมาแลกเปลี่ยนกันเมื่อถึงเวลา ชาวบ้านต่างก็นำสินค้าหรือสิ่งของที่ตนเองมีมาแลกเปลี่ยนกัน โดยจะมีการขนข้าวของ สินค้ามาตั้งแต่เช้าของวันแรกของ

งานบางรายขนสินค้ามาโดยเกวียนออกจากบ้านตั้งแต่ตีสามเอาสินค้าของตนเอง มาวางจำหน่ายแต่เช้า ส่วนใหญ่วันแรกจะจำหน่ายพวกดอกไม้ ตุ๊กตา ใบบอง วันที่สองจึงจะเป็นข้าวปลาอาหาร ไม่มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมอะไรเลย ผู้คน มาพบปะ ซื้อหาแลกเปลี่ยนสินค้า ข้าวของกันเท่านั้นเอง ภาคหลัุดำเนินไป ตั้งแต่เช้าจรดเย็น กินเวลาไปจนถึงเวลากลางคืนผู้คนจากหมู่บ้านต่างๆ ก็นำ สินค้าที่ตนเองมีมาจำหน่าย

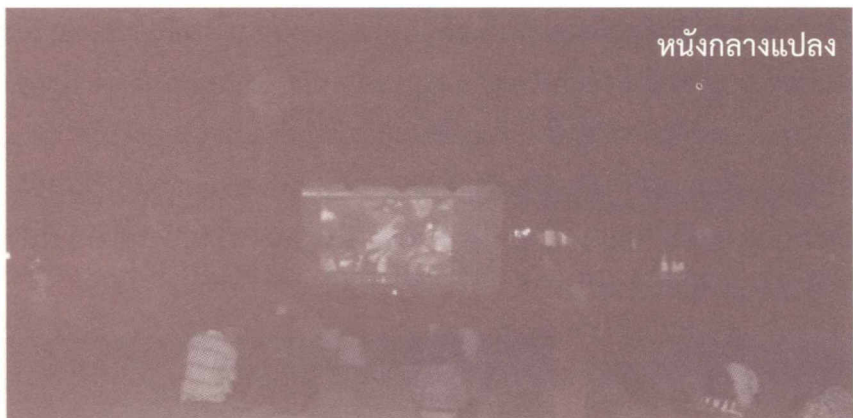

กัวโต

ต่อมาได้มีการนำเอาหมูรสบพ การแสดงเข้ามาแสดงในงานเพื่อสร้างความรื่นเริงบ้างแต่ไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นการแสดงของพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การเสดกความ การเล่นจ้ำด-โต รำนก รำโต นานๆ ครั้งจะมีการนำ ลีเกจากภาคกลางหรือภาพยนตร์มาแสดง

ระยะหลังมีการนำแมงกวางมาชนกันในงาน สินค้าที่นำมาจำหน่ายในคืน เริ่มเป็นอาหารการกินมากขึ้น เป็นขนมเส้นหรือขนมจีน ข้าวมูนช่วย(ขนมวง) ข้าวสั้ม ข้าวหลาม เป็นต้น

ปัจจุบันงานกาตหลู้ได้เปลี่ยนไปจากงานตลาดขายของเตรียมไปทำบุญที่วัด กลายมาเป็นงานแสดง งานกิจกรรมต่างๆ จนแทบจะไม่เหลือเค้าโครงดั้งเดิมของกาตหลู้ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าปัจจุบันคนไม่จำเป็นต้องรอกาตหลู้เพื่อซื้อข้าวของเตรียมงานไปวัด เพราะสามารถซื้อของในตลาดได้ทุกวัน กิจกรรมหรือประเพณีกาตหลู้หรือหลายๆ ประเพณีที่เป็นศิลปวัฒนธรรมที่แท้จริง เป็นแก่นแท้จึงค่อยๆ เลือนหายจากการที่ไม่เข้าใจของผู้คนชมชน

โดยเฉพาะผู้นำที่ขาดความเข้าใจในแก่นแท้จะนำเอาวิถีเหล่านี้ไปปะปนกับกิจกรรมอื่น วัตถุประสงค์อื่น ทำให้กิจกรรมนั้นเปลี่ยนไป ผิดเพี้ยนไปจากเดิมจนไม่เหลือเค้ากลางเหลือแต่ชื่อที่บางครั้งก็ให้คำและความหมายผิดเพี้ยนไปจากเดิมอย่างไม่หวนคืนกลับ

ការសេដ្ឋកិច្ច

ខាងក្រោមនេះគឺជាឯកសារយោងសំខាន់ៗសម្រាប់
សិក្សាស្រាវជ្រាវអំពីសេដ្ឋកិច្ច គ.ជ.ប ខ.ជ.ប ខ.ជ.ប

จ๊าดไต

จ๊าดไตเป็นการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทย
องค์ประกอบจ๊าดไต คล้ายกับคณะลิเกของภาคกลาง ประกอบด้วยชุดนักแสดง
ชุดดนตรี มีฉาก เวที มีการแต่งกายตามท้องเรื่องที่แสดง
(ที่มา : ศูนย์ข้อมูลไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน www.thaiyai.org)

ประวัติความเข้ชมา

การละเล่นจ๊าดไต เริ่มแรกมาจากชนเผ่าพม่าและเป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวพม่า แต่ปัจจุบันไทใหญ่นำมาประยุกต์เข้ากับศิลปะของตนเอง ซึ่งเรียกว่า “ลิเกไต หรือลิเกไทใหญ่” ลิเกไทใหญ่ ๑ คณะมีผู้คนเล่นลิเกถึง ๔๐ คน คนตีกลองมีทั้งหมด ๑๐ คน แต่ละคนจะแต่งชุด “อลอง” ไทใหญ่หรือบทบาทที่ได้รับในงาน จะเหมือนการแสดงลิเกทั่วไปคือ พระเอก นางเอก ตัวผู้ร้าย คนดี ต่างๆ เพื่อให้เข้ากับบทบาทและการเล่นจะเล่นเกี่ยวกับละครจากตำราต่างๆ เช่นเรื่อง ผีดอยเงิน, แม่หมามีลูกเป็นคน เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในชาติต่างๆ เป็นเรื่องๆ ไป ระยะเวลาในการฝึกจะใช้เวลาค่อนข้างนาน แต่บทบาทที่ได้รับคนที่เคยแสดงบ่อย ๆ ไม่ต้องฝึกการร้อง การแสดงหรือรำมาก สำหรับคนที่ไม่เคยแสดงต้องมีการฝึกในการร้องรำมากกว่าคนเคยฝึกเป็นประจำ

ในอดีตนั้นการแสดงพื้นบ้านของไทยใหญ่ คือ การรำนก รำโต รำดาบ ทำร้ายรำมือเสียส่วนใหญ่โดยมีเครื่องดนตรีอย่างกลองยาว ฆ้อง ฉาบ เล่น ประกอบจังหวะ ส่วนการร้องเพลงนอกจากจะมีความโหลงแล้ว ยังมีกลอนสด ที่หนุ่มสาวมักใช้โต้ตอบกัน การแสดงจำกัดโตครั้งแรกแบบเดี่ยวโดยพ่อเฒ่า อ่อเจ๋ยะเปิดฉากขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ.๒๔๘๗ ซึ่งตรงกับวันพระใหญ่ คือนั้น ชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางภาคเหนือของรัฐฉานแห่งกันมานั่งอยู่หน้าเวที ที่สร้างขึ้นไม่ใหญ่นักหลังจากได้รับการบอกต่อๆ กันมาว่าจะมีการแสดงที่ไม่เคย เห็นที่ไหนมาก่อนในรัฐฉาน พ่อเฒ่าได้เวลาแสดงบนเวทีได้เริ่มขึ้นชายสูงวัยคนหนึ่ง ได้ยืนอยู่ด้านหลังผ้าม่าน เขาได้ร้องเพลงความโหลง หรือบทเพลงโบราณที่คน เฒ่าคนแก่นิยมนำคำที่คล้องจองกันมาเล่าเป็นเรื่องราวต่างๆ เช่น นิทานคำสอน พุทธศาสนา พร้อมๆ กับตีกลองยาวประกอบเพลงอย่างนั้นจนจบการแสดง ทว่ากลับมีผู้ชมชอบใจและเข้าชมการแสดงจนจบเป็นจำนวนมาก การแสดงใน คำคั้นนั้นจึงเป็นที่มาของการแสดงจำกัดโตในเวลาต่อมา

ภายหลังการแสดงครั้งแรกผ่านพ้นไป พ่อเฒ่าอ่อเจ๋ยะได้ชักชวนคนหนุ่มสาวในละแวกใกล้เคียงมารวมกลุ่มจัดตั้งเป็นคณะจำกัดโตฝึกร้องเพลงร่วมกัน โดยมีสมาชิกในคณะ ๑๒ คน ในช่วงเวลาเดียวกันพ่อเฒ่าอ่อเจ๋ยะได้นำเอาตยอ หรือฮอนตยอ เครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายไวโอลิน ที่เชื่อกันว่าดัดแปลงมาจาก ไวโอลินยุโรปมาสีบรรเลงร่วมกับกลองยาวและผู้ร้อง จึงทำให้การร้องเพลงมี ลักษณะที่โดดเด่นขึ้นมาก แต่คณะจำกัดโตในช่วงเริ่มก่อตั้งนั้น อยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงขาดแคลนเงินสนับสนุน และพ่อเฒ่าอ่อเจ๋ยะหัวหน้าคณะก็ ประสบกับปัญหาหลายอย่าง เช่น ในช่วงเวลาที่พ่อเฒ่าอ่อเจ๋ยะได้นำไม้เคาะ จังหวะมาร่วมประกอบการแสดงด้วย ถูกสมาชิกคัดค้านอย่างรุนแรง และชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงก็ไม่ให้การยอมรับและดูถูกดูแคลนในความคิดนี้ โดยอ้างว่าเครื่องสีสมาชิกในวงดนตรีหากินของพวกเขาขอทานชาวพม่า แต่พ่อเฒ่า ก็ไม่ได้นำมาใส่ใจแต่กลับพัฒนาดัดแปลงเครื่องดนตรีอย่างไม้เคาะจังหวะจน กลายมาเป็นจี้ตอกอย่างที่เห็นในปัจจุบัน หรือแม้แต่ในช่วงเวลาที่สมาชิกในคณะ ไม่ยอมหัดร้ายรำตามคำขอของพ่อเฒ่าอ่อเจ๋ยะ ซึ่งพ่อเฒ่าได้บันทึกเหตุการณ์

ครั้งนั้นว่า “เมื่อคนในคณะไม่ยอมร้ายรำ เราก็ทำได้แต่เพียงไปฝึกทำร้ายรำให้ลูกสาววัย ๖ ขวบของเรา จนลูกสาวร้ายรำได้เก่งจึงให้ลูกสาวไปรำให้คนในคณะดู และนับจากวันนั้นคนในคณะจึงฝึกร้ายรำตลอดมา และเป็นที่มาของการมีท่าร้ายรำในคณะจำกัดได้ขึ้น”

พ่อเผ่าได้พยายามอย่างหนักโดยนำคณะตระเวนแสดงตามงานปอยต่างๆ จนทำให้มีผู้คนรู้จักและได้รับการยอมรับจากผู้ชมเพิ่มมากขึ้น และทำให้เจ้าฟ้าจากเมืองต่างๆ จำให้ไปแสดงในงานปอยหลายครั้งหลายคราวจนได้รับเงินสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งได้นำเครื่องดนตรีชนิดใหม่ๆ เข้ามาเสริมในวงดนตรีของคณะจำกัดได้ ทำให้มีเครื่องดนตรีและอุปกรณ์การแสดงที่ครบครองมากขึ้น และกลายเป็นการแสดงยอดนิยมที่ชาวไทใหญ่ต้องตามไปดูทุกครั้ง และอาชีพนักแสดงจำกัดได้ก็กลายเป็นอาชีพที่หลายคนใฝ่ฝันในยุคหนึ่งเลยทีเดียว

กระแสฮิตจำกัดได้ คณะจำกัดได้ของพ่อเผ่าอ่อเจ๋ยะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น แต่คณะจำกัดได้ที่มีอยู่คณะเดียวในขณะนั้นไม่สามารถจัดการแสดงให้ทั่วถึงในรัฐฉานได้ พ่อเผ่าอ่อเจ๋ยะจึงใช้วิธีส่งสมาชิกในคณะไปฝึกสอนการแสดงจำกัดได้ให้กับกลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันขึ้นในเมืองอื่นๆ และดูเหมือนว่าถนนหนทางที่คิดเคี้ยวยากลำบากตามไหล่เขาในเมืองล่าเสี้ยว ภูเขาที่สูงชันในเมืองตองจี หรือแม้แต่สายน้ำสาละวินก็ไม่อาจกั้นการแสดงศิลปะพื้นบ้านอย่างจำกัดได้

การแสดงจำกัดได้ได้เผยแพร่ไปยังเมืองต่างๆ เริ่มจากเมืองต้นกำเนิดทางภาคเหนือ คือ เมืองสีป้อ เมืองจ๊อกเม เมืองต๋ายาน ลงไปยังเมืองทางภาคกลาง ภาคใต้ หรือแม้แต่เมืองเชียงตุง ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกก็ยิ่งด้านกระแสความนิยมจำกัดได้ไม่ได้ จนภายหลังคณะจำกัดได้ใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นราวดอกเห็ดและนิยมตั้งชื่อที่บ่งบอกถึงเมืองของนักแสดงพ่วงท้าย เช่น คณะจำกัดได้นางเล็กเมืองมู่ คณะจำกัดได้สีป้อ คณะจำกัดได้เวียงปางโหลง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้วงจำกัดได้จึงได้มีโอกาสต้อนรับพระเอก นางเอกลิเกหน้าใหม่ๆ มาแจ้งเกิดกันตลอดเวลา หากเปรียบกับวงการบันเทิงไทย จำกัดได้ก็เปรียบกับละครหลังข่าวที่ชาวบ้านร้านตลาดติดตามงอมแงมและพระเอก นางเอกลิเกหน้าใหม่ๆ ต่างพากันแจ้งเกิดจนยังไม่ทันจำชื่อก็ตกอันดับไปรับบทตัวรองเสียแล้ว

วิธีการเล่น

ตามประเพณี ลีเกไทยใหญ่นั้น จะต้องมีการไหว้ครู ซึ่งเป็นช่วงของพิธีกรรมที่สำคัญ โดยจัดเป็นพานมีเครื่องบูชาครูที่ชาวไตเรียกว่า “เฟิน” ในเฟินนั้นบรรจุเครื่องเช่นไหว้ต่างๆ ประกอบด้วยกล้วย มะพร้าว ข้าวสาร พลุ บุหรี่ เมียง ใบชา ดอกไม้ ข้าวตอก ผ้าขาว ผ้าแดง เทียน รูป ปักธงอันเล็กบนกล้วย .. ข้างๆพานจะมีเครื่องดนตรีชนิดเป่า ที่เรียกว่า ตี๋ยอ .. สิ่งสำคัญของเฟินคือการจุดเทียนให้สว่างอยู่ตลอดการแสดง ห้ามมีการจับต้องจนกว่าการแสดงจะสิ้นสุด จึงจะสามารถดับเทียนและจับต้องได้ สำหรับการบูชาครูนี้ เมื่อทำพิธีบูชาเสร็จ นักดนตรีจะทำการบรรเลงเพลงบูชาครูสุรัสสดี ยกตัวอย่าง บทไหว้ครูของชาวปางมะผ้า จะมีการกล่าวเชิญ ผีกกลางวัน ผีกกลางคืน ผีเดือน ผีดาว ผี ๑๒ นาง เจ้าบ้านเจ้าเมือง มาเพื่อให้การรำเป็นไปด้วยความราบรื่น รำได้อ่อนช้อยสวยงาม และทำให้ผู้แสดงมีจิตใจกล้าแสดงมากขึ้น

การแสดงหลังจากนั้นจะมีการร้องเพลง โดยนักร้องของคณะสลับเปลี่ยนกันออกมาร้องเพลง ส่วนใหญ่จะเป็นการร้องแสดงความชื่นชมต่องานที่จัด ขอขอบคุณผู้ชม ต่อจากนั้นก็จะเป็นการแสดงตามเนื้อเรื่อง เรื่องที่ใช้แสดงส่วนใหญ่จะเป็นชาดกใน

พระพุทธศาสนา เช่น เวสสันดรชาดก ทศชาติหรือเรื่องในวรรณคดี หรือ เรื่องที่คิดขึ้นใหม่ให้ทันเหตุการณ์ปัจจุบัน มักพูดเรื่องให้มีคติสอนใจ

การแสดงจำตอของชุมชนไทใหญ่บ้านเวียงหวาย ต.ม่อนปิ่น อ.ฝาง ยังมีให้เห็นกันอยู่ในงานประเพณี งานสำคัญต่างๆ ในชุมชน เช่น งานปอยล้างลอง งานปอยออกหว่า งานฉลองสิ่งก่อสร้างของวัด งานศพของพระผู้ใหญ่ (งานปอยล่อ) ซึ่งเนื้อหาที่คณะจำตอจะเล่นก็จะเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงาน

เช่น ประวัติของพระที่มรณภาพ สรรเสริญเยินยอคุณความดีของเจ้าภาพ เป็นต้น สำหรับนักแสดงจำกัดในเขตตำบลม่อนปิ่นที่ยังมีหลงเหลืออยู่ก็มีประมาณ ๑๐ กว่าคน กระจายตัวอยู่ตามหมู่บ้าน เป็นคนงานในสวนส้มบ้านลาน เขตตำบลม่อนปิ่น ตามแนวตะเข็บชายแดนฝาง-พม่า บ้านปางม้า ในยามมีภารกิจที่ต้องร่วมกันแสดงจำกัดก็จะโทรศัพท์หรือเดินทางไปตามตัวสมาชิกในวงที่กระจายตัวอยู่ตามอำเภอแม่ฮวย เวียงแหง ไชยปราการมาร่วมเล่นจำกัดด้วยกัน ใครมีเครื่องดนตรีชนิดใดก็นำติดตัวมาร่วมเล่น ร่วมบรรเลงกัน อาจขอเวลาเจ้าภาพจัดงานสักครึ่งวันเพื่อร่วมกันฝึกซ้อมการแสดงร่วมกัน ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในการแสดง เพราะแต่ละคนมีความเป็นศิลปินจำกัดในสายเลือดอยู่แล้ว

ปัจจุบันพ่อเผ่าจิ๊กตะอยู่บ้านลาน ต.ม่อนปิ่น อ.ฝาง อยากจะรื้อฟื้นลิเกจำกัดในเขตตำบลม่อนปิ่น แต่เนื่องจากเยาวชนไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่ค่อยใส่ใจการแสดงจำกัด ทั้งนี้พวกเขาให้เหตุผลว่าภาษาที่ใช้ในการแสดงจำกัด เป็นภาษาไตแบบดั้งเดิม เด็กรุ่นใหม่ฟังไม่รู้เรื่อง อีกทั้งการแสดงจำกัดเป็นเรื่องยาก ผู้เล่นต้องเก่งการใช้คำคล้องจอง มีปฏิภาณไหวพริบดี สามารถพูดตอบโต้โดยใช้สถานการณ์ปัจจุบันได้ มีความรู้เรื่องชาดกในพระพุทธศาสนา ดนตรีก็มีราคาแพง หาซื้อยาก เล่นยาก ต้องอาศัยใจรักและหมั่นฝึกซ้อมกันบ่อยๆ จึงจะแสดงได้ดีซึ่งแทบจะหาเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวไม่ได้เลย ประกอบกับคนฝึกสอนก็ไม่ค่อยมี จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การสืบทอดการแสดงจำกัดทำได้ยาก

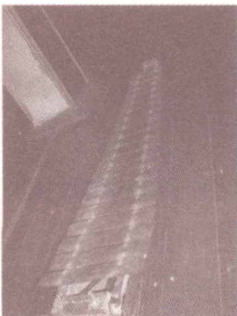
อุปกรณ์

สำหรับเครื่องดนตรีในการเล่นประกอบด้วยเครื่องดีด ดี เครื่องสี่ (ฮอว์นไวโอลิน) เครื่องเป่า ซึ่งเครื่องดนตรีบางชนิดได้รับอิทธิพลมาจากยุคที่อังกฤษเป็นเจ้าของานิคมของพม่า ภายหลังจากชาวไทเป็นกลุ่มชนรัฐฉาน การดนตรีนี้จึงถูกนำมาบรรเลงจวบจนปัจจุบัน

ตียอ .. เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ประเภทเครื่องสีคันชักอิสระ มีลำโพงเสียง อย่างเครื่องเล่นแผ่นเสียงโบราณ ลักษณะของ เครื่องดนตรีเป็นการผสมผสานระหว่างไวโอลิน กับลำโพงขนาดเล็ก บางถิ่นอาจจะเรียกต่าง กันไป เช่น ตอยอ .. ตอลอ .. ตึงสี .. หรือ

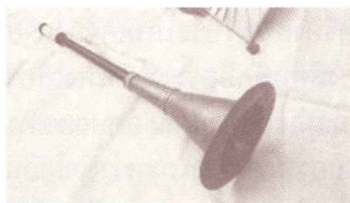
ไวโอลินฮอร์น ในทางดนตรีวิทยา .. เครื่องดนตรีนี้เป็นไวโอลินพิเศษในชื่อที่ เรียกกันว่า Stroh-Violin ตามนามนักประดิษฐ์ชื่อ John Matthias Augustus Stroh เป็นผู้สร้างขึ้นร่วมกับ Sir Charles Algernon Parsons เครื่องดนตรี ชนิดนี้เคยเป็นที่นิยมระหว่างช่วง ค.ศ.๑๘๙๙-๑๙๔๙ เคยปรากฏเสียงและรูปใน การบันทึกเสียงเพลงคลาสสิกยุคแผ่นครั้ง คาดว่าคนอังกฤษได้นำเข้ามาเผยแพร่ ในยุคที่อังกฤษเป็นเจ้าอาณานิคมของพม่า ภายหลังชาวไตซึ่งเป็นกลุ่มชนรัฐฉาน ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษด้วย ได้นำเครื่องดนตรีชนิดนี้มาบรรเลง กระทั่งจวบจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ตกทอดมาจากชุมชนต่าง วัฒนธรรม เข้ามาสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งได้อย่างน่าอัศจรรย์

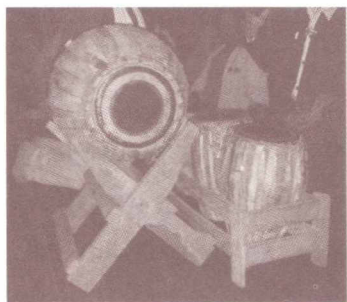
ปัตตายา .. เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีโลหะ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองของวงดนตรีลักษณะเดียวกับ ระนาดเหล็ก (Metalphone) มีลูกระนาด ๑๘-๒๔ ลูก วางเรียงบนรางไม้ ตีด้วยไม้หุ้มยาง

มองเซิง .. เป็นฆ้องแผง (Framed Gong) ชุดหนึ่งมี ๓ แผง มีลูกฆ้องทองเหลืองบรรจุ อยู่ในเฟรมสี่เหลี่ยมผืนผ้าลดหลั่นกันไป ๑๗ ใบ เรียงลำดับตัวโน้ตจากต่ำไปสูง เล่นทำนอง สนับสนุนตียออีกที

ปี่ .. เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่ใช้ในวงจำตโต โดยทั่วไปใช้ปี่แน ซึ่งนิยมใช้ทั่วไปในล้านนา

กลองปืด .. เป็นกลองซิ่งหนึ่ง ๒ หน้า รูปร่างลักษณะคล้ายถังเบียร์ มีสายหนังเรียดยาวจำนวนมากซึ่งไว้รอบตัวกลอง

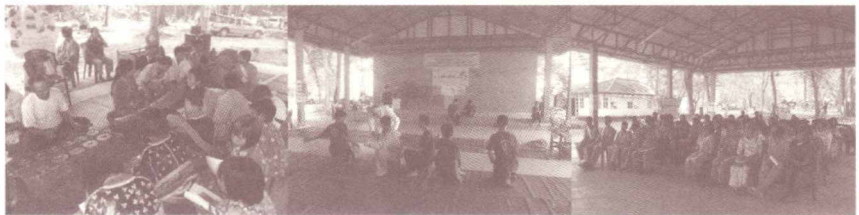
จี่ .. เป็นเครื่องตีประกอบจังหวะให้กับวงดนตรี ตรึงฉิ่งหรือฉาบใหญ่ข้างหนึ่งไว้กับหมอนไม้ เมื่อตีใช้ไม้ท่อนยาวขนาดเล็กตีให้ลงตามจังหวะ

คุณค่า/ความขรรษา

“อานันท์ นาคคง” ศิลปินผู้สร้างสรรค์เพลงประกอบภาพยนตร์โหมโรง บอกไว้ว่า แท้จริงแล้วการแสดงของชาวไทยใหญ่หาใช้ลิเก เพราะการละเล่นจำตโต ถือเป็นเสน่ห์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวไต (ไทใหญ่) เป็นมหรสพที่ครบเครื่องที่สุด เพราะสามารถสอดแทรกการร้อง รำ ทำเพลง สนทนา เครื่องแต่งกาย เวที ฉาก เนื้อหาวรรณคดีรวมเป็นหนึ่งเดียว โดยสืบทอดมาจากรูปแบบดั้งเดิมของชาวไตในรัฐฉาน แล้วนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแม่ฮ่องสอน

“จุดเด่นของจำดไต คือ มีการคละเคล้าสัดส่วนของการแสดง เช่น การขับร้องเดี่ยว ร้องคู่เกี่ยวพาราฮี เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความรัก คำสั่งสอนของผู้ใหญ่ โดยใช้ภาษาไทใหญ่โบราณ ฉะนั้นการขับร้องจึงถือว่า ยากมาก การแสดงดนตรีสด เมื่อการแสดงหนึ่งชุดจบลงก็จะมีโฆษกออกมาพูด แนะนำหรือสอดแทรกแง่คิด โดยบทพูดบทร้องทั้งหมดจะเป็นภาษาไทโบราณ ซึ่งจะแตกต่างจากภาษาที่สื่อสารกันประจำวัน ทำให้คนที่ศึกษาหรือสืบทอด ต้องร่ำเรียนภาษานี้ใหม่ทั้งหมด” อานันท์ ให้ข้อมูล

(ที่มา : บทความ “บ้านแม่ละนา จำดไตในความทรงจำ www.oknation.net/blog/supawan)

กลุ่มเยาวชนในโครงการดนตรีหลากหลายเผ่าพันธุ์ ร่วมเรียนรู้ การแสดงท่าทางการรำ การใช้และการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงจำดไต

หลังจากได้ข้อมูล เนื้อหาของจำดไตแล้วก็นำ มาร่วมกันวิเคราะห์หาความหมาย คุณค่า และบทบาทหน้าที่ของการแสดงจำดไต

๒ (ข้าวไข่ไขนง)

การสร้างที่อยู่อาศัยภายใต้พื้นที่ราบบริเวณเชิงหุบเขาอันสลับซับซ้อน และสภาพทางภูมิอากาศอันหนาวเย็น กอปรกับความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบ จากป่าเขาของภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย ชาวไตได้ตั้งถิ่นฐานอาศัย อยู่ท่ามกลางความพยายามที่จะต่อสู้และปรับตัวเพื่อให้เข้ากันได้อย่างกลมกลืน กับสภาวะแวดล้อมเหล่านั้น ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาอันยาวนานของ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่พักอาศัยจนเกิดรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รูปแบบบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในปัจจุบันบางอย่างเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม แต่ก็ไม่ทิ้งลักษณะดั้งเดิมของชาวไต ที่มีรูปแบบที่โดดเด่นเป็นแบบฉบับของตนเองนั้น หากจะจำแนกตามลักษณะของเรือนแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ*

๑. เรือนพักอาศัย หมายถึงอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อการใช้สอย ประกอบกิจที่เกี่ยวข้องกับการเข้าอยู่อาศัยแต่ละครัวเรือน โดยมีขนาดของ พื้นที่อาคารและรูปแบบลักษณะเรือนแปรไปตามปัจจัยและฐานะของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจแยกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑.๑ เรือนจั่วเดียว หมายถึง เรือนไม้ขนาดเล็กหลังคาเดี่ยว เป็นเรือนแคบๆ ใต้ถุนเตี้ย มักเป็นเรือนของผู้มีฐานะไม่ค่อยจะสู้ดีนัก หรือผู้ที่ เริ่มต้นตั้งครอบครัวใหม่ โดยใช้เป็นเรือนชั่วคราว ตัวเรือนมักเป็น ๓ ห้องเสาด้านหลังกันฝาใช้เป็นสวนนอน ส่วนหน้าใช้เป็นเต็น (ไทยใหญ่เรียกว่า ฮ้าน) ต่อจากเต็นลดระดับลงเล็กน้อยต่อยื่นออกเป็นชานแคบๆ ทำบันไดพาดขึ้นเรือน ได้ขยายค้ำที่ยื่นคลุมลงมาถึงส่วนของพื้นที่ชานทั้งหมด ด้านข้างเรือนด้านหนึ่ง

* (อวิस्ता ไชยศร : 05/09/2550 ; วัฒนา กวีวัฒน์ : 05/09/2550)
(สืบค้นจาก <http://gotoknow.org/blog/khinla/51920>)

มักต่อชานโอบยาวไปถึงสุดอาคารเพื่อใช้ทำเป็นห้องครัว โดยซักปึกหลังคายื่น
คลุมลงมาเป็นผืนเดียว ผืนห้องครัวจะต่อเป็นชั้นเล็กๆ ยื่นเลยออกมาภายนอก
อาคารเพื่อใช้เป็นที่วางของและทำเป็นร้านน้ำ (เข่งน้ำ) ซึ่งเช่นเดียวกับส่วนของ
ผืนห้องนอนอีกด้านหนึ่งที่ทำเป็นหิ้งพระพุทธรูป (เข่งเจ้าพะลา) เรือนประเภท
นี้ โครงสร้างเรือนจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ส่วนฝาผนังมักจะใช้ไม้ไผ่สานเป็นแผงขัดแตะ
พื้นเรือนบ้างก็ใช้ไม้แป้นหรือแผ่นกระดาน บ้างก็ใช้ไม้ฟาก หลังคามุงด้วยใบตองตึง

๑.๒ เรือนแฝด หมายถึง เรือนไม้ขนาดใหญ่ที่ทำเป็นเรือน
แฝดคู่กัน โดยทำหลังคาจั่วติดกัน ๒ ตัว คลุมพื้นที่ใช้สอยซึ่งประกอบด้วยเรือน
นอนหลังหนึ่งและเรือนครัวหลังหนึ่ง ตัวเรือนมักทำเป็นเรือนขนาด ๕ ห้องเสา
ยกพื้นเรือนสูง ใต้ถุนเรือนใช้เป็นที่นั่งพักผ่อน ทำงาน เก็บของต่างๆ เช่น เก็บข้าว
เครื่องมือทำนา พาหนะ รวมทั้งเป็นที่พักของสัตว์เลี้ยง ความสูงของใต้ถุนจะอยู่
ราว ๒.๕๐ เมตร ตัวเรือนมักจะหันด้านสกัดอยู่ในแนวทิศเหนือใต้ ทั้งนี้ คงเพื่อ
ให้เรือนนั้นสามารถรับแสงแดดอันจะสร้างความอบอุ่นแก่ตัวเรือนยิ่งขึ้นนั่นเอง
เรือนประธานซึ่งเป็นเรือนนอนขนาดใหญ่กว่าเรือนรองซึ่งเป็นเรือนครัว ทั้งนี้
เป็นไปตามความเชื่อของชาวล้านนาที่จะไม่ทำจั่วเรือน ๒ หลังให้มีขนาดเท่ากัน
เรือน ๒ หลังแฝดนี้เชื่อมต่อกันด้วยฮ่อมริน ซึ่งมักจะทำระดับให้ลดต่ำลงกว่า
พื้นห้องนอน และเดินให้เพียงพอสำหรับศิระคนที่จะเดินลอดผ่านใต้เต้าที่จะ
มารับรวงน้ำนั้นได้ พื้นที่ใช้ส่วนหลังใช้เป็นห้องนอน มีเต็นอยู่ด้านหน้า เต็นส่วนนี้
ใช้ประโยชน์หลายอย่างทั้งเป็นที่นั่งกินข้าว รับแขก เลี้ยงพระ นอนเล่น รวมไปถึง
จัดตั้งศพเมื่อสมาชิกในครอบครัวได้เสียชีวิตลง

๒. เรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้า หมายถึง อาคารเดิมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้
ประโยชน์ต่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก ต่อมาได้ปรับปรุงบางส่วนของอาคารเพื่อใช้
ประโยชน์ต่อการประกอบกิจการการค้าที่เพิ่มขึ้น เรือนประเภทนี้อยู่ในเรือนทั้ง
ที่เป็นแบบเรือนจั่วเดี่ยวและเรือนแฝด การต่อส่วนของอาคารออกมาเพื่อกัน
เป็นห้องสำหรับวางเก็บสินค้านั้น ส่วนใหญ่มักอาศัยด้านข้างของเรือนเป็นเกณฑ์
เพราะไม่ติดขัดกับส่วนของชานเรือน โดยต่อปีกหลังคาคลุมลงมาเช่นเดียวกับ

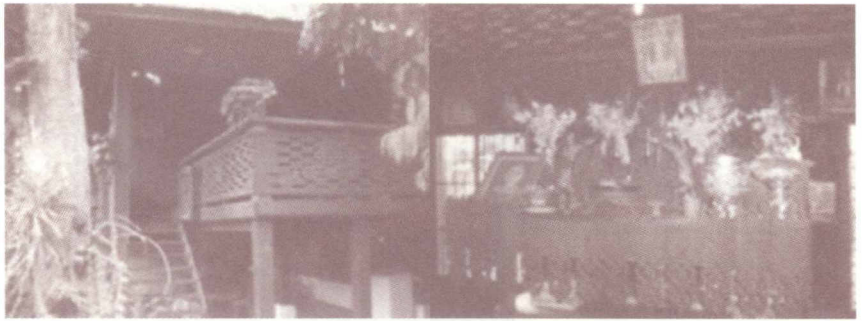
การยื่นคลุมห้องครัว หากทางสัญจรอยู่ด้านสกัดของเรือน ก็มักทำเป็นเรือนจั่ว ยกพื้นเตี้ยๆอีกหลังหนึ่ง ต่อชิดกับด้านข้างของเรือนใหญ่ขึ้น เมื่อบ้านเมืองได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาสู่สังคมของชาวไต ส่งผลทำให้ลักษณะและรูปแบบของเรือนพักอาศัยของชาวไตมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพดั้งเดิมค่อนข้างมาก เหลือแต่บางส่วนที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น นอกนั้นพบว่าเรือนพักอาศัยจะเปลี่ยนไปเป็นแบบร่วมสมัย หลังคาเปลี่ยนจากใบตองตึงเป็นมุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้อง พร้อมทั้งโครงสร้างตัวเรือนไม่ว่าจะเป็นโครงหลังคา เสา ฝาผนัง และพื้นเรือนก็จะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นไม้สัก หรือก่อด้วยอิฐและปูนซีเมนต์ ปัจจุบันแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะบางอย่างไป แต่ส่วนใหญ่ก็พอมองเห็นเค้าโครงลักษณะเดิมของเรือนไตอยู่ เรือนไตดูจากภายนอก บ่งบอกถึงผู้อยู่อาศัยว่ามีจิตใจเอื้ออารี มีความเป็นมิตรกับทุกคน ความโล่งโปร่ง เปิดกว้าง เหมือนกับพร้อมจะต้อนรับทุกท่านที่มาเยือนตลอดเวลา คนไตโดยนิสัยเป็นคนรักสงบ เยือกเย็น สุขุม เป็นมิตรอยู่แล้ว จึงมีน้ำใจไม่เคยขาด หากมีโอกาสได้ไปเยี่ยมบ้านไต จะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และถือเป็นความภูมิใจที่ได้ต้อนรับผู้มาเยี่ยม

รูปแบบเฮินไต หรือบ้านเรือนของชนไตใหญ่ ในอดีต ป้ออซซ์

ลักษณะของเฮินไต หรือบ้านของชาวไทใหญ่

บ้านไทใหญ่แบบโบราณ

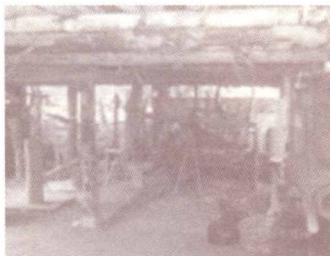
เรือนชานบ้านแบบไทใหญ่ หิ้งพระของชาวไทใหญ่จัดทำอย่างสวยงาม

เรือนแฝดสองห้อง

สิ่งสำคัญในบ้านและลักษณะสำคัญของบ้าน ประกอบด้วย

๑.หม้อน้ำ	๒.กระบวยตักน้ำ	๓.น้ำเต้าใส่น้ำ
๔.กระบอกส่งสัญญาณ	๕.หิ้งพระ	๖.ชั้นข้าวตอกดอกไม้
๗.แอ้วปู้	๘.ก๊อกเป่	๙.เฟินข้าว
		๑๐.ก๊อกไฟ
		๑๑.การเข้าไม้

ใต้ถุนบ้าน

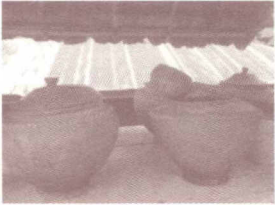
ส่องไฟ (ห้องครัว)

หิ้งพระ

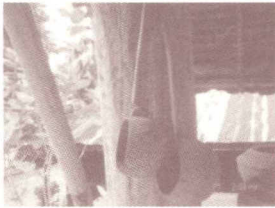

ลักษณะบ้าน

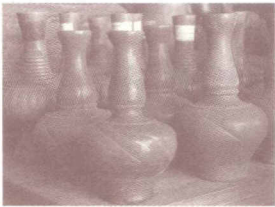
ชุ่มหม้อน้ำ

หม้อน้ำของชาวไทยใหญ่ ทำมาจากดินปั้นเป็นรูปทรงหม้อน้ำมีไว้สำหรับใส่น้ำดื่มเนื่องจากทำจากดินเผา นี้เอง ทำให้เมื่อใส่น้ำแล้วทำให้น้ำนี้เย็นอยู่ตลอดเวลา

กระบวยตักน้ำ

กระบวยตักน้ำนิยมทำมาจากกะลามะพร้าว ต้มจับทำด้วยไม้เจาะรูเอาด้ายมาร้อยเพื่อห้อยไว้ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับตักน้ำดื่ม

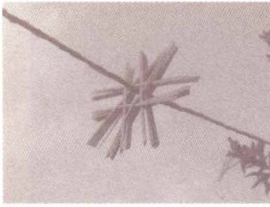
น้ำเต้าใส่น้ำ

น้ำเต้าทำจากดินเช่นเดียวกับหม้อน้ำ แต่มีขนาดเล็กกว่า ใช้ใส่น้ำดื่มสมัยก่อนไม่มีวัสดุที่เป็นพลาสติก ดินเผาจึงเป็นที่นิยมสำหรับใส่น้ำดื่ม เพราะทำให้น้ำมีกลิ่นหอม

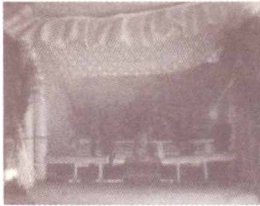
กระบอกส่งสัญญาณ

กระบอกทำจากไม้ไผ่ ในสมัยก่อนในการส่งสัญญาณบอกเหตุหรือเรียกประชุมจะใช้การตีไม้

ตาแหลว

ทำจากไม้ไผ่หรือหวายสานขัดกัน ใช้สำหรับติดไว้เพื่อกันภูตผี ตามความเชื่อที่ว่าถ้าบ้านใดทำตาแหลวเพื่อแขวนไว้กันภูตผีหรือสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ไม่ให้เข้ามาทำร้ายคนในบ้านและให้อยู่เย็นเป็นสุข

หิ้งพระ (แข่งพารา)

ภายในหิ้งพระ

ชาวไทใหญ่นิยมนำข้าวที่หุงตอนเช้ามาถวายไว้บนหิ้งพระทุกเช้า ก่อนที่จะตักรับประทาน หิ้งพระสร้างขึ้นเพื่อสักการะ บูชา กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยทุกบ้านจะต้องมีหิ้งพระไม่ว่าใหญ่ก็เล็กตามฐานะของเจ้าบ้าน

หิ้งพระนิยมตั้งอยู่หัวนอนทางทิศตะวันออก ภายในประกอบด้วย พระพุทธรูป แจกันดอกไม้ ที่จุดธูปเทียน และชุดชอมต่อที่ประกอบด้วย แก้วน้ำและจานข้าวใบเล็กๆ

ขันข้าวตอกดอกไม้

ใช้สำหรับวางข้าวตอกดอกไม้ เพื่อถวายพระหรือผู้ที่เคารพนับถือ ทำจากไม้ไผ่หรือหวายสานเคลือบด้วยครั่งลงรัก เพื่อความคงทนสวยงาม คนไทใหญ่นิยมใช้เป็นภาชนะในการใส่ข้าวตอกดอกไม้เพื่อนำไปสักการบูชา

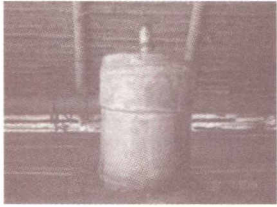
แอ๊ปปู้(ที่ใส่หมากพลู)

ทำมาจากไม้ไผ่ เป็นที่ใส่เครื่องหมากพลู คนสมัยก่อนกินหมากเลยหาวิธีการสำหรับเก็บเครื่องหมากพลู ยาสูบ และอื่นๆ ที่ใช้สำหรับรับแขกเป็นต้น

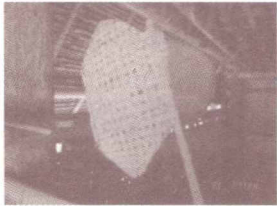
ก๊อแป

ใช้สำหรับตวงข้าวสารทำจากไม้ไผ่ในสมัยก่อนจะใช้ไม้ไผ่จักสานคึดคั้นขึ้นมาในการใช้ตวง ปริมาณของข้าวสารหรืออื่นๆที่มีลักษณะเดียวกัน

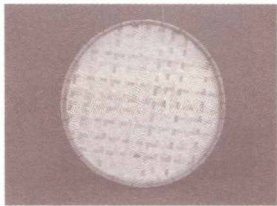
ก๊อไฟ (ตะเกียง)

ใช้จุดให้แสงสว่างในเวลาค่ำคืนทำจากไม้ไผ่ใส่ด้าย
น้ำมันก๊าด เพราะสมัยก่อนยังไม่มีไฟฟ้าใช้
(ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 27/12/2550)

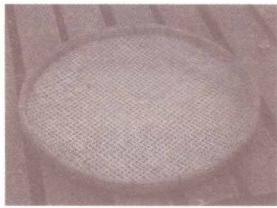
วี (พัด)

ใช้สำหรับพัดขณะที่อากาศร้อน ทำมาจากไม้ไผ่สาน
เนื่องจากในสมัยก่อนยังไม่มีพัดลมใช้และยังสามารถ
ใช้พัดแมลง หรือยุงได้อีกด้วย

โล่ง (กระด้ง)

ใช้สำหรับคัดข้าว ทำจากไม้ไผ่ เนื่องจากในสมัยก่อน
จะตำข้าวเปลือก หลังจากตำแล้วจะใช้กระด้งคัดแกลบ
ออกเพื่อให้เหลือเฉพาะเมล็ดข้าวสาร และยังเป็น
ภาชนะใส่ของแห้งอีกด้วย

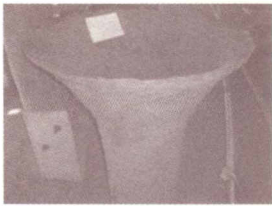
ชิง (กระด้งตาห่าง) คือ กระด้งตาห่างคล้ายตะแกรง
มีความถี่ ห่างหลายขนาด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์
ในการใช้ร่อน เช่น ใช้ร่อนทราย ร่อนถั่ว ต่างๆ ทำมา
จากไม้ไผ่ ในสมัยก่อนจะใช้ชิงในการคัดเมล็ดพันธุ์
พืชที่สมบูรณ์เพื่อนำเมล็ดที่สมบูรณ์ไปปลูก โดยการร่อน
เมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ก็จะหลุดผ่านตาชิงตกลงมาด้านล่าง

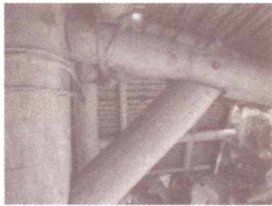
เตาไฟ ใช้ในการติดไฟหุงต้ม อาหาร ในสมัยก่อนจะใช้
ฟืนเป็นวัสดุหลักในการติดไฟ เพื่อหุงข้าวและทำกับข้าว

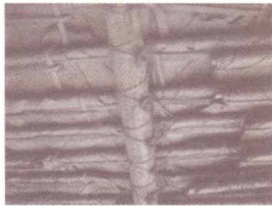
แปมใหญ่ แปม เป็นภาชนะใช้สำหรับใส่ข้าวของต่างๆ
ทำจากไม้ไผ่ เนื่องจากในสมัยก่อนไม่มีตะกร้า ไม่มีถุง
พลาสติก หรือถุงหิ้วใช้จึงได้คิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้งาน
วิธีใช้ คล้องป่า หรือคาดหัว

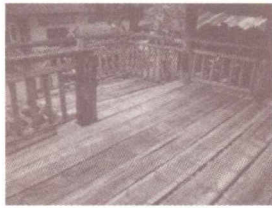
โปงา ใช้เก็บงาทำจากไม้ไผ่และมูลควาย เนื่องจากในการเก็บเกี่ยวงาของชาวไทใหญ่ต้องใช้ ความระมัดระวังสูง เพราะต้องให้เมล็ดงาออกจากฝัก จึงใช้โปงามาช่วย โดยการที่หลังจากเกี่ยวงามาแล้วจะนำต้นงาที่มีฝักงานำมาสลัดๆ ลงภายในโปซึ่งตั้งในจะมีตะแกรง จึงทำให้เหลือเฉพาะเปลือกงาเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านสมัยก่อน ในการทำโปงา จะฉาบมูลควายด้านในทาให้รอบ หลังจากนั้นนำมาตากแดดให้แห้งก็ใช้งานได้

การเข้าไม้ ในสมัยก่อนไม่มีตะปูใช้เช่นปัจจุบันนี้ จึงถือได้ว่าการเข้าไม้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้คิดค้นขึ้นมาใช้ โดยการเจาะไม้อีกอันหนึ่งเพื่อให้ไม้อีกอันสามารถสอดเข้ากันได้ทำให้ไม้ยึดติดกันโดยไม่ต้องใช้ตะปูตอก

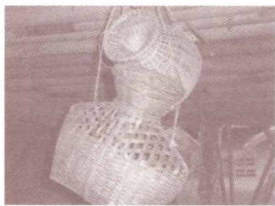
การมุงหลังคา บ้านไทใหญ่ในสมัยก่อนจะมุงหลังคาด้วยใบตองตึง หรือใบพลวง โดยจะมุงด้วยใบตองตึงซ้อนๆ กันแล้วนำตอกมามัดให้ติดกับไม้เพื่อยึดใบตองตึงให้ติดกัน

ชานบ้าน จะเป็นส่วนที่ยื่นออกมาจากตัวบ้าน สร้างไว้สำหรับรับแขกและสามารถนอนตากลมยามค่ำคืนได้

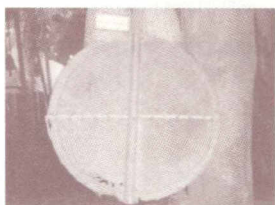
หัวบันไดบ้าน เนื่องจากบ้านเรือนสมัยก่อนเป็นบ้านไม้ยกพื้นสูง จึงมีการทำบันไดขึ้นบ้าน โดยสร้างจากไม้เนื้อแข็งที่มีความคงทน

ตุ้มใส่ปลาไหล ใช้ดักปลาไหล สานจากไม้ไผ่ ใช้สำหรับดักจับปลาไหลใช้ปูนาไหลกละเอี้ยด ใส่ไว้ด้านในล่อปลาไหล

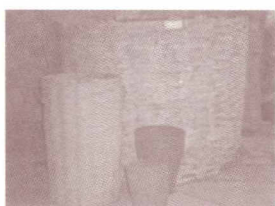

ป้อมใส่ปลา ทำจากไม้ไผ่ เป็นที่สำหรับใส่ปลา ในขณะที่ออกจับปลา หรือทอดแห

วีหลางข้าว (พัดข้าว)

ใช้สำหรับพัดวีเศษละอองหรือเศษหญ้าออกจาก กองข้าวหลังจากการตีข้าวเสร็จแล้ว ซึ่งทำมาจาก ไม้ไผ่หรือหวาย

อึ่ง (ยั้งฉางข้าว) ใช้สำหรับใส่หรือเก็บข้าวเปลือกทำ จากไม้ไผ่และมูลควาย ในการเก็บข้าวเปลือกนั้นจะต้อง เก็บในที่แห้งกันความชื้น เนื่องจากข้าวเปลือกมีจำนวน มากไม่มีที่เก็บจึงคิดค้นหาวิธีเก็บแบบง่ายๆ โดยนำไม้ ไผ่มาสานแล้วทาด้วยมูลควายทาภายในตากให้แห้งก็ ใช้งานได้

แอกวัวควาย ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับคล้องคอ วัวควาย เพราะในสมัยก่อนใช้วัวควายในการไถนาและ ต้องใช้แอกใส่ประกอบในการไถนาด้วย

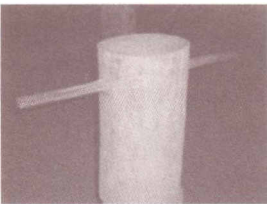
ฮอกวัว ฮอกควาย ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับ คล้องคอ วัว ควาย เพราะในสมัยก่อนเลี้ยงวัวแบบ ปล่อยให้วัว ควายออกไปกินหญ้าตามทุ่งนาเพื่อที่จะ หาตัวได้ง่ายจึงใส่ฮอกให้ เมื่อได้ยินเสียงฮอกที่ตั้ง จะ ได้ทราบว่า วัว ควาย อยู่ตรงไหน

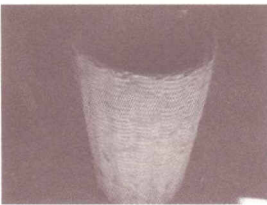
เกวียน ทำจากไม้เนื้อแข็ง เนื่องจากในสมัยก่อนไม่มีรถเดินทางด้วยเท้าและได้คิดค้นการใช้เกวียนขึ้นเพื่อใช้ในการเดินทางและขนข้าวของพืชไร่พืชสวนในอดีต โดยนำวัวมาเทียมเกวียน

ครกมอ ใช้ตำข้าวเปลือก ทำจากไม้เนื้อแข็ง ในสมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าวจึงได้คิดค้นครกมอขึ้นมา

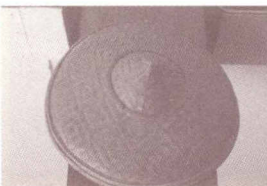
โหลย ใช้โม่งาและโม่ข้าว ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับการสีข้าวเป็นเครื่องทุ่นแรงที่ดีกว่าการตำข้าวด้วยมือ

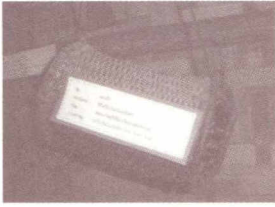
ต่าง ใช้ใส่ของหนักใช้บรรทุกของหนักบนหลังวัวควาย เพื่อเป็นเครื่องทุ่นแรง ทำจากไม้ไผ่และมูลควาย ใช้มูลควายทาแล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิท

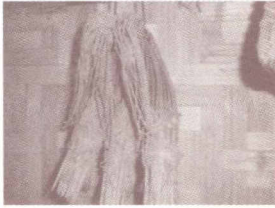
จ้อยต่างวัว ทำจากไม้เนื้อแข็งและเชือก ใช้สำหรับสอดเชือกเพื่อเหนี่ยวรั้งวัวควาย สอดระหว่างจมูกแล้วโยงไปถึงหลังใบหู เชื่อมต่อกับเชือกที่ใช้บังคับวัวควายให้เดินไปในทิศทางที่ต้องการ

ก๊ิบ ก๊ิบหรือหมวกพื้นบ้านชาวไทใหญ่ มีลักษณะคล้ายงอบของภาคกลางแต่รูปร่างเหมือนดอกเห็ดที่ยังไม่บานเต็มที่และมีจุดตรงกลางเป็นกรวยขนาดใหญ่สานจากไม้ไผ่ที่นำมาทำข้าวหลาม เรียกว่า “ไม้ข้าวหลาม”

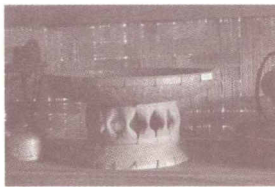
ของใส่ ใช้ใส่ไม้สำหรับล่อไก่ป่า โดยใส่ไม้ที่จะนำไปล่อ
ไก่ป่าอีกตัวในป่า ทำจากไม้ไผ่หรือสานด้วยหวาย

คีม ใช้ปักไว้ใกล้ๆของไม้ ในการดักจับไก่ป่า โดยจะ
หาวิธีการหลอกล่อไก่ป่าให้เข้าใกล้ของ โดยใช้คีมปัก
ไว้ใกล้ๆ ถ้าไก่ป่าตกใจจะถูกดักจับได้

ก่าง (ธนู) เป็นเครื่องมือใช้ยิงเพื่อล่าสัตว์ ลักษณะ
การใช้คล้ายกับธนู แต่ใช้ดินเหนียวปั้นเป็นลูกกลมๆ
ตากให้แห้ง หรือก้อนหินเป็นกระสุนสำหรับยิง
ปัจจุบันไม่นิยมใช้ แต่จะนำมาเป็นกิจกรรมแข่งขันใน
งานประเพณี หรือเทศกาลของชุมชน

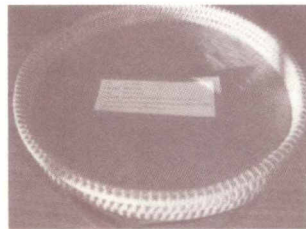

เฝื่อน้ำเมี่ยง (ขันโตกน้ำชา) ทำจากไม้ไผ่หรือหวาย
ใช้เป็นที่ใส่น้ำเมี่ยง (น้ำชา)และอุปกรณ์การดื่มน้ำเมี่ยง
เช่น ก้อนน้ำเมี่ยง เกลือ ถั่วขบเคี้ยว บุหรี่ ตามวิถีของ
ชาวไทใหญ่ที่ให้การต้อนรับแขกจะมีการดื่มน้ำชา
กันไป พุดคุยกันไป

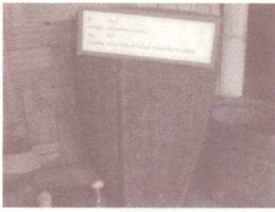

เฝื่อนขนาดใหญ่ (ขันโตก)

เฝื่อน ใช้จัดสำหรับข้าว เพื่อใช้เป็นที่วางจาน ชาม และอาหาร โดยจะนั่งรับประทาน
อาหารล้อมวงกัน การรับประทานอาหารของคนสมัยก่อน จะรับประทานพร้อม
หน้าพร้อมตากัน โดยนั่งเป็นวงกลมเพื่อจะได้ตักอาหารได้ทั่วถึงกัน และการตัก
อาหารนั้นต้องให้ผู้ใหญ่เป็นผู้เริ่มตักอาหารก่อน

เฝื่อนขนาดเล็ก (ขันโตก)

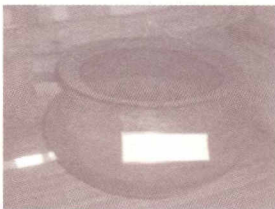
แปมปุง ใช้สำหรับใส่ข้าวของต่างๆ เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีตะกร้า ไม่มีถุงหิ้ว จึงคิดค้นแปมปุงขึ้นมาใช้งาน ซึ่งทำมาจากไม้ไผ่สาน

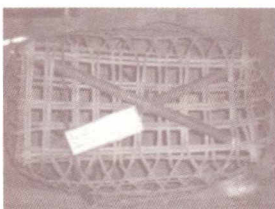
หมากน้ำเต้า ใช้สำหรับใส่น้ำ ชาวไทใหญ่สมัยก่อนนิยมนำน้ำเต้ามาเป็นภาชนะสำหรับใส่น้ำดื่มเวลาเดินทางทำมาจากลูกน้ำเต้า

ครกมือ ใช้สำหรับตำข้าวที่มีปริมาณไม่มากนัก ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง

หม้อตอง ใช้สำหรับใส่น้ำไว้ในห้องครัว เพื่อสะดวกในการใช้น้ำในการหุงต้ม ทำมาจากทองแดง

อู่ (เปล) ทำมาจากไม้ไผ่ ใช้เป็นที่นอนสำหรับเด็กทารก เป็นกุศโลบายของคนสมัยก่อนในการกล่อมเด็กทารกให้หลับ

แปมเล็ก แปม ภาชนะจักรสานทรงกระบอก มีเชือกผูกคล้องเอว และบิดไปด้านหลังใช้เป็นภาชนะเก็บของป่า เช่น ผัก เห็ด และมีช่องเก็บพริก เป็นภาชนะที่ใช้สำหรับใส่สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ นิยมพกพาไปสวน ไปไร่ และนาเพื่อเก็บพริก ผัก และผลไม้ต่างๆ ได้อีกด้วย ทำมาจากไม้ไผ่หรือหวาย

เงงนา (กระท่อมขปลาชนา)

ลักษณะทั่วไปของลักษณะทั่วไปของเงงนา

เงงนา คือ กระท่อมที่พักของชาวไตจะปลูกไว้กลางไร่นาที่เป็นสถานที่ทำการเกษตร มีลักษณะเป็นกระท่อมแบบจั่วเดี่ยวใต้ถุนสูง มีลักษณะเป็นบ้านใต้ โดยสร้างแบบยกพื้นสูง ใต้ถุนโล่ง พื้นปูด้วยฟากหลังคามีจั่ว หลังคาลาดเอียง ทั้งชายคายาวมีชายคาปีกนกคุ่ม จั่วกั้นหน้าหลัง มีลานและบันไดขึ้นทางด้านหน้า หลังคามุงด้วยตองตึง ปัจจุบันเงงนาสร้างไว้เพื่อเป็นที่พักอาศัยในฤดูทำนาและฤดูเก็บเกี่ยว เป็นทั้งที่พักชั่วคราวและที่เก็บผลผลิตทางการเกษตร

ในอดีตชาวไทใหญ่จะทำนาปีละ ๒ ครั้ง คือ นาปีและนาปรัง การทำนาปรังนั้นช่วงของการเก็บเกี่ยวจะตรงกับฤดูฝน ชาวไตจะใช้ใต้ถุนของเงงนาเป็นที่นวดข้าว แต่ปัจจุบันไม่มีการปลูกข้าวนาปรัง เงงนาที่พบเห็นในปัจจุบันจึงมีโครงสร้างเล็กและต่ำลง เนื่องจากประโยชน์ใช้สอยของใต้ถุนเงงนานั้นเปลี่ยนไป เงงน่ายังคงแสดงถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ แม้รูปแบบของการก่อสร้างจะเปลี่ยนไปตามค่านิยมสมัยใหม่แล้วก็ตาม (ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 19/10/2550)

ลักษณะเฮินไตแบบดั้งเดิมของบ้านเวียงหวายไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะมีการสร้างบ้านเป็นแบบสมัยใหม่แทบทั้งหมด ทั้งนี้เพราะเฮินไตแบบเก่าไม่มีความแข็งแรงพอที่จะรับกับสภาพลมฟ้าอากาศในปัจจุบันได้ ประกอบกับวัสดุจากไม้ไผ่ ใบตองตึงใบคาเริ่มหายากและมีราคาค่อนข้างแพงและต้องมีการซ่อมแซม เปลี่ยนทุก ๒-๓ ปี ทำให้สิ้นเปลืองเสียเวลาคนเวียงหวายจึงนิยมปลูกบ้านที่ก่อด้วยอิฐบล็อก มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง ประกอบกับปัจจุบันคนไทใหญ่มักมีอาชีพรับจ้างกรมกรช่วยสร้างบ้านจึงพอมือมีมือปลูกบ้านเองโดยไม่ต้องจ้างใคร

เถงนา

เตาไฟ

แคร่เก็บของ

ชั้นบนเถงนา

ກາລາໄທໃໝ່

ອາກເຄຣື້ອຂ່າຍຊີລປັດທະນາສາທາລະນະ
ອັງກິດແມ່ສ່ວນສອບ

เอกลักษณ์ของภาษาไทยใหญ่

ภาษาไตหรือภาไทใหญ่เป็นภาษาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีทั้งภาษาพูด ในคำไทใหญ่จะพูดว่า “ความไต” ภาษาเขียน เรียกว่า “ลิกไต” (လိက်တဲး) คำพูดบางคำจะปรากฏว่าใช้ร่วมกับภาษาไทยหรือภาษาพื้นเมืองน้อยมาก ที่มีก็จะออกเสียงสำเนียง ตัวสะกดที่ต่างกัน เช่น คำว่า “เมือง” ในภาษาไต จะใช้คำว่า “เมิง” ภาษาไทย “หลง” ในภาษาไตใช้คำว่า “หลง” ตัวอักษรการออกเสียงในภาษาไทยบางคำไม่มีในภาษาไต เช่น ตัว ด.เด็ก, บ.ไปไม้ จะไม่มีใช้ แต่จะมีอักษรอื่นมาทดแทน เช่น คำว่า “ดอก” ในภาษาไตใช้ “หมอก” “บ้าน” ภาษาไตใช้ “ว่าน”

ปัจจุบันพบว่าประชากรที่ใช้ภาษาไตมีจำนวนลดน้อยลงเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในประเทศที่คนไตหรือคนไทใหญ่เข้าไปอยู่ปะปนกับคนชนชาติอื่น จะมีการนำภาษามาใช้ปะปนกันทั้งที่เป็นภาษาพูดหลักและสำเนียง การศึกษาข้อมูลดั้งเดิมของชนชาติไทใหญ่และภาษาไทใหญ่ทำได้ยากมากขึ้น โดยเฉพาะหลังการเกิดสงครามระหว่างพม่ากับไทใหญ่ ในรัฐฉาน ซึ่งพม่าถือว่าเป็นรัฐหนึ่งของตนเองเท่านั้น ส่วนไทใหญ่จะยึดถือว่ารัฐฉานนั้นเป็นรัฐอันเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงของประเทศไทใหญ่

จากการเก็บข้อมูลโดยคนไตเองและผู้สนใจจากประเทศต่างๆ ที่เข้าไปเก็บข้อมูลทั้งในประเทศพม่า จีน อินเดีย ไทย ลาว คาดว่ามีผู้พูดหรือใช้ภาษาไทใหญ่ราว ๆ ๑๐-๓๐ ล้านคน ส่วนภาษาเขียนหรืออักษรไต้นั้นเดิมมี ๒ รูปแบบหลักคือ อักษรไทใหญ่ (เดิม) ใช้ในประเทศพม่าและอักษรไทใต้คง แต่ปัจจุบันพม่าตัวอักษรไตได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการเพิ่มอักษร สำเนียงของภาษาไทยเราเข้าไปในภาษาไตเรียกว่าอักษรไตใหม่หรือลิกไตใหม่

ตัวอย่างภาษาไทยใหญ่ พื้นถิ่นอำเภอปาย

หมวดทั่วไป

กว่าเหล่า	แปลว่า	ไปที่ไหน
กว่าเหล่า จอมตาง	แปลว่า	ไปเที่ยวตามทาง
ขึ้นจอง	แปลว่า	เข้าวัด
ป้อจาง แม่จาง	แปลว่า	ผู้ใหญ่ที่เคยทำบุญเป็นเจ้าภาพในงานปอยส่งลอง หรือเป็นผู้ที่เคยบวชลูกเป็นสามเณรหรือพระ
กินเข้าผักหัง	แปลว่า	กินข้าวกับอะไร
อยู่หลี กินหวาน	แปลว่า	อยู่สุขสบายดี
เจ้าสำอาง	แปลว่า	สามเณร
เจ้าบุน (เจ้าหวน)	แปลว่า	พระ
น้ำกัด	แปลว่า	น้ำเย็น
น้ำไหม้	แปลว่า	น้ำร้อน
สำอาง	แปลว่า	สิ่งหีโตในวัด
ก้าโต	แปลว่า	การละเล่น คล้ายกับเข็ดสิ่งหีโต
ฮ่างหลี	แปลว่า	สวย
โคน่ง	แปลว่า	เสื้อผ้า
ปี้สำอาง	แปลว่า	คำใช้เรียกนำหน้า ชายที่เคยบวชเณร หรือผู้ชายที่มีอายุมากกว่าคนเรียก
ออกหว่า	แปลว่า	ออกพรรษา
ปอยเหลินสิบเอ็ด	แปลว่า	งานบุญเดือนสิบเอ็ด
ก้าลาย	แปลว่า	พ็อน ทำรำคล้ายศิลปะการต่อสู้
ต่างหอมต่อ	แปลว่า	ถวายรูปเขียน หรือถวายเครื่องสักการะบูชาที่วัด หรือหังพระที่บ้าน ด้วยกระทงใบตอง

ต่างขอมต่อโหลง

แปลว่า งานบุญถวายรูปเทียน หรือถวายเครื่อง
สักการบูชา ซึ่งจะต้องทำที่วัดเท่านั้น
เป็นงานที่จัดขึ้นในวันพระในระหว่าง
การเข้าพรรษา มีการทำข้าว
มะรุบายาส(เข้าช่างจ่าน)

ฮักหุม จมต้อน

แปลว่า ยินดีต้อนรับ

กั๊ดเหี่ยน ซามซ่า

แปลว่า ร่มเย็นเป็นสุข

ซันไย่ ใหม่สูง

แปลว่า เจริญรุ่งเรือง

กั๊ดตอ

แปลว่า คารวะ ดำหัว

กนแป็ดหลาย

แปลว่า คนไร้ค่า ไร้ความหมาย

หลู่เตนเหง

แปลว่า ถวายเทียนพันเล่ม

จำกะ

แปลว่า เลี้ยงอาหารมื้อเช้า แก่ผู้เฒ่าผู้แก่
ที่ไปนอนวัด

หลู่

แปลว่า ถวาย

แปย๋อ

แปลว่า สนุก

ลิกไต

แปลว่า ตัวหนังสือโตหรือตัวอักษรไทใหญ่
หนังสือที่เขียนด้วยตัวหนังสือโต

เผิก

แปลว่า ขาว/ซีด

เหลิง

แปลว่า สีเหลือง

เหลง

แปลว่า สีแดง

หมวดพืชผักผลไม้

หมาก กลาง

แปลว่า ขนุน

หมาก ออจ่า

แปลว่า น้อยหน้า

หมาก เก้ง

แปลว่า สับปะรด

หมาก ก่า

แปลว่า ฝรั่ง

หมาก จ๊อก	แปลว่า ส้มเกลี้ยง
หมาก จั้ง	แปลว่า ทับทิม
หมาก ปึก	แปลว่า ฟักทอง
หมาก ปึกหม่น	แปลว่า ฟักเขียว
หมาก แกง	แปลว่า มะขาม
หมาก ซางพอ	แปลว่า มะละกอ
หมาก มุ่ง หมาก โม่่ง	แปลว่า มะม่วง
หมาก โโอ	แปลว่า ส้มโอ
หมาก เคาะ	แปลว่า ตะค้อ
หมาก ตี	แปลว่า มะแฟน
ผัก หมี่	แปลว่า หอม/หอมแดง
ผัก กี่	แปลว่า ผักชี

หมวดอาหาร

เข้า	แปลว่า ข้าว
ผัก	แปลว่า กับข้าว
แกงกะसान	แปลว่า แกงวุ้นเส้น
แกงเนื้อ	แปลว่า แกงเนื้อ
แกงเนื้อหุ่่งหนั่่ง	แปลว่า แกงเนื้อหมูใส่หนังควาย
แกงฮังเล	แปลว่า แกงเนื้อหมูไทใหญ่
น้ำพิตอุ๊บ	แปลว่า น้ำพริกที่แกงหรือผัดด้วยน้ำมันจน น้ำแห้งขลุกขลิก
น้ำพิตหุ่่ง	แปลว่า แกงน้ำพริกนุ่มไม่ใส่น้ำมัน
น้ำพิตอ่อง	แปลว่า น้ำพริกที่ทำด้วยพริกแห้ง ใส่หมู ใส มะเขือเทศคั่วจนสุกแล้วเติมน้ำ ตั้งแกงไว้จนสุก
หว่านข้าว หว่านผัก	แปลว่า ถ้วยข้าว ถ้วยแกง

จ้อ	แปลว่า ซ้อน
โหไค	แปลว่า ตะไคร้
โหซ่า	แปลว่า ข่า
ทองซา	แปลว่า กะปิ
โถ้เหิน้า	แปลว่า ถั่วเหลือง, ถั่วเน่าแผ่น
หนังปอง	แปลว่า อาหารชนิดหนึ่ง คล้ายเค็มหมูของ เชียงใหม่ทำจากหนังควาย
เข้ามูน	แปลว่า ขนม
เข้าเส้น	แปลว่า ขนมจีน
เก๋อสิกจา	แปลว่า น้ำตาล

หมวดสัตว์

โบ	แปลว่า วัว
กวาย	แปลว่า ควาย
จ้าง	แปลว่า ช้าง
ม้า	แปลว่า ม้า
พาน	แปลว่า เก้ง
เยิง	แปลว่า เลียงผา
เสอ	แปลว่า เสือ
ล่างซี	แปลว่า สิงห์
ก่าเบื้อ	แปลว่า ผีเสื้อ
ก่าบี่	แปลว่า แมงปอ
อากเหลิน	แปลว่า จิ้งเหลน
อี่จ้อก	แปลว่า จิ้งจก
จี้ก่า	แปลว่า กิ้งก่า
จี้ก่ข่วยนา	แปลว่า จิ้งหรีด
ฮู่่ง	แปลว่า เหยี่ยว

กุ่มก่าว/กำปึง

แปลว่า แมงมุม

หมวดของใช้

ก๊อกโห

แปลว่า หมวก

หมกโห

แปลว่า หมวก

กุ่ม

แปลว่า หมวกของคนไต

ซ็อกตั้น แคบตั้น

แปลว่า รองเท้า

สายแอ้ว

แปลว่า เข็มขัด

กั้น

แปลว่า กางเกง

กั้นป้อด

แปลว่า กางเกงขาสั้น

เสื่อ

แปลว่า เสื่อ

ทองกั้น

แปลว่า กระเป๋ากางเกง

ทองเสื่อ

แปลว่า กระเป๋าเสื่อ

มองโคย

แปลว่า แหวน

ที

แปลว่า ร่ม

เป่หู

แปลว่า สายเสื่อ

สายคอ

แปลว่า สร้อย

คาหอม

แปลว่า ตะไคร้หอม

หมวดดอกไม้

หมอกจำแป่

แปลว่า ดอกลั่นทม

หมอกจำม

แปลว่า ดอกจำปี จำปา

หมอกแงงสี่

แปลว่า ดอกกุหลาบ

หมอกเข้าแตก

แปลว่า ดอกมะลิ

หมอกตุ้มไหม

แปลว่า ดอกบานไม่รู้โรย

คำทั่วไป

ไป	แปลว่า เดิน
แอน/แล่น	แปลว่า วิ่ง
สู้	แปลว่า คิด
เหิง	แปลว่า ช้า
ไผย	แปลว่า เร็ว
กว่าลอย ๆ	แปลว่า ไปช้า ๆ
ตอ	แปลว่า ชน
จี	แปลว่า แทะหรือเจาะ
กว่า	แปลว่า ไป
ถ่อม	แปลว่า ฟัง
อุบ	แปลว่า พุด
หน้า	แปลว่า มาก
เอ๋	แปลว่า น้อย
ข่าม	แปลว่า หนึ่งเหนียว
ไค้อ๊ะปุม	แปลว่า เล่านิทาน
แป็ด/แหลน	แปลว่า โโกหก/หลอกลวง

อวัยวะ

สบ	แปลว่า ปาก
คูหลิ่ง	แปลว่า จมูก
ดิน	แปลว่า เท้า
หมากดำ	แปลว่า ลูกตา
โห	แปลว่า ศรีษะ
ซี้ปุม	แปลว่า ท้อง
ตำมือ	แปลว่า กำปั้น

ၓၓၓၓၓၓၓၓ

กลุ่มเยาวชนไซไซอินใส่ไอส์อวี๊ซบัวซ

ในปี ๒๕๔๘ ครูภรพรรณ พนาวงษ์ หรือครูแดงได้ชักชวนให้เยาวชนในหมู่บ้านประมาณ ๑๕ คน นำโดยนายพิจิตร บัวผัน เป็นหัวหน้ากลุ่มพลังเยาวชนสนใจใส่ไอส์อวี๊ซอ มีกิจกรรมเรียนรู้ ศึกษาและสืบทอดการรำนกรำโตที่สูญหายไปจากหมู่บ้านเวียงหวาย จากนั้นในปี ๒๕๔๙ ได้รวบรวมองค์ความรู้เรื่องนกอโตเข้าสู่โรงเรียนบ้านเวียงหวายโดยทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ในปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔ จัดทำโครงการรื้อฟื้นปอยกันตอ ปอยออกหว่า ดนตรีหลากหลายผ่านรำโดยมีกลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านเวียงหวายร่วมกันทำกิจกรรม และในปี ๒๕๕๕ ก็มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนไทใหญ่ใส่ไอส์อวี๊ซอบ้านโดยมีสมาชิกเป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านเวียงหวายชั้นประถมปีที่ ๔-๖ และนักเรียนระดับมัธยมต้นโรงเรียนต่างๆ ในตำบลม่อนปิ่น ซึ่งมีกิจกรรมร่วมกันเรียนรู้ศึกษาประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทใหญ่จากปราชญ์ชาวบ้าน และได้จัดทำหลักสูตรบูรณาการเรื่องราวในท้องถิ่นสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ ๖ ของโรงเรียนบ้านเวียงหวาย

ပြည်သူ့ သပိတ်
Myanmar Education Service Union

ก	กข	กค	กค	กค	กค	กค	กค	กค	กค
ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
 ๓๕ ถ.รัตนโกสินทร์ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๕๓ ๒๔๔๒๓๑ โทรสาร ๐๕๓ ๓๐๖๖๑๒
 www.lannawisdoms.com , E-mail:sslanna@hotmail.com
 Facebook:โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา